

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı

KENTSEL GÜVENLİK VE SUÇ: İZMİR TEPECİK MAHALLESİ

Semih KARAYAZI

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

KENTSEL GÜVENLİK VE SUÇ: İZMİR TEPECİK MAHALLESİ

Semih KARAYAZI

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

TEŞEKKÜR

Bu yolda desteğini, ilgisini esirgemeyerek bana yol gösteren değerli danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Can ULUSOY sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Nevşehir, 2022

Semih KARAYAZI

ÖZET

Karayazı, Semih. *Kentsel Güvenlik ve Suç: İzmir Tepecik Mahallesi*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2022.

Özellikle endüstri devriminin başlamasıyla birlikte her geçen gün kırsal bölgelerden şehirlere yönelik büyük bir nüfus hareketliliği görülmektedir. Şehirlerdeki bu nüfus yoğunlaşması ve buna paralel olarak çevresel ve toplumsal dokuda meydana getirdiği komplikasyonlar toplumu ciddi olarak etkilemektedir. Kentleşme süreci ekonomik krizler, işsizlik, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, hizmet yetersizliği, eğitim eksikliği, yabancılaşma ve gelir adaletsizliğinin büyümesi gibi ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle kentleşme süreci suçu artırma, çeşitlendirme ve yaygınlaştırma suretiyle kent yaşamını olumsuz olarak etkilemekte ve kentliler üzerinde önemli derecede kaygılara neden olmaktadır. Bu bağlamdan yola çıkarak araştırmanın amacı, Türkiye'nin büyükşehirlerinden olan İzmir'in Tepecik Mahallesi'ndeki iç göç ve çarpık kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan sorunların kentsel güvenlik ve suç kavramları çerçevesinde incelenmesidir. Araştırmanın amacına yönelik olarak, kentsel güvenlik ve suç kavramsal çerçevesiyle İzmir'in Tepecik Mahallesi'ndeki haberlerdeki kentsel değişimler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırmanın modeli, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar bağlamında İzmir Tepecik Mahallesi örneği üzerinden kent güvenliği ve sürdürülebilir kentsel dönüşümün sentezi yapılarak öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Güvenlik, suç, sapma, göç, kentleşme, kentsel güvenlik, İzmir Tepecik Mahallesi

ABSTRACT

Karayazı, Semih. *Urban Security and Crime: Izmir Tepecik Mahallesi*, Master's Thesis, Nevşehir, 2022.

Especially with the beginning of the industrial revolution, there is a large population mobility from rural areas to cities everyday. This population concentration in cities and, in parallel, the complications it causes in the environmental and Social fabric seriously affect society. The urbanization process has brought with it serious problems such as economic crises, unemployment, distorted urbanization, squatters, lack of services, lack of Education, alienation and the growth of income injustice. In particular, the urbanization process negatively affects urban life by increasing crime, diversifying and spreading it and causes significant concern to our citizens. Based on this context, the aim of the research is to examine the problems arising from internal migration and distorted urbanization in the Tepecik District of Izmir, one of the major cities of Turkey, within the framework of urban security and crime concepts. For the purpose of the study, urban changes in the new in the Tepecik neighborhood of Izmir with the conceptual framework of urban security and crime were examined in detail. The model of the research, the content analysis technique was used from qualitative research methods. In the context of the results obtained from the research, recommendations were developed by synthesizing urban security and sustainable urban transformation through the example of Izmir Tepecik District.

Keywords

Security, crime, deviation, migration, urbanization, urban security, Izmir Tepecik Mahallesi

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLO DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. GÜVENLİK KAVRAMI	6
1.1.1. Bireyler, Toplum ve Kamuoyu Açısından Güvenlik.....	7
1.1.2. Devlet Açısından Güvenlik.....	9
1.1.2.1. Yönetim ve Yönetişim Kavramları.....	10
1.1.2.2. Devletler Açısından Güvenlik Yönetişimi Kavramı.....	12
1.3. SUÇ VE SAPMA	18
1.4. SUÇ OLGUSU VE SOSYAL SÜREÇ TEORİLERİ	22
1.4.1. Ayırıcı Birliktelikler Teorisi.....	23
1.4.2. Nötürleştirme ve Sürüklenme Teorisi.....	28
1.4.3. Sosyal Öğrenme Teorisi.....	30
1.4.4. Sosyal Gelişim Modeli.....	35
1.4.5. Thornberry'nin Etkileşim Teorisi.....	39
1.5. GÖÇ VE SUÇ	44

1.5.1. Göçlerin Nedenleri ve Genel Sonuçları.....	47
1.5.2. Türkiye'de Göç Olgusu.....	50
1.5.3. Göçmenlerin Kentteki Uyum Sorunu.....	52
1.5.3.1. Uyum Sorununun Öğeleri	54
1.5.4. Ampirik Araştırmalarda Suç ve Göç	56
1.5.5. Türkiye'de Suç ve Göç	59
1.6. KENTSEL GÜVENLİK VE SUÇ	61
1.6.1. Kentsel Güvenlik.....	64
1.6.2. Kentleşme ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Teoriler.....	66
1.6.2.1. Ferdinand Tonnies: Gemeinschaft ve Gesellschaft.....	66
1.6.2.2. Emile Durkheim: Toplumsal Dayanışma	67
1.6.2.3. Gabriel De Tarde: Suç ve Kentleşme	69
1.6.2.4. Chicago Okulu: İnsan Ekolojisi	72
1.6.2.5. Burgess'in Yoğunlaşma Bölgeleri Modeli	73
1.6.2.6. LoosWirth: Kentleşme	74
1.6.2.7. Manuel Castells: Kollektif Tüketim	76
1.6.2.8. Wilson ve Kelling: Kırık Cam Teorisi	77
1.6.2.9. Brantingham: Sıcak Noktalar	78
1.6.2.10. Oscar Newman: Korunabilir Mekân Teorisi	79
1.6.3. Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm	80
1.6.4. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Kent Güvenliği İhtiyacı	84
1.6.5. Kentleşme ve Suç Olgusu.....	86
1.6.6. İzmir Tepecik Mahallesi'nde Güvenlik ve Suç.....	91
2. BÖLÜM: İZMİR TEPECİK MAHALLESİ UYGULAMASI	92
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	92
2.2. ÇALIŞMA DOKÜMANI.....	94
2.3. VERİLERİNİN ANALİZİ	94

2.4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	95
2.4.1. Gazete ve Haber PortallarındakiHaberlerinin Söylem Analizi	96
2.4.2. Yapılan Görüşmeler Kapsamında Tepecik Mahallesi Üzerine Çıkarımlar	99
SONUÇ	101
KAYNAKÇA.....	104
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	122
EK 2. ETİK KURUL İZNİ.....	123
EK 3. KATILIMCILARIN SORULARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	124
EK 4. KATILIMCI ANKETİ.....	128

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

CPTED : CrimePrevention Through Environmental Design

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.Suç ve Sapma Kavramlarının İlişkisi	21
Şekil 2.Tepecik Mahallesi	91
Şekil 3. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi	99

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Sorulara İlişkin Görüşleri.....	124
---	-----

GİRİŞ

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentleşme, göç ve suç olguları sosyal yapı, insan tutum ve davranışları, ekonomi üzerinde değişimlere sebep olmaktadır. Kentleşme ve göç ile birlikte konut yetersizliği çarpık kentleşme, yalnızlık, toplumla bütünleşme, suç, şiddet, nüfus yığılması, nitelikli eğitim erişimi gibi problemler ortaya çıkmaktadır ve bu problemler sosyal, siyasi, ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemektedir.

Varlığını devam ettirmek isteyen tüm canlı ve/veya sistemlerin en önemli gereksinimlerinden biri güvenlidir. Bir sistem olarak devletler de bu ihtiyaçlarını, başlangıçta sahip oldukları güçle veya içinde yer aldıkları koalisyonlarla çözmeye çalışırken zamanla, güce dayalı bu anlayışın yanına daha çok algılara dayalı yeni anlayışların eklenmesiyle daha karışık güvenlik yöntemleri ile çözüme arayışına girmişlerdir. Yani, zora dayalı gücün yanına rızaya dayalı gücü de alarak gerek ulusal gerekse uluslararası toplumu etkileyerek ulusal hedeflerini gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir.

Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu olarak tanımlanan güvenlik kavramı, insanoğlunun varoluşuyla beraber ortaya çıkmış ve yaşamını, davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Zaman içerisinde toplumların sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik alanlarda değişmesi ve gelişmesi güvenlik kavramına da yeni anlamlar ve boyutlar kazandırmıştır. Devletler için güvenlik, bireylerin kurallara uyması olarak değerlendirilirken; bireyler için, canlarına, mallarına karşı bir tehdidin veya saldırının meydana gelmemesi hali olarak veya bu tehdidin ve tehlikenin minimum düzeyde olması şeklinde tanımlanmaktadır.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi'nde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen güvenlik ihtiyacının giderilmeden diğer aşamalara geçilemeyeceğini savunmaktadır. İnsan hayatı için bu derece önemli bir yere sahip olan güvenlik kavramı ve bu kavramın değişmesine neden olan tehdit unsuru, özellikle küreselleşmeyle birlikte klasik boyuttan daha karmaşık olan asimetrik bir boyuta evrilmiştir. Tehditlerin içerden ve dışardan boyut değiştirerek gelmesi devletleri yeni savunma mekanizmaları geliştirmelerine neden olmuştur. İçerden ve dışardan gelebilecek her türlü tehdit,

alınacak tedbirleri, güvenlik yapısını, bu yapının unsurlarını ve bu unsurların sevk ve idaresini daha da önemli bir konuma getirmiştir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda gerek ulusal gerekse uluslararası sosyal, ekonomik ve politik bağlam sürekli değişim göstermekte; tüm toplumsal alanlardaki denge-dengesizlik hali her geçen gün daha dinamik bir yapıya ulaşmaktadır. Hızlı değişim sürecinin toplumsal yaşantıda ortaya çıkardığı dengesizlik hali, bireyleri yeni bir yaşam düzeni kurma veya bozulan dengeyi yeniden sağlama çabasına itmektedir. Bu çabalar kimi zaman isteğe bağlı olarak olumlu koşullar altında gerçekleştirilmekte ve toplumsal gelişim için olumlu çıktılar üretmektedir (Peng vd., 2015:83). Kimi zaman ise olumsuz koşullar altında, zorunluluktan yapılan bir eyleme dönüşmektedir. Bozulan dengenin yeniden kurulabilmesi için gerçekleştirilen bu zorunlu çabalar, bireyleri sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda zorluklarla dolu yeni bir durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durumun en belirgin olarak görüldüğü toplumsal olaylardan biri ise yaşanan iç ve dış göçlerdir.

Farklı nedenlerle meydana gelen göç olgusu hem toplumsal sistemlerin işleyişi hem de birey ve aile yaşantıları üzerinde çeşitli sorunları gündeme getirmektedir. İç-dış göç olgusunun ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar karşısında en savunmasız kalan, bu nedenle en fazla etkilenen gruplar çocuklar ve gençlerdir. Bu grupların yaşadığı en önemli sorun alanlarından biri ise eğitimidir. Bu çocukların ya eğitime erişimleri sağlanamamakta ya da okul yaşantıları onlar için oldukça zorlu bir süreç haline gelmektedir. Eğitime erişimleri sağlansa bile -ailevi ya da toplumsal nedenlerle- sekteye uğrayan eğitim yaşantıları, göçmen öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve diğer gelişim alanları üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bu nedenle göç ve eğitim ilişkisi, eğitimin en önemli insan haklarından biri olması ve bireyin tüm yaşantısı üzerindeki belirleyiciliği nedeniyle gündemdeki yerini korumaktadır.

Gerek iç göç gerekse dış göç nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentleşme oranı her geçen gün artmaktadır. Yeryüzü her geçen gün ihmal edilmeyecek düzeyde değerli hale gelmektedir. BM verilerine göre, günümüzde dünyada 7,6 milyar insan yaşamakta olup, 2050 yılında bu rakamın 9,8 milyara ulaşması ve 21. Yüzyılın sonunda 11,2 milyarı bulması beklenmektedir. Her yıl yeryüzünde 83 milyon daha fazla insan görülmekte ve bu nüfus artışı toprak üzerinde inanılmaz bir baskı yaratmaktadır. Bu insanların her biri yaşamak için bir yere, çalışmak için bir işe, gıda bulabilmek için verimli araziye, suya, enerjiye vb. önemli kaynaklara ihtiyaç duymaktadır (Gray, 2017).

Hem bu risklerin karşılanması hem de kamu düzeninin sağlanması için planlı bir kentleşmeye olan ihtiyaç daha da artmaktadır, özellikle gelişmekte olan ülkeler kentleşmeyi planlı yönetemedikleri için çarpık, düzensiz, plansız, güvensiz, sağlıklı ve sürdürülemez kent bölgeleri sorunlarına çözümler bulmaya çalışmaktadırlar. Güney Amerika’da, Hindistan’da, Orta Doğu’da ve Çin’de benzer kent görüntüleriyle karşılaşmak mümkündür. Ayrıca yakın zamanda tecrübe edilen COVID-19 salgını hastalığı dengeli kentleşmenin önemini ve doğa ile uyumlu kentsel hayatın gerekliliğini göstermiştir. Dolayısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin orta ve uzun vadede en önemli sorun alanlarından birisinin yüksek orandaki kentleşme düzeyi olduğu görülmektedir. Bir anlamda metropoller ve büyükşehirlerdeki çöküntü alanlarının sosyal, ekonomik, kültürel vb. sorunları yanında kamu güvenliğini tehdit etme riskine ek olarak, büyükşehirlerin artık bizzatı halk sağlığı açısından büyük riskler barındırdığı ileri sürülebilir. Bu kapsamda metropollerin politikaları önem kazanmaktadır (OECD, 2020).

Türkiye’de gecekondu olarak tanımlanan kent bölgeleri çöküntü alanları ile benzer özellikler taşımaktadır. Sanayileşme, kentleşme ve göçe bağlı olarak şekillenen ve kaçak yapıların yoğun olarak bulunduğu gecekondu sadece bir mekân ya da fiziki plan sorunu olmanın ötesine geçmiş, diğer örneklerde olduğu gibi, sosyal, kültürel, ahlaki, ekonomik, yönetsel ve kamu düzeni çevreleri açısından risk kaynağı haline almıştır. Nihai tahlilde ise suç örgütlerinin, marjinal grupların ve terör örgütlerinin yerleşebildiği alanlar olma özelliği göstermektedir (Sadioğlu vd., 2016). Özellikle son yıllarda dış göç dalgaları ile Türkiye’ye gelen göçmenler (sığınmacı, mülteci vb.) kentlerin bu çöküntü alanlarında barınma ihtiyaçlarını ya da geçimlerini sağlar olmuştur. Bu durum beraberinde bireysel anlamda husumetlerin yanında, örgütlü ve sosyal çatışma risklerinin de bu alanlarda ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Kamu düzeni ve güvenlik sorunlarından önce afetle mücadele amacıyla yerel yönetimler ve merkezi yönetim aracılığıyla girilmiş olan birçok kentsel dönüşüm projesi olmuştur.

İç ve dış göçün kentler üzerindeki etkileri çok çeşitlidir ve bunlar içerisinde kentleşme sorunsalına sebep olanlar ise konut (mesken) sorunu ve buna bağlı arsa spekülasyonu ile kamusal kent hizmetlerine yapılan yatırımların yetersizliğidir. Genellikle büyükşehirlerle (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana vb.) gerçekleşen göçün sebep olduğu plansız şehirleşme konut açığı ve buna bağlı olarak gecekondulaşma olarak sonuçlanmıştır. Bir taraftan gelen kitlenin şehirde konut alım gücünün sınırlı olması, diğer taraftan ne kamu sektörünün ne de piyasanın ortaya çıkan konut talebine yeterli

konut arzı sunamaması bugün şehirlerdeki temel sorunların sebebi olmuştur. 1950’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar iç göçle şehirlere kırsaldan gelen kitleler “başkalarının özel mülkiyetinde olan ya da kamuya ait arsa ya da araziler üzerinde, kanuna aykırı, asgari standartlardan ve gerekli hizmetlerden mahrum, gecekondü adı verilen meskenler inşasına” zorlanmış ya da bu yapılara göz yumulmuştur. Plansız, estetik olmayan, sağlıksız ve temel hizmetlerden mahrum bu yerleşim yerlerindeki meskenler ticarete ve spekülasyona da konu olmuştur (Keleş, 2020: 205-206). Gecekondulaşma büyükşehirlerde farklı karakteristikler göstermekle birlikte genellikle kent merkezine 5-15 km yakınlıktaki mahallelerde ortaya çıkmıştır. Gecekondulaşma bir sosyolojik hareketin sonucudur, kitleler zorunlu olarak bu tür mahallelere yerleşmek, bu tür yapıları inşa etmek ve buralarda yaşamak zorunda kalmıştır. Yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin uzun yıllar bu kent sorunsalı ile kapsamlı bir şekilde mücadele edememesi sonucunda gecekondulaşma bir kent planlaması ya da mekânsal sorun olmanın ötesinde sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve güvenlik boyutları olan bir kent sorunsalına dönüşmüştür.

Gecekondü olarak tanımlanmayan, ilgili yönetimlerce izin verilerek özel girişimler ile inşa edilen kent merkezlerinde, büyükşehir ilçelerinde ve özellikle kıyı şehirlerindeki yazlık sitelerde estetikten, altyapıdan, güvenlikten ve bütüncül bir planlamadan uzak kötü bir şehircilik de vardır. Dolayısıyla Türkiye’nin genelinde kanalizasyon, yol, aydınlatma, çevre temizliği, kamu hizmeti alanları, yeşil alanlar, parklar, çocuk bahçeleri, çocuk yuvaları, yürüyüş yolları, spor alanları, bisiklet yolları vb. çağdaş şehircilik donatıları ve unsurları olmayan iller ve ilçeler vardır. Bunun yanı sıra Türkiye’de başta deprem riski olmak üzere afet riski altındaki bölgelerde yoğun bir çarpık ve plansız yapılaşma sorunu vardır (Kanlı ve Kaplan, 2018). Çöküntü alanları kayıtdışı ekonomi için de ortam sağlamaktadır. Nüfusunun önemli bir bölümü gençlerden ve çocuklardan oluşan Türkiye’de yeterli ve dengeli şehirleşme ile sosyal yapının kente entegrasyonu ve kamu hizmetlerine ulaşımı konusunda yaşanan eksiklikler sosyal, ekonomik ve güvenlik açılarına yol açmaktadır. Gecekondü bölgeleri ve diğer benzer yapı özelliklerine sahip mahalleler zamanla çöküntü alanlarına dönüşmekte ve alınmayacak tedbirler ile orta vadede favela örneklerinde görüldüğü gibi yoksulluk yuvasından suç yuvasına dönüşebilme potansiyeline sahiptirler (Töre ve Çağlayan, 2018).

Özetle büyükşehirlerin çöküntü alanlarında ortaya çıkan asayiş sorunları kentsel dönüşümün kamu düzeni ve güvenlik öncelikli olarak ele alınmasının gerekliliğini

göstermektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak araştırmanın amacı; Türkiye'nin büyükşehirlerinden olan İzmir'in Tepecik Mahallesi'ndeki iç göç ve çarpık kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan sorunların kentsel güvenlik ve suç kavramları çerçevesinde incelenmesidir. Bu araştırma kapsamında konuyla ilgili literatür incelenerek İzmir Tepecik Mahallesi örneği üzerinden kent güvenliği ve sürdürülebilir kentsel dönüşümün sentezi yapılarak öneriler geliştirilmiştir.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında güvenlik, suç, sapma ve göç olgusu kavramları çerçevesinde kentsel güvenlik ve suç olgusu ile ilgili literatür kapsamında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1.1. GÜVENLİK KAVRAMI

Güvenlik kavramı Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre; “Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Lexico Sözlüğünde de yapılan bu tanımda ise; “bir devletin veya kurumun güvenliğini sağlamak” için takip edilen süreç eklenmektedir (www.lexico.com, 2020). Bu çerçevede güvenlik; “toplumların veya bireylerin normal olarak kabul görmeyen olay, durum veya saldırılardan korunma gereksinimini içeren fiziksel çabalar ile cana ve mala zarar verebilecek her türlü tehdit ve tehlikeden uzak bir şekilde yaşamasını” ifade etmektedir (Sarı ve Erdem, 2019:123).

Güvenlik kavramının özündeki müphemlik ve bu geniş yorumlama, güvenlik söyleminin siyasal bir araç olarak kullanılmasının da yolunu açmaktadır. Kopenhag Okulunun yaklaşımlarında biri olan “güvenlikleştirme” kavramı da bu çerçevede güvenliğin içeriğinden daha çok araçsallığına vurgu yapmaktadır. Aynı şekilde Dillon (2003: 12) da güvenliği; “bir iktidar tekniği” olarak tanımlamakta ve bir “düzen inşa” etmek isteyen iktidarların önemli bir aracı olduğunu iddia etmektedir. Çünkü güvenlik kavramı ve arayışı çoğunlukla toplumlarda bir öncelik ve önemi ifade etmektedir.

Güvenliğin araçsallaştırılmasına imkân veren nedenlerden biri de kavramın kapsadığı alandır. Konularına göre genişleyen, öznelerine göre derinleşen ve jeopolitik olarak da seviyelerine ayrılan üç boyutlu bir ortam (Sarı, 2020: 5-6); güvenliğin araç olarak kullanılması için geniş bir alan yaratmaktadır. Daha açık bir ifadeyle özellikle devletler, güvenlik kavramı üzerinden ulusal çıkarlar ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde; bireyden devlete, askeri konulardan çevre konularına, kara hâkimiyetinden siber alana kadar geniş bir alanda hareket etme imkânı bulmaktadırlar. Bu geniş alan içinde daha çok toplumsal yönle ilgilenen teori ise inşaacı (konstrüktivist) teoridir.

İnşaaacı teori, yukarıda sayılan maddi yapılar içinde normatif yapıların önemine ve kimliğin siyasi eylem ve söylemleri şekillendirici etkisine vurgu yapmaktadır (Reus-Smith, 2014: 285). Devletin yanında birey ve toplumu da merkeze almakta ve bu yönüyle de klasik ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarının bir karışımı gibi görünmektedir (Birdişi, 2017: 124). Bu yaklaşım, devletlerin çıkarları ile kimlikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu, kimliklerin ben ve öteki düşüncesi çerçevesinde şekillendiğini öne sürer ve ortak kimliklerin de yaşanan olumlu veya olumsuz olaylara göre inşa edilebileceğini düşünür. Gelecek kurgusunun geçmişten başladığını, geçmişte yaşanan gerek seçilmiş zaferlerin gerekse yaşanmış travmaların toplumu birleştiren ortak paydalar olduğunu düşünmektedir.

1.1.1. Bireyler, Toplum ve Kamuoyu Açısından Güvenlik

İnsanoğlunun varlığından beri güvenlik ihtiyacı temel ihtiyaçlardan olmuştur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modelinde birinci basamaktaki fiziksel ihtiyaçlardan sonra ikinci basamakta güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Kökeni Latince "securitas" kelimesine dayanan güvenlik; "yoksulluk veya istekler için güvence altına alınmış özgürlük; hırsızlığa, casusluğa veya bir kişiye veya şeye karşı güvence altına alınan önlemler" olarak tanımlanmaktadır (Brooks, 2009: 226). Fischer ve Green'e göre (2004: 21) güvenlik, "bir bireyin ya da grubun, herhangi bir bozulma ya da zarar görmeden ve bu tür bir rahatsızlık ya da yaralanma korkusu olmadan amaçlarına ulaşabileceği istikrarlı, nispeten öngörülebilir bir ortam" anlamına gelmektedir. Romalılarda "tehlikeden uzak olma, emniyet ve güvenlik" anlamlarında kullanılan "securitas" kelimesinin ve güvenliğin anlamı küresel değişimlerle eş zamanlı olarak dönüşüm geçirmiş, "iç ve dış güvenlik, güvenliğin sosyal ve siyasal boyutları, kolektif güvenlik, sert ve yumuşak güvenlik, kapsamlı güvenlik, sübjektif ve öznel güvenlik" gibi kavramlarla anlam ve kapsam genişliğine uğramış ve güvenliğe farklı yaklaşım ve bakış açıları getirilmiştir (Demir, 2018; Yavaş ve Sarı, 2018).

Klasik güvenlik yaklaşımında devletlerin güvenlik problemleri daha çok askeri tehdit merkezli olarak değerlendirilirken, Soğuk Savaşın sona ermesine müteakip güvenliğin merkezine alınacak nesneler artmış, güvenlik tehditleri çeşitlenerek yoğunlaşmış; "Çevresel güvenlik, iklim değişikliği, organize / örgütlü suçlar, asimetrik tehditler, iç savaşlar, terörizm, siber savaş, uluslararası göç, insan güvenliği" gibi birçok konu yeni tehdit ve sorunlar olarak karşımıza çıkmış; güvenliğe askeri boyutun yanı sıra ekonomik, sosyal, çevresel vb. boyutlar da eklenmiştir (Buzan, Waever ve Wilde, 1998;

Çıtak, 2017: 405; Ullman, 1983; Yavaş ve Sarı, 2018: 67). Uluslararası sistemdeki değişimler, uluslararası ilişkilerde yapısal değişimlere yol açmış; uluslararası alanda güvenlik ile ilgili belirsizliklerin artması, aynı zamanda tehdit, tehlike ve risk algılamalarının çeşitlenmesiyle, devletlerin tek başına güvenliği iç ve dış güvenliği sağlama faaliyetini zorlaştırmış; devletlerle birlikte bireyler, cemiyetler, uluslararası örgütler, askeri özellikteki firmalar, sivil toplum kuruluşları gibi farklı aktörler bu alanın öznesi haline gelmiştir (Barbak, 2015:413; Çıtak, 2017:405; Yavaş ve Sarı, 2018: 67-68).

Küreselleşme askeri kuvvetlerin klasik işlevlerinde değişime yol açmış; geleneksel barışı koruma görevleri ile birlikte “barışı kurma görevleri, insani yardım misyonları ya da doğal afetlerde görev icra etme” gibi görevlerin de icra edilmesi gereksinimini ortaya çıkarmıştır (Quester, 1997: 140-166). Bu bağlamda ülkelerin güvenlik personeli dünyanın değişik bölgelerinde farklı ülkelerin personeliyle çeşitli görevleri müşterek olarak yerine getirmeye başlamıştır. Bu durumda da ülkemizdeki güvenlik personeli yabancı bir ülkede yabancı görevlilerle birlikte ortak operasyonlar icra ederken, aynı zamanda başka ülkelerin güvenlik personeli de bizim ülkemizdeki güvenlik birimlerinde ortak görevler icra etmeye başlamıştır (Özgür, 2019:18). Farklı kültür ve inançtan insanların bir arada görev yaptığı yerde kurumsal hedeflere ulaşmada yönetici konumunda bulunan kişinin yönetim becerileri ön plana çıkmakta, tıpkı bir orkestra şefi gibi farklı enstrümanları senkronize bir şekilde yönetmesi beklenmektedir. İşte bu noktada örgütsel davranış konularına hâkimiyet önem kazanmaktadır.

Günümüzde yönetimden yeni kamu yönetimi ya da yönetişimi anlayışına doğru bir evrilme yaşanmaktadır. Yeni kamu yönetimi anlayışının temel özellikleri; kamu sektöründe profesyonel yönetime geçilmesi; süreç merkezli bir yapı anlayışından, çıktıların daha fazla dikkate alındığı sonuç merkezli bir yapıya geçilmesi; birimlerin yönetilebilir hale getirilmesiyle yapısal olarak büyük olan firma ve kurumların daha işlevsel ünitelere dönüştürülmesi ve dikey yapılanma modelinden yatay yapılanma modeline geçilmesi; ayrıca kamu alanında rekabetin geliştirilmesine yönelik çaba sarf edilmesi ve özel sektörde uygulanarak başarılı olmuş yönetim tekniklerini kamuya uyarlayarak uygulamaya yönelik daha esnek bir yapı oluşturulması olarak belirtilebilir (Tortop vd., 2012:421). Bu kapsamda kamu yönetiminde örgütlenme ve personel politikasında değişme olması gerektiği ifade edilebilir.

Kamu kurumlarında etkililik ve verimlilik için çalışanların bireysel kapasitesini ve çalışma arzusunu arttırmak gerekmektedir (Ekinci, 2008: 175). Verimliliğin ön şartı nitelikli personeli doğru yerde istihdam etmektir. Ayrıca işe alımda ve görevde yükselmelerde liyakat ilkesine riayet edilmesi gerekmektedir.

Günümüzdeki yönetim anlayışı katılıma daha fazla önem veren, ekip çalışmasını teşvik eden, adil bir ödül ve performans değerlendirme kriterlerini benimseyen, çevresel ve fiziksel koşulları dikkate alan, proaktif yönetim kültürünü benimsemiş bir yönetim anlayışını vurgulamaktadır (Tortop vd. 2012:498).

Güvenlik yönetimi ise, “bir dizi kamusal ve özel aktörün, merkezi politik bir otoritenin yokluğunda, bağlayıcı politika kararlarının oluşturulması ve uygulanması yoluyla, birbirine bağlı ihtiyaç ve çıkarlarını koordine etmesini sağlayan yapılar ve süreçler” ile ilgilidir (Krahmann, 2005: 20). Günümüzde küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucu devletler güvenlik alanında tek başına yeterli olamamaya başlamıştır. Güvenlik kavramı içeriksel ve kapsam olarak genişlemiş, yeni güvenlik alanları ortaya çıkmış ve hükümetler sınırlı uzmanlığa ve kaynaklara sahip olduğundan dolayı bu alanlarda devlet-dışı aktörlerin rolü ve önemi artmıştır. (Tangör ve Yalçinkaya, 2010: 148)

Güvenlik sektöründeki “güvenlik yönetimine” doğru meydana gelen değişim, kolluk ve iç güvenlik anlayışını da etkilemektedir (Özgür, 2019: 7). Bu bağlamda güvenliği sağlamada kolluğun önemi artmış, görev alanı çeşitlenmiştir. Güvenlik sorunlarında iç güvenlik ve ulusal güvenlik ayrımının ortadan kalkması; siber terörizm, yasadışı göç, mülteci sorunları, hibrit savaş ve meskûn mahal mücadelesinde kolluğun ulusal ve uluslararası güvenlikte rol alması güvenlik ve kolluğu eşanlamli kavramlar haline getirmiştir (Özgür, 2019: 63).

1.1.2. Devlet Açısından Güvenlik

Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana, gözlemciler güvenlik risklerinin gittikçe daha sınır-aşan (ulusötesi) hale geldiği “dünya risk toplumu”nun (Beck, 1999:17) yükselişine karşı uyarıda bulunmuşlardır. Etkili müdahaleleri mümkün kılmak ve meşrulaştırmak için gerekli olan maddi ve düşünsel kaynaklar büyük ölçüde ulus-devletlerde kalmaya devam etmektedir. Ancak güvenliğin tek taraflı olarak sağlanabilmesi giderek daha zor hale gelmektedir. Bu nedenle devletler, çabalarını çeşitli iş birliği yöntemlerini kullanarak daha fazla aktörle koordine etmek

zorundadırlar. Akademisyenler bu değişiklikleri ‘yönetimsiz yönetim’ (governance without government) (Czempiel ve Rosenau, 1992:26) veya “ulus-devletin ötesinde hükümet” olarak tanımlamışlardır (Zürn, 1998:618). Bu eğilim, yeni güvenlik anlayışlarının ortaya çıkması ve potansiyel referans nesneleri ve tehditleri açısından güvenliğin derinleşmesi ve genişlemesi ile devam etmektedir (Buzan ve Hansen, 2009:91). Ortaya çıkan çeşitli aktörler, mekanizmalar ve sorunlar geleneksel, devlet merkezli ve askeri odaklı güvenlik politikalarının ötesine uzanmaktadır. Güvenlik yönetimi kavramı bu yeni karmaşıklığı yakalamayı amaçlamaktadır, özellikle Avrupa ve Avrupa Birliğine (AB) odaklanılsa da değişen güvenlik sağlama biçimleriyle ilgili mevcut akademik ve siyasi tartışmalar da artmıştır (Tangör, 2004:254; Tangör, 2008:48; Bevir ve Hail, 2013:31). Bu çerçevede, devlet açısından güvenlik aktörleri arasındaki etkileşimi iş birliğini, koordinasyonu ve güvenliğin idaresini tartışabilmek amacıyla yönetim, yönetim ve güvenlik kavramları arasındaki ilişki aşağıda ele alınmıştır.

1.1.2.1. Yönetim ve Yönetişim Kavramları

Yönetişimin birçok tanımı vardır. Yönetişim (governance), genel anlamda, bir grubun kolektif faaliyetlerini yönlendiren ve sınırlayan resmi ve gayri resmi süreçler ve kurumlar ifade etmektedir (Keohane ve Nye, 2002: 202). Bir başka deyişle, yönetim, ortak eylemde yer alan kurumlar arasındaki güç bağımlılığını kabul eder. Güç bağımlılığından kastedilen, kolektif eylem içinde yer alan her aktörün diğer aktörlerin davranışlarına bağımlı olması, hedeflere ulaşmak için kaynak alışverişinin yaşamsal olması ve ilgili aktörler arasında hedef birlikteliğinin bulunması koşullarıdır (Tangör, 2008: 32-40). Bir bakıma, yönetim, düzenli kurallar ve kolektif eylem için koşullar yaratmakla ilgilidir. Yönetişim çıktıları bu anlamda yönetimden farklı değildir. Farklılık daha çok çıktıların ulaşmadaki süreçlerde oluşmaktadır. Bu bağlamda, yönetimi (governance) yönetimden (government) ayırmak gerekmektedir. Yönetim, merkezileşmeyi ve bütünleşmeyi ifade ederken; yönetim, dağılmaya ve farklılaşmaya karşılık gelmektedir. Dağılma üç şekilde gerçekleşebilir; aşağı doğru- yerel aktörlere doğru, yukarı doğru- küresel seviyeye doğru ve yana doğru - tekil ve gönüllü aktörlere doğrudur. Diğer taraftan farklılaşma, heterojenliği ve çıkarların çatışan doğasını kabul etmeyi ifade eder (Stoker, 1999: 23). Yönetim, devlet içinde merkezi bir siyasi kontrol sistemi anlamına gelirken, yönetim devletin yanı sıra ulus-altı, ulusal ve uluslararası düzeylerde devlet dışı oyuncuları da içeren parçalanmış bir politika oluşturma sürecine işaret etmektedir (Czempiel, 1992: 250).

Yönetişim, yönetimden farklı bir içeriğe de sahiptir. Gerek yönetim ve gerekse yönetim amaca dönük davranışları, belli bir hedefe yönelik faaliyetleri, bir hukuk düzenini ifade eder. Ancak, yönetim, usulüne uygun olarak oluşturulan politikaların uygulanmasını sağlamak üzere resmi otoritenin ve polis kuvvetlerinin desteğindeki faaliyetler için kullanılır. Yönetişim ise, resmi olarak tespit edilmiş yükümlülüklerden kaynaklansın ya da kaynaklanmasın, polis kuvvetine zorunlu olarak dayanmayan ve ortak hedefler (sharedgoals) doğrultusundaki faaliyetleri anlatmaktadır (Rosenau, 1992: 4). Yönetim ve yönetim, çıkarlar (interests) açısından da farklılık gösterir. Yönetimde tek tek tercihler ortak çıkarlara feda edilmeli düşüncesi yatar; hâlbuki yönetim, ortak hedefler sayesinde farklı çıkarların elde edilmesine imkân vermektedir. Bu bakımdan yönetim, yönetim teriminden daha kapsamlıdır.

Yönetim kavramı hiyerarşik nitelikteki bürokratik yapıya dayalı idare (administration) anlayışını öne çıkarır. Yönetişim kavramı ise, idare (management) sürecinde birden çok sayıda güç merkezi ön kabulüne uygun olarak birçok aktörü içermektedir. Yönetişim, hükümetin yanında hükümet-dışı aktörleri ve kurumları (institutions) da içermekte ve bu aktörler arasındaki etkileşimi belirtmektedir. Bu bağlamda yönetim, özerk / kendi kendini yöneten aktör ağlarıyla ilgilidir (Narten, 2008:369).

Yönetişim kavramında, yönetimden farklı olarak, dikey (hiyerarşik) ilişki yerine yatay (heterarşik) ilişki vurgulanır. Heterarşi, anarşi ya da hiyerarşi gibi durumlardan farklı olarak karşılıklı ilişki ve bağımlılık halindeki faaliyetlerin eşgüdümlü davranış biçimlerini ifade etmektedir. Yönetişimin özü, otoriteye başvurmaya dayanmayan yönetim mekanizmalarına odaklanmasıdır. Bu bakımdan yönetim kavramı, dışarıdan dayatılamayacak bir yapı ya da düzenin yaratılmasına işaret eder. Heterarşik yapı içinde karşılıklı bağımlılık çerçevesinde işlevsel bakımdan otonom olan sistemlerin ve kurumların kendi kendini örgütlemesi söz konusudur (Jessop, 1999: 351). Merkezileşmiş bir düzenlemede kaynakların tamamı ya da tamamına yakını yönetim tarafından sağlanır. Yönetişimde ise, kaynaklar ortak sorunların çözümü için birçok politik oyuncunun çabalarıyla koordine edilerek sağlanır.

Yönetişim resmi bir otorite olsun ya da olmasın etkin bir şekilde işleyen düzenleyici mekanizmaları haiz olması dolayısıyla da yönetimden farklılaşmaktadır. Yönetişim çoğunluğun oluru sağlandığı takdirde işleyecek bir hukuk düzenidir. Bu, yönetişimin bir üst otoriteye bağımlı olmamasının mantıksal sonucudur. Yönetişimden

farklı olarak, yönetim (hükümet) muhalefete rağmen çoğunluğun politikalarını uygulayabilir. Zorlamanın söz konusu olmadığı bir durumda kolektif eylem kurumsal düzeneklerle kolaylaştırılırken en başında eyleme istekli olmaya ve arzu edilen nihai durum üzerindeki görüşlerin ahengine bağlı kalmaktadır (Koldor, 2013: 87). Yönetişim kurallara bağlı olduğu kadar öznelarası (intersubjective) anlamlara da bağlı bir hukuk düzenidir. Kurumsallaşmış oluşumlar içindeki resmî etkileşim, eylemleri belirleyen kuralların ve değerlerin gelişmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, bir aktör tarafından bir düzene ya da kuruma itaat edilmesi gerektiğine dair inanç anlamına gelen meşruiyet (Hurd, 1999: 381), yönetim yapıları üzerinde otorite bahsettiğinden yaşamsal bir mülhazadır. Kısacası, yönetim, belirli bir hedefe ya da hedeflere yönelik olarak birbirleriyle hiyerarşik bir ilişki içinde olmayan müstakil aktörlerin bir araya gelerek eylemlerini koordine ettikleri süreci ve yapıyı ifade etmektedir.

1.1.2.2. Devletler Açısından Güvenlik Yönetişimi Kavramı

Güvenlik yönetişimi kavramını açıklamadan önce “güvenlik” kavramından neyin anlaşıldığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Soğuk Savaş döneminde, ulusal güvenlik denildiğinde devlete karşı cibrî (askeri) ve düşünsel (ideolojik) tehditler akla gelmekteydi (Sorensen, 1990: 1-2). Devlete tehdit gerek içeriden gerekse dışarıdan gelebilmekteydi. BarryBuzan (1983: 75-83) ulusal güvenlik açısından tehditleri askeri (toprak ele geçirme, işgal, hükümet değişikliği, politikanın manipülasyonu), ekonomik (ihracat uygulamaları, ithalat kısıtlamaları, fiyat manipülasyonları, borç, parasal kontroller ve iç istikrara yönelik gelişmeler) ve ekolojik (devletin fiziksel dayanaklarına zarar veren) olarak üç kategoriye ayırmıştı. Bu tehditler devletin güvensizliğini tanımladı ve ulusal güvenlik gündemini bir güvenlik sorunu olarak belirledi (Buzan, 1983: 88). Belirli uluslararası tehditlere odaklanan böyle bir güvenlik stratejisi de tehditlerin kaynakları ve nedenlerini siyasi eylemlerle azaltmayı veya ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Buzan, 1983: 218). Bu tür bir “tehdit” 1990’da Doğu-Batı çatışmasının sona ermesiyle önce Avrupa’da daha sonra diğer bölgelerde ortadan kayboldu ve bu nedenle tehdit algısı kökten değişmiştir.

Askeri planlamanın ve askeri programların meşrulaştırılmasının temeli olarak tehdit kavramı Soğuk Savaş’tan sonra kökten değişince, güvenlik kavramı geleneksel askeri ve diplomatik güvenlikten yeni ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlara doğru genişledi. Böylelikle, tehdit kavramı da genişledi ve sadece devlete değil, insanlardan küresel güvenliğe kadar yeni güvenlik kavramlarının diğer referansları da

benimsenmeye başladı. Bununla birlikte, asimetrik savaş biçimlerindeki artış (Kaldor, 2013; Münkler, 2005), daha karmaşık ilişki ağma sahip ve şiddet uygulayan devlet dışı aktörlerin (terörist örgütlerin) rolü artmıştır. Bunlara ek olarak denetimsiz finansal faaliyetler (açgözlü vurguncular ve yüksek riskli yatırım fonları) şiddet içermeyen yeni kişisel ve yapısal şiddet biçimleri güvenlik tehlikelerini daha karmaşık hale getirmiş ve güvenlik risklerini daha az hesaplanabilir ve daha az öngörülebilir hale getirmiştir. Buna göre çevre güvenliğinin ilk savunucuları “tehditleri” askeri alandan çevre alanına genişletmiştir. Ullman (1983: 133), ulusal güvenlik tehdidini bir devletin sakinlerinin yaşam kalitesini düşürmek için büyük ölçüde ve nispeten kısa bir süre boyunca tehdit eden bir eylem veya olaylar dizisi olarak tanımlamıştır. Myers (1989) ise geleceğin yeni güvenlik tehditleri olarak nüfus artışı, kaynak kıtlığı ve çevresel bozulmayı sıralamıştır. Brundtland Komisyonu (1987) da insanlığın karşı karşıya olduğu iki büyük tehdiide değinmiştir: Nükleer santraller ve dünya çapında çevresel yıkım. Brundtland (1993: 189-194), güvenlik konusundaki yeni tehditlerin yoksulluk, eşitsizlik ve çevresel bozulmadan kaynaklanan toplumsal huzursuzlukların yol açacağı iç savaşlar ve dolayısıyla düzensiz göç hareketlerinin olabileceğine işaret etmiştir. Buna ilaveten, hızla artan dünya nüfusunun çevre üzerindeki baskısının bu tür çatışmaların olasılığını artıracaklarını belirtmiştir. İklim değişikliği, çölleşme, ormansızlaşma, türlerin yok olması ve biyolojik çeşitliliğin azalması, tatlı su kaynaklarının tükenmesi ve toprak erozyonunun sürdürülebilir olmayan küresel eğilimler olduğunu tespit etmiş, en ciddi tehdidin küresel ısınma olduğunu vurgulamıştır (Brundtland, 1993:193-194).

Benzer biçimde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Tehditler, Sınamalar ve Değişim Yüksek Düzey Panelinin Raporu (2 Aralık 2004) da 21. yüzyılda BM sistemi için yeni görevlere işaret eden güvenlik kavramının bu genişlemesini yansıtmıştır. Halbuki, BM Şartı üç güvenlik sistemi ortaya koymaktadır. Birincisi, küresel kolektif güvenlik sistemidir (Bölüm VI: Madde 33-38; Bölüm VII: Madde 39-50). İkincisi, bölgesel düzenlemeler/örgütler (Bölüm VIII: Madde 52-54). Üçüncü olarak da BM Şartının 51. Maddesi uyarınca bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkıdır. İlk iki sistem barış ve uluslararası güvenliğe yönelik iç tehditler ile ilgilenirken, üçüncü sistem üye devletlere yönelecek dış tehditle ilgilenmektedir. BM güvenlik sistemleri üç işlevi yerine getirir: anlaşmazlıkların barışçıl çözümü, barışın uygulanması ve barışı koruma. BM Şartının 1/1. Maddesi, örgütün amacını uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve bu maksatla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırma fiilini veya barışın başka suretle bozulması halini ortadan kaldırmak

üzere, müessir müşterek tedbirleri almak olarak belirtmektedir. BM güvenlik sistemi ulus-devlet merkezli bir uluslararası güvenlik kavrayışına dayanmaktadır. Buna karşın Raporda belirtildiği gibi, yeni ortaya çıkan güvenlik uzlaşmasında, kolektif güvenlik üç temel sütuna dayanmaktadır (Annan, 2004). Rapora göre bugünün tehditleri hiçbir ulusal sınırı tanımamaktadır. Bu tehditler küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde birlikte ele alınmalıdır. “Hiçbir devlet, ne kadar güçlü olursa olsun, kendi çabasıyla kendisini bugünün tehditlerine karşı tek başına savunamaz. Tehditlerin karşılıklı olduğunun farkına varılmadan da kolektif güvenlik sağlanamaz... Hepimiz birbirimizin güvenliği için sorumluluk paylaşıyoruz” (https://www.un.org/ruleoflaw/files/gaA.59.565_En.pdf). Yüksek Düzey Panel, yoksulluk, bulaşıcı hastalık, çevresel bozulma, savaş, kitle imha silahları, terörizm ve sınır-aşan organize suçlar olarak tehditleri sıralamıştır (Annan, 2004: 19-24). Kofi Annan (2005) da küreselleşmiş dünyada karşılaşılan tehditlerin birbiriyle bağlantılı olduğuna dikkat çekmiştir.

Geleneksel olarak güvenlik politikası, daha çok askeri alanda devletlerarası ilişkilere atıfta bulunmaktadır. Güvenlik politikası esas olarak, ülkelerin toprak bütünlüğüne yönelik ve siyasi olarak kendi kaderini tayin etme tehditlerine karşı savunma ve caydırıcılık ile ilgiliydi. Ancak, Sovyetler Birliği çöktüğünde ve süper güç çatışması tehlikesi ortadan kalktığında, nükleer silahların yayılması ve terörizm, organize suçlar, düzensiz göç ve çevresel bozulma vb. yeni riskler algılandı. Böylece, düzenlenecek yeni sorunlar güvenlik politikası portföyüne eklenmiştir. Ayrıca, toplumlar ve bireyler de dahil olmak üzere yeni referans nesneleri eklenerek güvenlik kavramı daha da genişletilmiştir (Buzan vd., 1998). Bu şekilde iç ve dış güvenlik arasındaki ayrımı silerek ve yeni güvenlik endişelerini birleştirerek, ulusal güvenlik politikası karmaşık küresel güvenlik yönetişimine yol açmıştır.

Bu yeni ve iddialı güvenlik gündemi ışığında, sorumlulukların paylaşılması için yeni aktörlerin seçilmesi gerekiyordu. Güvenlik politikası geleneksel olarak egemen devletliğin ayrıcalığı olmakla birlikte, yeni güvenlik yönetişimi, özel uzmanlıkları ve sosyal erişimi getiren çok sayıda aktörü içerir. Bu, devletin artık etkili ve verimli çözümler geliştiremeyeceği ve uygulayamayacağı görüşünü yansıtmaktadır. Güvenlik yönetişiminde devlet, çok katmanlı çeşitli aktörler arasındaki aktörlerden biri konumuna gelmektedir (Caparini, 2006: 269). Bu gerekliliklerin ortaya çıkardığı güvenlik yönetişiminin zayıf yönleri de vardır. Güvenlik yönetişimi, hesap verebilirlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü devlet, birden fazla aktörden biri haline geldiğinde, geleneksel yukarıdan aşağıya politika oluşturma ve uygulama yöntemi, yeni yatay

politika koordinasyon yöntemlerine evrilmek zorundadır. Bu da politikadan kimin/kimlerin sorumluluğu olduğu ve ne ölçüde sorumluluğu olduğunun belirlenmesini güçleştirmektedir (Bevir ve Hall, 2013:42).

Ulus devletler tarafından daha önce yerine getirilen görevlerin - devletin altında, üstünde veya yanında - yeni aktörlere aktarılması ve geçmiş, şimdiki ve gelecekteki sorunların üstesinden gelmek için yeni karmaşık ağların ortaya çıkması durumunda, güvenlik yönetişiminin yeni güvenlik politikası biçimi ortaya çıkmaktadır. Güvenlik yönetişimi yapıları, ulusal hükümetlerin bu yapılardaki rolüne göre tanımlanabilir (Tangör, 2004:254):

- Yönetim tarafından yönetişim, devletler arasındaki kurumsallaşmış iş birliği biçimlerini ifade eder (örneğin, örgütler veya rejünler).
- Yönetimsiz yönetişim, devlet müdahalesinin olmadığı, özel aktörlerin özdenetimini sağladığı (örneğin, davranış kuralları yoluyla) durumu ifade eder.
- Yönetimle yönetişim, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki ortak eylemi ifade eder (örneğin kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla).

Yönetim tarafından yönetişim, realistlerin güvenlik alanında var olmadığını veya ilgisiz olduğunu beyan ettikleri bir tür devletler arası iş birliğini ifade eder (Mearsheimer, 1994:48; Waltz, 2010:22). Ancak uluslararası kurumlar - örgütler, rejimler veya sözleşmeler - üzerine yapılan araştırmalar, aktörlerin uzun vadeli çıkarlarını göz önünde bulundurdıklarında ve az ya da çok kurumsallaşmış davranışlarla güven inşa ettiklerinde devletler arası iş birliği ve koordinasyonun mümkün olduğunu göstermiştir (Keohane, 1989:3). Güvenlik alanında bile uluslararası kurumların devlet üzerinde önemli etkileri vardır (Haftdorn vd., 1999:10).

Geleneksel güvenlik politikası ile yeni güvenlik yönetişimi arasında kesin bir çizgi olmamasına rağmen, iktidarın ve güvenliği en üst düzeye çıkaran devletlerin elinde araç olarak kalan kurumların, nihayetinde güvenlik algılarını ve tercihlerini değiştiren çok katmanlı yönetişim yapılarından farklı olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletlerin barışı koruma faaliyetleri birer örnek teşkil edebilir (Krahmann, 2005:28). Barışı koruma BM tarafından yönetilen devlet kontrollü bir faaliyet olarak kaldığı sürece, ulusal ve uluslararası güvenlik politikasına sıkı sıkıya bağlıydı. Fakat Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra bölgesel örgütler, yüklenicilik ve dış kaynak kullanımı

prosedürleri aracılığıyla barışı koruma operasyonlarını yürüten bir yönetim yapısı haline geldi (Daase, 1999:224). Bu, bazı yerlerde barışı koruma verimliliğini artırdı, ancak barışı koruma normlarının ve ilkelerinin genel bütünlüğünü zayıflattı. Bölgeselleşme yoluyla barışı koruma faaliyetini daha etkili ve verimli hale getirme çabası, uzun vadede etkinliği ve verimliliği azaltabilir.

Güvenlik yönetişiminin ikinci bir biçimi yönetimsiz yönetiştir. Burada, STK'lar ve işletmeler gibi özel aktörler, devlet kurumlarının müdahalesi olmadan güvenlikle ilgili faaliyetler yürütmektedir (Hall ve Biersteker, 2002). Çok uluslu şirketler mülklerini yurt dışında korumak için özel güvenlik yüklenicileri işe alırsa, yerel güvenlik gelişebilir. Ancak bazen özel güvenlik yüklenicileri devlet otoritesini zayıflatır ve yeni çatışmalar yaratır. Yönetimsiz güvenlik yönetişiminin bir başka örneği, iç savaşların finansmanını önlemek için güvenlikle ilgili işletmelerin davranış kuralları yoluyla kendi kendini düzenlemesidir. Ancak çoğu durumda güvenlik yönetişiminin yönetimsiz etkinliği ve meşruiyeti tartışmalıdır (Tangör ve Yalçinkaya, 2010: 132-133). Hükümetler (governments), özel aktörleri kısıtlamak ve düzenlemek için gerekli görünmektedir. Bu nedenlerden ötürü, güvenlik yönetişimi uygulamaları son yıllarda çok yaygın hale gelmiştir. Çağdaş güvenlik sorunlarının uluslararası doğası, ulusötesi iş birliğinin artırılmasını gerektirmektedir. Bir devlet, hatta güçlü bir devlet bile, iklim değişikliğini veya terörizmi kendi başına azaltamaz. Ancak devletlerarası iş birliği de yeterli değildir. İstenmeyen bir etkiyi önlemek veya sonuçlarını sınırlamak için devletler uluslararası kuruluşların, STK'ların ve özel işletmelerin kaynaklarından faydalanmalıdır, örneğin savaştan sonra barışın inşası için devletler, uluslararası örgütler, STK'lar ve özel işletmelerle yakın iş birliği içindedir (Tangör, 2008: 41-44).

Güvenlik yönetişimi kavramı ilk olarak, Soğuk Savaş'tan sonra Avrupa'daki güvenlik kurumlarının dönüşümü ile ilgili tartışmalar bağlamında ortaya çıktıktan sonra, birçok alanda güvenlik hizmetinin temel yönlerini açıklayabilme yeteneğini göstermiştir. Güvenlik yönetişiminin ana savunucuları, Avrupa'daki kurumsal dönüşüm düzeninin (Webber vd., 2004) temel özelliklerini belirlemeye çalıştı ve ilk uygulamalar, Avrupa güvenlik kurumları içinde ve çevresinde güvenlik yönetim sistemlerini kategorileştirmiştir (Schroeder, 2013). Ancak, o zamandan beri kavramın kapsamı genişlemektedir.

Güvenlik yönetişimi ile ilgili literatür son yıllarda önemli ölçüde büyümüştür. Bazı çalışmalar güvenlik yönetişimini kavramsal açıdan incelemektedir (Krahmann, 2003:8). Diğerleri farklı ülkelerdeki yönetim yaklaşımlarını karşılaştırmaktadır (Kirchner ve Sperling, 2006). Güvenlik yönetişimi, ulusötesi risklerin ulus devletler tarafından geleneksel güvenlik sağlama yöntemleri için zorluklar yarattığı ve yeni ulus ötesi yönetim yöntemlerine duyulan ihtiyacın altını çizdiği iddiasına dayanmaktadır, örneğin UlrichBeck (2006: 338), “dünya risk toplumu”ndaki risklerin yerleştirilmesinin kaçınılmaz olarak devletleri kozmopolitizme dayanarak iş birliği aramaya zorladığını iddia etmiştir. Son olarak, bazı güvenlik yönetişimi çalışmalarında, özellikle 1990’larda, demokrasi, serbest piyasa ve hukukun üstünlüğü gibi liberal değerlerin evrensel bir model olarak hizmet ettiğine dair temel bir inanç vardı. Dolayısıyla, güvenlik yönetişiminin birçok uygulaması bu fikirleri barış ve güvenliğin sağlanması için bir temel olarak kabul etmiştir (Webber, 2000: 52). Bunlara ilaveten, çatışma sonrası ülkelerde güvenlik sektörü reformu için uluslararası çabalar (Bryden ve Hânggi, 2005:61) ve özel güvenlik şirketlerinin artan önemi de dâhil olmak üzere bir dizi özel politika ve olguyu incelemek için de kullanılmıştır (Krahmann, 2005; Tangör ve Yalçinkaya, 2010:135). Son zamanlarda, araştırmacılar ayrıca Avrupa dışındaki kurumsal ve kültürel bağlamlarda güvenlik yönetişimini incelemeye başlamışlardır (Avant ve Westerwinter, 2016:48).

Güvenlik yönetişimi yaklaşımçıları, güvenlik yönetişimi için bir takım ön koşullar öngörmektedir. Merkezi hiyerarşinin yokluğunda, birçok aktör arasındaki koordinasyon yukarıdan zorunlu kılınamaz ve uygulanamaz. Sonuç olarak, güvenlik yönetişimi, ele alınacak sorunlar, iş birliğine dayalı (cooperative) çözüme duyulan ihtiyaç ve ortak eylemi yönlendiren genel ilkeler konusunda temel bir uzlaşma gerektirir. Genel olarak, güvenlik yönetişiminin aktörleri iş birliği aramaya iten dürtü, ihtiyaçların karşılıklı bağımlılığı ve aktörlerin çıkarlarıdır. (Krahmann, 2003:11) Ayrıca, aktörlerin ortak bir düşünsel temel sağlayan ortak norm ve fikirlerin yanında ortak hedeflere gereksinimi vardır.

Güvenlik yönetişimi, koordinasyonun gerçekte nasıl çalıştığını açıklayan özelliklerin birikiminden daha fazlasıdır; ayrıca belirli çıktılar üretmek için koordinasyonun nasıl çalışması gerektiğine dair inançlarla da bağlantılıdır. Güvenlik yönetişiminin yükselmesi, küreselleşmiş, soğuk savaş sonrası düzende sınır-aşan risklere daha etkili ve kabul edilmiş yanıtlar aramanın bir sonucudur. Yönetişime işlevsel yaklaşımlar, etkililiğin neredeyse doğal olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır.

Örneğin James Rosenau (1992:5), yönetişimin her zaman etkili olduğunu, aksi takdirde anarşi veya kargaşaya dönüşeceğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla, etkinlik, istenen ilk sonuçtur (Rosenau, 1992: 4). Yukarıdaki tartışmaya dayanarak, güvenlik yönetişimi örneği olarak kabul edilen düzenlemeler ve politikalar için geçerli olması gereken temel özellikleri belirleyebiliriz. Bunlar, çok aktörlülük, heterarşi, ortak hedefler, kurumsallaşma (heterarşik iş birliği biçimleri, paylaşılan normlar ve paylaşılan fikirler), ve son olarak meşruiyettir (Tangör, 2008: 35-40).

1.3. SUÇ VE SAPMA

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte toplum hayatı, UlrichBeck'in (1992:24)'de belirttiği üzere her geçen gün risklerle dolmakta ve bu risklere paralel olarak suç ve sapmada da büyük artışlar görülmektedir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte sapkın davranışlar ve tehditlerdeki çeşitlilik artmakta ve yaygınlaşmaktadır (Güçlü, 2014:336). Tüm bu olgular sosyolojinin ilgi alanında olan örgütsel bağlantı ağı içerisinde yer almaktadır. Sosyal bir problem olan ve toplumun tüm kesimlerini etkileyen suç olgusuna çözüm arayışı da konunun sosyolojik bir perspektifle tekrar gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Sosyal etkileşim sonucu ortaya çıkan suç olgusu, sosyoloji biliminin yanında kriminoloji, hukuk, biyoloji ve psikoloji gibi çok farklı disiplinlerin de ilgi alanına girmiştir. Ancak suç ve sapma olgusunun doğasının karmaşık olması, sosyal bir etkileşim sonucu ortaya çıkması, toplumdan topluma çeşitlilik göstermesi ve çok çeşitli toplumsal faktörlerin (yoksulluk, toplumsal sınıf, işsizlik ve göç) etkili olması sosyolojiyi sapkın davranışları incelemede en önemli aktör haline getirmektedir.

Suç kavramı, daha çok hukuki terminolojide yer almakla birlikte, birçok disiplini içinde barındıran sosyal bilimlerin de inceleme alanına girmektedir. Örneğin suç olgusunu başta sosyoloji ve kriminoloji olmak üzere biyoloji, psikoloji, hukuk, din ve antropoloji gibi birçok değişik disiplinler incelemiştir. Dolayısıyla farklı bakış açıları ve yorumlar tek bir suç kavramı olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Suç, kanunda açıkça belirtilen, yapılması veya yapılmaması halinde karşılığında cezai bir yaptırın öngörülen her türlü davranış olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle suç, ceza kanunlarını ihlal eden davranışlardır. Dönmezer ve Sahir (1987:297) suçu “ceza tehdidini taşıyan bir kanunda yazılmış tarife uygun ve hukuka aykırı fiil” şeklinde tanımlamışlardır. Köksal ve Eliş (2011: 3) ise suçu, "Suç anlama ve isteme yeteneğine

(isnat yeteneği) sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın veya güvenlik tedbirinin uygulanmasını gerektiren bir fiil” olarak tarif etmişlerdir. Suç belli bir yasa kap samında ceza gerektiren davranışlar olarak tanımlanabilir (Braithwaite, 1981:40). Dolayısıyla hukuk literatüründe suç, yasalarda hangi davranışın suç olup olmadığı önceden açıkça belirtilmiş ve yaptırımı olan davranıştır. Suç işleyen de suçlu olarak tamamlanmaktadır.

Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında suç tamamen toplumsal bir olgudur. Hiç bir suç davranışı kendiliğinden var olmamaktadır. Tek basma bir adada yaşayan roman kahramanı RobinsonCrusoe için suçlu davranışı gerçekleştirme olasılığı yoktur (Özkan, 1998:14). Çünkü uyması gereken bir kural bulunmamaktadır. Davranışın suç kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmemesi toplumsal algı kapsamındadır. Örneğin savaş esnasında karşı taraftaki askeri öldürmek başarı olarak algılanırken aynı eylemin barış zamanında gerçekleştirilmesi en büyük suçlardan adam öldürme olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla suç ontolojisine toplum karar vermektedir. Marshall (2005:702) sosyolojik olarak suçu "Kişisel alanı aşip kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller" şeklinde tanımlamaktadır. Sosyoloji suçu, toplumsal düzeni bozan davranışlar olarak görmekte ve toplumsal düzenin sağlanması amacıyla bu davranışların bastırılması ve kontrol altında tutulması gerektiğine inanmaktadır. Diğer taraftan psikoloji, sucu bir davranış problemi olarak görmektedir.

Suçla ilgili farklı disiplinlerden kaynaklanan farklı tanımlamaların genel olarak üzerinde birleştiği nokta suçun evrensel ve topluluklara mahsus bir olgu olduğu, hukuki bur yapısının bulunduğu, toplumsal neden ve sonuçları itibariyle sosyolojik olduğudur. Toplumun var olduğu her yerde hukuk, hukukun var olduğu her yerde ise suç vardır(Güçlü, 2014:338).

Suç kavramının tanımlanması ile ilgili zorluklara sapma kavramında da rastlanmaktadır. Genel olarak sapma, bireylerin içerisinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde sosyalleşme sürecinde edindiği norm ve değerlere uymama veya bu çerçevede toplumsal beklentilere karşılık vermeme olarak tanımlanabilir. Sapma kavramının tanımlanmasında üç önemli unsur literatürde öne çıkmaktadır: a) toplumsal beklentilere karşılık verilmemesi; b) toplumsal normların ihlali: c) toplumsal normlara aykırılık

teşkil etmesi. Toplumun sağlıklı ve düzen içerisinde olması, toplumu oluşturan bireylerin bu normlara uygun olarak hareket etmeleri ile mümkündür. Örneğin toplum çalışkan olmayı, küçükleri sevmeyi, büyüklerine saygılı olmayı, otobüste yaşlı ve engellilere yer vermeyi her bir bireyden beklemektedir. Bireyin toplumca kabul edilen bu beklentilerin aksine davranması da sapma davranışı olarak görülmektedir. Sapma sosyal normların veya kültürün ihlal edilmesidir (Sumner, 1906: XX). Diğer taraftan İçli (2013: 21) sapmayı "toplumda kültürün belirlediği örf, âdet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar" olarak tarif etmektedir. Giddens (2005: 203) ise sapmayı "bir topluluk ya da toplumda, önemli sayıda insan tarafından kabul edilen belirli bir normlar kümesine uyum göstermeme olarak" tanımlamaktadır. Kısaca sapma, toplumsal norm ve değerlerin ihlal edilmesidir.

Sapmayı oluşturan davranışların yelpazesi oldukça geniştir. Örneğin insanlar arasında birinin kulağını çekmek gibi küçük bir sapkın davranıştan adam öldürme gibi büyük bir sapkın davranışa kadar geniş bir yelpazede türlü sapkın davranışlar bulunmaktadır. Simmons'ın (1965: 224) 180 kişiyle yaptığı ankette "sapkın kime denir?" sorusuna verilen cevapların başında %49 ile eşcinseller ve %47 ile uyuşturucu bağımlıları gelmiştir.

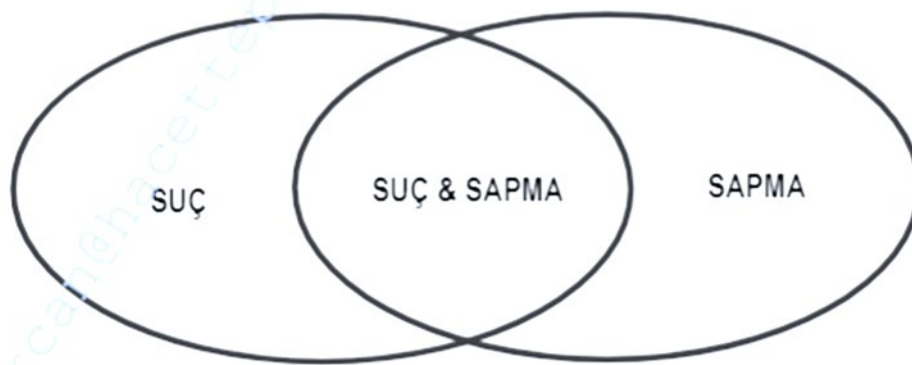
Genel olarak sapmanın nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır: a) Bireylerin toplumsal değer ve normları yeteri derecede içselleştirememesi, b) Savaş, ekonomik kriz ve doğal afet gibi toplum düzenini derinden etkileyen olaylar, c) Yeterli derecede düzenleyici yaptırımların bulunmaması veya mevcut yaptırımların zayıf olması, d) Mevcut yaptırımların toplumu oluşturan tüm bireylere uygulanamaması, e) Sapma davranışlarının yüceltilmesi veya kültürel meşruiyet kazandırılması ve f) Sapma davranışlarının gizli kalabilme olasılıklarının varlığı. Sapma olgusunun nedenleri toplumsal yapılarının özelliklerine göre toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Güçlü, 2014:342).

Anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere suç ve sapma kavramlarını birbirlerinden belirgin çizgilerle ayırmak tam olarak mümkün görünmemektedir. Ancak her iki davranışa gösterilen toplumsal tepkilerin sonuçları açısından birbirlerinden ayrılabilir. Şöyle ki, toplumsal norm ve değerlere aykırı her türlü davranış sapma olarak değerlendirilmesine rağmen, bu davranışlar her zaman suç olarak değerlendirilmemektedir. Örneğin günümüzde 'zina' suç olarak ceza kanununda yer almamakla birlikte toplumsal olarak aile kuruntunun temelinde zarar verici bir davranış

olarak görülmekte ve dolayısıyla hoş karşılanmamaktadır (Dolu, 2011:65). Diğer taraftan bazı park yasağı olan yerlere araç park etmek trafik kanunlarına göre suç olarak görülmekte ve karşılığında bir dizi para cezaları ve yaptırımları bulunmaktadır. Fakat bu eylem toplum tarafından ciddi bir norm ihlali olarak görülmemektedir.

Toplumsal değişim ve dönüşümler sonucunda bu sosyal problemin algılanmasında ve farklılaşmasında çeşitlilikler görülmektedir. Buna örnek olarak bilişim suçlarını gösterebiliriz. Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle birlikte bilişim suçları ortaya çıkmış ve teknolojik gelişmeye paralel olarak önceleri ABD ve Avrupa ülkelerinde görülen bu suç türü daha sonraları tüm dünyaya yayılmıştır. Ülkemizde bilisini suçlarıyla ilgili yasal düzenleme 1991 yılında yapılmıştır. Elli yıl öncesine gidildiğinde bilgisayar teriminin varlığı bile olmadığı gibi bundan kaynaklı suçların varlığından da söz edilmemekteydi. Hollanda'da belli bir yerde uyuşturucu bulundurmamak kamu otoritesi tarafından suç olarak değerlendirilmezken ülkemizde suç kabul edilmektedir. Dolayısıyla suç ve sapma kavramı zamansal ve mekânsal olarak toplumdan topluma farklılık göstermekte ve çeşitlenmektedir (İçli, 2013:87).

Günümüzde en çok karşılaşılan durumlardan birisi ise suç ve sapma kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılmasıdır. Her suç sapma olamayacağı gibi her sapma da suç olarak kabul edilememektedir. Örneğin adam öldürme eylemi hem suç hem de sapma olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde her toplumda hırsızlık eylemi sapma ve suçtur. Çok fazla alkol almak, anne ve babaya saygısızlık yapmak ve tembellik sapma olarak kabul edilirken suç kategorisinde değerlendirilmemektedir. Şekil 1.'de görüleceği üzere, bazı davranışlar her iki olgunun kapsamına girmekte, bazı davranışlarda ise ayrılmaktadır (Güçlü, 2014:344-345).

Şekil 1. Suç ve Sapma Kavramlarının İlişkisi

Özetle suç kavramıyla ilgili herkes tarafından kabul edilen bir tanımlama bulunmamaktadır Suç: kanunda açıkça belirtilen yapılması veya yapılmaması cezai bir yaptırımla müeyyidelendirilmiş her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır. Sapma kavramının tanımlamasında ise üç önemli unsur göze çarpmaktadır: a) toplumsal beklentilere karşılık verilmemesi; b) toplumsal normların ihlali; c) toplumsal normlara aykırılık teşkil etmesi. Kısaca sapma, toplumsal norm ve değerlerin ihlal edilmesidir. Sapma davranışları olumlu sapma ve olumsuz sapma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca, sapma olgusu nedenleri toplumsal yapının özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Her suç sapma olamayacağı gibi her sapma da suç olarak kabul edilemez. Bazı davranışlar hem suç hem de sapma olabilir Suçu hukuk, sapmayı ise toplumsal normlar ve değerler belirler. Suç ve sapma olguları zamansal ve mekânsal olarak değişmektedir (İçli, 2013:89-90; Güçlü, 2014:345).

1.4. SUÇ OLGUSU VE SOSYAL SÜREÇ TEORİLERİ

Sosyal süreç teorileri, suçluluğun ve sapkın davranışların bir nesilden veya gruptan diğerine öğrenme ve kültür yoluyla geçtiğini savunur bu gruptaki teorilerde en fazla kullanılan kavramın etkileşim olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle sosyal süreç teorilerine göre suç, bireyler arası etkileşimler sonucu meydana gelir. Bu nedenle, sembolik etkileşime ılık sosyal süreç teorileri besleyen önemli bir sosyolojik perspektiftir. Sembolik etki leşime ılık perspektifine göre, toplumda bireyler gündelik etkileşimlerinde diğer insanların beklentileri doğrultusunda hareket ederler Bunun neticesinde ise sosyal düzen oluşur, örneğin, bir sinemada yüksek sesle konuşmayız çünkü diğer izleyicilerden nasıl bir tepki alacağımızı tahmin ederiz. Buna rağmen insan, pozitivist ve işlevselci paradigmanın savunduğu gibi pasif bir varlık değildir, her zaman diğer insanların beklentilerine göre hareket etmez (Case ve Hames, 2009: 72). Çoğu zaman kendisinin önem atfettiği kişilerin arzu ve beklentilerine uygun davranır ve yalnızca onların baskılarına boyun eğer bu çerçevede önem atfedilen bir kişinin sosyal konumu, ona değer veren kişinin durumunu belirlemede etkili bir faktör olarak karşımıza çıkar. İyi bir sosyal konuma ve itibara sahip kişi genel olarak toplum üyeleri üzerinde daha fazla etkiye sahiptir. Sembolik etkileşimcilik paradigması dikkate alındığında sosyal süreç teorileri suçu sosyo-psikolojik perspektifte inceler. Başka bir ifadeyle mikro seviye bireylerarası etkileşimler sonucu kişilerin nasıl suç işlediğine odaklanır (Akers ve Jensen, 2006:72).

Sosyal süreç teorileri sosyal düzensizlik teorisiyle de ilişkilidir. Sosyal düzensizliğin yoğun olduğu bölgelerde bireylerarası etkileşimler, normlara itaat teşvik etmekten uzaktır. Tam tersine buralarda etkileşimler normlara aykırı davranışları besleyen bir ortamı teşvik eder. Shaw ve McKay (1972:87), sosyal düzensizliğin hâkim olduğu bölgelerde suçu anlama ve önlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmiş, suça karışmış birçok çocukla derinlemesine mülakat yapmış ve bunları bir kitap olarak yayınlamıştır. Shaw ve McKay, çocukların genellikle kendilerinden yaşça büyük kişiler ve suç arkadaşları tarafından suç ve sapkınlığa sürüklendiğini tespit eder. Dolayısıyla sosyal düzensizlik kişilerin sadece suça sürüklenmesine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda suç alt kültürünün ve geleneğinin oluşmasına ve devamına yol açar. Bu bölgelerde suç grupları oluşur ve varlığını rahat bir şekilde devam ettirir (Shaw ve McKay, 1972:90). Buna karşın, sosyal düzensizlik teorisinin açıklayamadığı önemli boşluklardan birisi, sosyal düzensizliğin yoğun olduğu bölgelerde suç işlemeyen birçok kişinin bulunmasıdır. Aynı şekilde sosyal düzenli bölgelerde ise birçok kişi suç işlemektedir. Buna göre; suçun etkileşim ve öğrenmeyle ilişkili olduğunu savunan sosyal süreç teorileri aşağıda ele alınmıştır.

1.4.1. Ayırıcı Birliktelikler Teorisi

Günümüzde çeteleşme, uyuşturucu ve sigara kullanımı okullarda yaşanan önemli problemlerdir. Bu temel sorunlar yazılı ve görsel basında sürekli haber yapılmaktadır. Çocukların yakın sosyal çevresi olan ailelerine ve okul idarelerine bu sorunların ana nedeninin ne olduğu sorulduğunda, arkadaş çevresi ve onların yaptıklarına duyulan özentinin en fazla işiteceğimiz cevaplardan biridir. “Kişinin arkadaş çevresi nasılsa kendisi de odur” veya “kendisi nasılsa arkadaşları da öyledir” önermeleri ne derece doğrudur? İşte ayırıcı birliktelikler teorisinin ana savları bu önermeler etrafında şekillenir (Akers ve Jensen, 2006:76).

Arkadaşlar kişilerin çocukluk ve gençlik dönemlerinde neredeyse aile kadar önemli bir sosyal çevredir. Bireylerin arkadaş çevreleri tarafından suça nasıl sürüklendiğini açıklayan kriminoloji teorileri geliştirilmiştir. Edwin Sutherland'ın ayırıcı birliktelikler perspektifi bunlar içerisinde en fazla ün kazanan ve gelecekte de etkisini devam ettirebilecek önemli teorilerden biridir. Ayırıcı birliktelikler teorisine göre, kalabalık grup içerisinde bulunan yabancının nasıl bir kişi olduğunu öğrenmek için bu kişinin yakın çevresinde bulunan veya ilişki içinde olduğu kişiler hakkında bilgi sahibi olmamız yeterlidir. Kendisi de Chicago Okulu'nun bir öğrencisi olan Sutherland'ın suç

davranışlarının nedenini diğer suç bilim insanlarından farklı olarak mikro seviyede incelemesi, ayrımcı birliktelikler teorisinin önemli bir özelliği oluşturur (Sutherland, 1947: 98). Suçun kişiler arası etkileşimin bir ürünü olduğunu ileri süren Sutherland, ayrımcı birliktelikler teorisinde ünlü sosyolog George Herbert Mead'ın sembolik etkileşime ılık perspektifi önemli ölçüde yansıtır. Sutherland, o zamana kadar büyük ölçüde Avrupa'da yaygın olarak fiziksel ve biyolojik faktörlerin suçun nedenleri olduğu düşüncesine karşı çıkan bilim insanlarından birisidir. Bu nedenle, Sutherland, ünlü Fransız bilim insanı Gabriel Tarde'nın (1903), kriminoloji alanında yazmış olduğu eserlerden, özellikle Taklit Yasaları isimli eserinden etkilenmiştir (Sutherland, 1947: 100).

Shaw ve McKay, sosyal düzensiz bölgelerde suç değerlerinin bir nesilden diğerine kültürel olarak aktarıldığını ifade eder. Bu şekilde suç ve sapkınlığın devamı ve sürekliliği sağlanır. Sutherland suçun nesilden nesile aktarılma görüşü aynen kabul eder. Ancak Sutherland'e göre suç, bir nesilden diğerine kültürel geçiş yerine, yakın sosyal çevre gruplarıyla gerçekleşen etkileşimlerde öğrenme yoluyla edinilen bir davranıştır. Ayrımcı birliktelikler teorisinde etkileşim ve öğrenme temel kavramlardır. Bir kişi kimlerle yakın ilişki içindeyse suçu da onlardan öğrenir. Suçun öğrenildiği bu sosyal çevre birçok farklı gruptan oluşur. Kişinin aynı sosyal ortamı paylaştığı aile üyeleri (anne; baba ve kardeşler), meslektaşlar ve arkadaşlar bunlar içinde öne çıkan önemli sosyal gruplardır. Özellikle arkadaşlık ve suç ilişkisi en fazla incelenen ve araştırma yapılan konulardan birisidir (Pratt vd., 2010:766). Ayrımcı birliktelikler teorisi dokuz temel sav üzerine kurulmuştur (Paternoster ve Bachman, 2001:51-58):

1-Suç Davranışı Öğrenilir: Sutherland bu önermesiyle yaşadığı dönemde önemli ölçüde taraftarı da bulunan Lombroso okulu tarafından savunulan, suçun biyolojik ve fiziksel faktörler nedeniyle işlendiği savına karşı çıkar.

2-Suç Nasıl Öğrenilir? Suç, kişilerin birbirleriyle gerçekleştirdiği iletişim ve etkileşim süreçlerinde öğrenilen bir davranıştır. Öğrenme kavramını burada basite indirgemek doğru değildir. Tam tersine farklı ve karmaşık bir süreci içerir. Bireyler bilmediği bir konuyu derinlemesine düşünerek, okuyarak veya televizyon izleyerek de öğrenebilir. Ancak Sutherland'ın ayrımcı birliktelikler teorisindeki öğrenme, bireyin toplumdan izolasyonu, inzivaya çekilmesi veya kişisel deneyimlerle öğrenme gibi yöntemleri içermez. Sutherland, kişinin diğer insanlarla gerçekleştirdiği sosyal etkileşimin bir sonucu olarak öğrendiğini savunur. Son olarak öğrenme bir süreçtir; bir

defalığına meydana gelmez, sürekli, öğrenilen bir suç biçimi güncellenebilir ve zamanla değişebilir. Başka bir ifadeyle, suç tanımları, arkadaş birliktelikleri ve bu birlikteliklerin yöntem ve tarzları dinamik bir özelliğe sahiptir

3-Suç Kimlerden Öğrenilir? Suç davranışı çoğunlukla yakın ilişki gruplarından öğrenilir. İletişim veya etkileşim içinde olursa bile kişisel olamayan kurum ve kuruluşlar suçun öğretilmesinde az rol oynar. Burada yakın ilişki grupları, bireyin yüz yüze sürekli etkileşim içinde olduğu ebeveyni, arkadaşları, işyerindeki meslektaşları gibi birincil gruplardır.

4-Suçun Öğrenilme Süreci: Suçun öğrenilmesi süreci iki şekilde gerçekleşir: (1) Suç işlemeyi kolaylaştıran teknikler öğrenilir bu teknikler bazı durumlarda oldukça karmaşık, bazı durumlarda ise oldukça basittir. (2) Bireyi suça yönlendiren ve zorlayan özel gerekçeler, motivasyonlar, dürtüler ve tutumlar öğrenilir. Sutherland, kişinin hem suç işlemesindeki mazeret ve gerekçeleri hem de suç işlemeyi kolaylaştıran metot ve yöntemleri öğrendiğini ifade eder. Yani birey bir taraftan suç işlemekte gerekli olan motivasyonu diğer taraftan da suçun nasıl işleneceğini öğrenir Suç işlemek için bazı durumlarda sofistike ve karmaşık teknikler, ancak çoğu zaman da basit, az bilgi veya beceri isteyen teknikler öğrenilir.

5-Suç İticilerinin ve Gerekçelerinin Öğrenilmesi: Bireyleri suça iten tahrik ve gerekçeler kanun ve kuralların aleyhte ve lehte algılanması durumuna göre iki farklı şekilde tepki gösterilerek öğrenilir. Bireylerin etrafı her zaman yasa ve kurallara saygı duyan veya bunlara uyulması gerektiğine inanmış kişilerle çevrili değildir. Bazı kişiler yasal kurallara uyulması gerektiğine inanan grup toplum içinde, ancak bazıları ise bunları benimsemeyen ve saygı duymayan toplum ve grupların içinde bulunurlar. Aynı şekilde, kısı, hayatının bir kısmını kuralları ihlal eden gruplarla sürdürürken, diğer kısmını ise kurallara saygı duyan gruplar içinde geçirebilir. Aşağıda belirtileceği gibi bireyin suç işlemesi veya normlara uyması, bu iki durumdan hangisinin birey üzerindeki ağırlığına bağlıdır.

6-Suç Tanımları: Bir kişinin suç işlemesi, o kişinin, kural ihlalinin hoş görüldüğü tanımlara, kural ihlalinin hoş görülmediği tanımlara daha fazla maruz kalması nedeniyle Bu madde ayrımcı birliktelikler teorisinin ana savını temsil eder, hem suç birlikteliklerini hem de kurallara itaati teşvik eden birliktelikleri içerir Bireyler suç işler çünkü kuralları ihlal etmekten hoşlanan yakın bir çevreyle kuşatılmıştır, suç işlemez

çünkü kuralları benimseyen ve kurallara saygı duyan bir sosyal çevrede yaşamaktadır. Örneğin Türkiye'nin bazı bölgelerinde, göçmen kaçakçılığı yapan kişiler suç işlediklerine inanmamaktadır. Hatta zor durumda olan kişilere ücret karşılığında istedikleri ülkeye gitmelerine yardımcı olduklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla göçmen kaçakçılığı suçunun hoş görüldüğü böyle bir sosyal çevrede yetişen kişinin bu suçu işleme eğilimi de oldukça yüksektir.

7-Birlikteliklerin Gücü: Farklı birliktelikler, (1) sıklık, (2) süreklilik, (3) öncelik ve (4) yoğunluk durumlarına göre değişir. Burada birlikteliklerin etkileşimsel özellikleri belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle, suç veya normlara itaati destekleyen birlikteliklerin gücü ve kalitesi bu göstergelere göre değişir. Birincisi, bireylerin görüşmelerindeki sıklık arttıkça grup içindeki kohezyon veya ittifak da artar. İkincisi, süreklilik, bireyler arasındaki görüşmelerin ve ilişkilerin süresine bağlı olarak grubun gücünü yansıtır. Uzun süreli arkadaşlık ilişkilerinde birliktelikler daha fazla güçlü olur. Üçüncüsü, öncelik ile birlikteliklerin geliştiği yaş dönemi ifade edilir. Sutherland'e göre, erken yaşlarda veya çocukluk dönemlerinde gelişen birlikteliklerin sonraki yaşlarda gelişen birlikteliklere nispeten bireyler üzerindeki etkisi çok daha fazladır. Yani çocukluğunda normlara saygı gösteren ve normların gerekliliğine inanan bir birliktelik içinde bulunan bir kişi sonraki dönemlerde normlara büyük bir olasılıkla itaat eder. Buna karşın çocukluğu suçu hoş gören birlikteliklerde geçen bir kişi ise büyük bir ihtimalle suç işler. Bu nedenle, kişilerin, erken çocukluk dönemlerinde daha fazla ilişki içinde olduğu ve daha fazla etkilendiği birlikteliklerin karakteristiğine göre dayanışmaları şekillenir. Dördüncüsü, yoğunluğun tanımı tam ifade edilmemekle birlikte, suçu hoş gören veya normlara itaati benimseyen birliktelik kaynağının prestijiyle ilgilidir. Birliktelik içerisinde saygınlık ve itibarı fazla olan bir kişinin, etkileşim içerisinde olduğu diğer kişi üzerindeki etkisi de büyük olur. Ayrıca bu itibarın gerçek olması gerekmez. Etkilenen kişi tarafından bu şekilde algılanması yeterlidir.

8-Diğer Öğrenme Tarzları ve Suçun Öğrenilmesi: Diğer öğrenme tarzlarında kullanılan yöntem ve mekanizmaların tamamı, suç davranışlarının öğrenilmesi ve öğretilmesi süreci için de geçerlidir. Başka bir ifadeyle, herhangi bir davranış nasıl ve hangi metotlarla öğrenmiyorsa suç davranışının öğrenilmesi de aynı şekilde gerçekleşir. Bu ifadeyle, Sutherland, suç işleyen kişileri yaratılış olarak farklı kategoriye yerleştiren ve suçun normal dayanışlardan farklı açıklanması gerektiğini savunan bilim insanları ile aynı görüşü paylaşmaz. Sutherland'e göre, suç ve normlara uygun dayanışlar benzer bir süreçte meydana gelir.

8.1-Bireysel ihtiyaç ve değerlerin suç işlemeye ilişkisi. Hem suç hem de normlara uyma bireylerin genel ihtiyaç ve değerlerinin bir göstergesidir. Bu nedenle, genel ihtiyaç ve değerlerin suç dayanışlarını açıkladığı sanı doğru değildir. Yani “kişiler ihtiyaç ve belirli değerleri için suç işler” düşüncesi doğru değildir çünkü normlara itaat edenler de ihtiyaç ve değerleri doğrultusunda hareket eder. Ayrıca Sutherland, suç davranışlarını ve normlara itaati açıklamada norm ihlalinin hoş görüldüğü veya hoş görülmediği tanımların nasıl öğrenildiğiyle ilgilenmez, kişinin hangi ortama daha fazla maruz kaldığına veya hangi ortamın daha fazla etkisinde olduğuyla ilgilenir.

Özetle ayırmacı birliktelikler teorisi, suç olgusunu açıklamaya çalışan teoriler içinde en fazla ilgi çeken ve önemini halen devam ettiren teorilerden biridir. Birçok araştırma teoriiyi test etmiş ve teorinin temel prensiplerini destekleyen bulgular elde etmiştir. Teorinin en güçlü tezine göre, kişilerin suça sürüklenmesinde kişisel karakteristiklerin yapısı (biyolojik, genetik ve psikolojik vb.) hiçbir zaman yakın sosyal çevresi, özellikle de arkadaşları kadar güçlü olmamıştır. Suçun açıklanmasında kişisel karakteristiklere oldukça fazla önem verildiği bir dönemde, Sutherland’ın yeni bir perspektifle ortaya çıkması birçok bilim insanının arkadaş çevresinin suç üzerindeki etkilerini araştırmaya sevk etmiştir. Nitekim 1950’li yıllardan itibaren birçok veri türleri analiz edilmiş, arkadaşlık ve suç arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir (Matsueda ve Anderson, 1998:270; Warr, 1996:36). Buna karşın, ayırmacı birliktelikler teorisi bazı yönlerden eleştirilmektedir. Birincisi, birçok araştırma, suç ve arkadaşlık arasındaki istatistiksel ilişki incelenirken, ayırmacı birliktelikler teorisinin sosyolojik bir gerçeği dikkate almadığını belirtir. Dikkate alınmayan bu konu, kişinin arkadaş çevresini nasıl seçtiğidir. Kişi, kendi karakterine uygun olanlarla arkadaşlık kurar. Zaten suç işleyen veya işleme isteğinde olan kişiler, beklentilerine cevap verebilecek kişilerle arkadaş olmak ister. Aradıkları özellikteki arkadaşlar suç çetelerine ve gruplarına üye kişilerdir. Bu eleştirinin doğruluğu kabul edilirse ayırmacı birliktelikler modelinde sunulan arkadaş ve suç arasındaki nedensel ilişki bu sefer ters yönde olacaktır (Paternoster ve Bachman, 2001:28). Bazı araştırmacılar suçun bir grup davranışı olması veya olmamasının Sutherland’ın teorisiyle ilişkisinin olmadığını belirtirler (Paternoster ve Bachman, 2001: 31). Sutherland, suç ve diğer davranışların öğrenme açısından birbirinden farklı ele alınmaması gerektiğini savunur. Ayırmacı birliktelikler teorisi, suç işlemede motivasyon ve tekniklerin grup içinde öğrenildiğini vurgular, ancak suçun bireysel olarak işlenmesi Sutherland’ın perspektifini yalanlamamaktadır.

9- Suç Korkusu

Suç korkusu tanımı; ‘‘suçtan mağduriyet yaşama korkusu’’ olarak özetlenebilir. Geniş anlamda ise ‘‘bireysel ve toplumsal süreçleri içeren güvensizlik duygusu’’ (Kul, 2012) olarak ifade edilir. Henüz üzerine fikir birliğine varılmış herhangi bir tanımı yoktur. Bununla birlikte suç korkusu kavramı alanyazında çeşitli boyutlarla ele alınmaktadır. Bunlardan bir tanesi suç korkusunun psikolojik boyutuyla ifade edilmesidir. Bu tanımlamaya göre ‘‘kişinin suç korkusu psikolojik bir kavram olmakla birlikte bireyin incinebilirliği, yaşı, yaşam deneyimleri, cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumu, suça tanık olma veya suç mağduriyeti yaşama durumu gibi faktörler bireysel suç korkusunun belirleyicileri olabilmektedir. Bunların yanı sıra bu değişkenlerden bağımsız olarak da bireylerde suç korkusu söz konusu olabilmektedir. Bir diğer taraftan birey psikolojik olarak suçun faili olma korkusu da yaşayabilmektedir. Suç korkusu bireyde; güvensizlik, endişe, tatminsizlik, kaygı bozuklukları, yabancılaşma gibi bozuklukları da beraberinde getirebilir. Suç korkusu kavramının diğer bir boyutunu da toplumsal suç korkusu oluşturmaktadır. Bu boyutta suç korkusu ‘‘suçun toplumda yarattığı güvensizlik duygusu’’ (Dönmezer, 1981:31) olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak suç korkusu iki nedene dayandırılmaktadır. Bunlardan biri doğal korkudur. Doğal korku, bireyim doğumuyla birlikte var olan korkulardır. Bir diğeri ise öğrenilmiş korkudur. Öğrenilmiş korku, bireyin deneyimleri sonucunda edindikleri korkular olarak ifade edilir. Çeşitlenen ve yaygınlaşan şiddet ve suç olgusunun topluma en geniş ve kapsayıcı etkisi korkular ve güvensizliktir. (Sipahi, 2016)

1.4.2. Nötürleştirme ve Sürüklenme Teorisi

Öğretmenin sınav sonucunu hakkaniyetli bir şekilde değerlendirmedeği düşüncesiyle sınavında kopya çeken bir öğrencinin veya açlık içinde olan fakat maddi imkânı olmayan bir kişinin girdiği bir markette parasını ödmeden açlığını gidermesi nasıl açıklanabilir? Bir de bunlar yaptıklarının yanlış olduğunun farkında ve bundan dolayı suçluluk duyuyorsa. Bu durumdaki kişilerin toplumsal normları benimsemedikleri ve içselleştirmedikleri nedeniyle suç işledikleri kabul edilebilir mi? Sykes ve Matza’nın (1957: 664) suç işleyenlerin geleneksel değerlerden kopuk olduğu ve alternatif suç değerleri geliştirdiği görüşüne karşı çıkar. Tam tersine, suçluların aslında toplum değerlerinin farkında olan muhafazakâr kişiler olduğunu savunur. Eğer

suçlular, toplum değerlerine karşı çıkmıyor, hatta bunlara uyulması gerektiğine inanıyorlarsa o zaman 'neden suç işledikleri' sorusu karşımıza çıkar.

Sykes ve Matza, 1957 yılında geliştirdikleri bu teoride kişinin toplumsal norm ve değerlen savunmasına rağmen neden suç işlediği nörleştirme tekniklerini kullanmasına dayandırır. Nörleştirme, bireyin normları ve değerlen etkisizleştirerek veya askıya alarak suç işlemesidir. Kişi bu yolla bazı gerekçe ve mazeretler üreterek suç işlemeyi kendisi için meşru hale getirir. Böylece suçu önleyecek kişisel ve toplumsal kontrol mekanizmalarını devre dışı bırakır Sykes ve Matza (1957) beş tane nörleştirme tekniği ileri sürmektedir (Sykes&Matza, 1957: 664-673):

1-Sorumluluğun Reddedilmesi: Kişinin yaşamında karşılaştığı aile ve arkadaşlık problemlerim veya fakirlik gibi ekonomik sıkıntıları suç işlemesine gerekçe ve mazeret göstermesidir. Kişi, davranışının yanlış olduğunun farkındadır; yaşamış olduğu bu olumsuz şartların onu suç işlemeye zorladığını, hatta başka seçenek bırakmadığını savunur. Dolayısıyla kişi burada suçlu kimliğini reddetmektedir

2-Zararın Reddedilmesi: Kişinin işlediği suçun sonuç olarak kimseye hasar ve zarar vermediğine inanmasıdır. Bu nedenle işlediği suçu önemli bir problem olarak görmez, örneğin, zengin bir kişiye ait marketten hırsızlık yapan kişi, çaldığı eşyanın veya paranın zengin kişiye büyük bir zarar vermeyeceğini, kolayca telafi edebileceğini düşünür.

3-Mağdurun Reddedilmesi: Kişinin işlediği suçta mağdurun bu muameleyi veya cezalandırılmayı hak ettiğine inanmasıdır. Örneğin hırsız bir kişinin sadece alkol satan yerlerden eşya çaldığını gerekçe göstermesi veya uyuşturucu satıcısını diğer kişilere zarar verdiği için öldürmesi mağdurun reddedilmesine örnek gösterilebilir.

4- Lanetleyenlerin Lanetlenmesi: Başkalarının ayıplamasıyla karşılaşan birinin bu kişilerin çok daha fazla suç işlediklerini ve daha kötü olduklarını kabul etmesidir. "Tencere dibin kara seninki benden kara" atasözü aslında bu duruma uygun bir söylemdir. Örneğin, rüşvet suçu işleyen bir memur, amirinin ve daha üst idarecilerin çok daha fazla bu suçu işlediklerini gerekçe göstermektedir.

5- Yüksek Değerlere Müracaat: Suç işleyen kişi, bağlılık ve yakınlık hissettiği suç kültürü değerlerim toplumunkilerden daha yüksek görmektedir. Suç işleyen kişi

burada toplumsal norm ve değerleri reddetmemektedir. Kendi arkadaş çevresini, onların değer ve kültürünü topluma çatıştığı anlarda tercih eder. Örneğin lkemizde evlenmek amacıyla kız kaçırma olaylarında kızın yaşının küçük olması ve ailesinin de kabul etmemesi nedeniyle evlenemeyen iki ge çareyi kaçmakta bulur. Birçok durumda, kız reşit oluncaya kadar erkeğin yakın çevresinden birileri tarafından bu kişiler saklanır. Burada barındıran kişi yaptığının suç olduğunu ve tespit edilmesi halinde ceza alacağını bilir. Fakat arkadaşa veya akrabalara yardım etme değeri onun için daha önce gelir.

Matza (1964:87-88), nötrleştirme teorisini sürüklenme olarak isimlendirdiği yeni teori ile birleştirir Sürüklenme teorisine göre, suç işleyen kişi, toplumsal norm ve değerlere karşı tutumları olumlu olmasına rağmen nötrleştirme tekniklerini kullanırken bunlardan uzaklaşır. Birey, toplumsal norm ve değerleri geçici olarak etkisizleştirdiği bu süreçte suç işler. Sürüklenme teorisinde bireyi pasif bir varlık kabul eden determinizmden bireye suç işlemede bir derece aktif rol veren yumuşak bir determinizme geçiş söz konusudur. Yani bireyin suç işlem esme her ne kadar dışarıdaki sosyal ve yapısal faktörler neden olsa da nötrleştirme tekniklerini kullanmasıyla bireyin bir derece kişisel sorumluluğu da bulunur.

Sürüklenme teorisinde, bireyi suçtan uzak tutan etkili sosyal kontrol mekanizmaları nötrleştirme teknikleriyle düşük seviyeli kontrole dönüşür. Bu nedenle, sürüklenme teorisi, hem sosyal kontrol hem de sosyal süreç teorileriyle ilişkilidir. Bazı sosyal bilimciler nötrleştirme tekniklerim sosyal kontrol teorileri altında inceler çünkü nötrleştirme tekniklerinin kullanılması sosyal kontrolün zayıflamasının zayıflatılmasının bir göstergesidir. Diğer taraftan, Sykes ve Matza'ya göre, davranışlar bireyler arası etkileşimle öğrenilir. Bu nedenle, nötrleşme ve sürüklenme teorisi sosyal süreç teorileri kategorisinde incelenmiştir.

1.4.3. Sosyal ğrenme Teorisi

Sosyal ğrenme teorisi Ronald Akers tarafından geliştirilmiştir. Ronald Akers, Sutherland'ın ayırıcı birliktelikler teorisindeki boşlukları gidermeye çalışmıştır. Meslektaşı Burgess ile geliştirdiği ayırıcı birliktelikler teorisi, sosyal öğrenme teorisini geliştirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sutherland, ayırıcı birliktelikler teorisinde, suç davranışının öğrenme sürecim dokuz önermeyle açıklar, ancak öğrenme sürecindeki temel mekanizmaların veya prensiplerin neler olduğunu ifade etmez.

Sutherland'ın teorisindeki bu boşluğa, Burgess ve Akers (1966:129) ayırıcı birliktelikler-pekiştirme teorisinde değinmiştir. Burgess ve Akers, Sutherland'in ayırıcı birliktelikler teorisinde kullandığı temel önermeleri reddetmemiş, onları öğrenme prensipleri ile birleştirip, tekrar ifade ettikten sonra Sutherland'ın teorisini yemden davranışsal ağırlıklı olarak formüle etmişlerdir.

Burgess ve Akers'in ayırıcı birliktelikler ve pekiştirme teorisini, Akers yeniden formüle ederek sosyal öğrenme teorisini geliştirmiş ve bu teoriyi bütün suç ve sapkın davranışlara tatbik etmiştir (Akers, 1973; 1977; 1985; 1998). Akers sosyal öğrenme teorisini dört ana kavramla özetler: (1) ayırıcı birliktelik, (2) ayırıcı pekiştirme, (3) tanımlar (tutumlar) ve (4) taklit Akers öğrenme teorisinde kullandığı temel kavramlarla ilgili ölçüm metotları geliştirmiş ve sosyal öğrenme değişkenlerinin suç davranışları üzerinde ne derece etkili olduğunu da ölçmüştür (Akers, 2000: 101-121).

1- Ayırıcı Birliktelikler: Ayırıcı birliktelikler kişinin normatif tanımlara maruz kalma sürecim ifade eder. Kişi, gündelik yaşamında birçok birliktelikle ilişki ve etkileşim içindedir. Etkileşim sürecinde onların kurallarına, değer yargılarına ve tutumlarına da maruz kalır. Burada incelenmesi gereken konu, bireylerin yaşamlarında ne derece normlara itaati teşvik eden veya ne derece norm ihlalini benimseyen değer ve tutumlarla karşılaştığıdır. Eğer kişi norm ihlalini benimseyen değer ve tutumlara daha fazla maruz kalıyorsa bu kişinin normlara uymama ihtimali de oldukça yüksektir. Kişinin norm ihlalim veya normlara itaati teşvik eden başlıca birliktelikler birincil olarak isimlendirilir, bunlar aile ve arkadaşlar, uzak referans grupları olarak isimlendirilen komşu, öğretmen, avukat vb. sosyal çevrelerdir (Akers, 2000:103).Gruplar, tutum ve değerlerim iletişim ve etkileşim içinde olduğu kişiye aşılama önemli bir araçtır. Başka bir ifadeyle, gruplar kişiye, normlara itaat etme veya normları ihlal etmeye yönelik tutum ve değerleri aşılır. Bunu yaparken de bireyin karşısına çeşitli davranış modelleri çıkarır. Bu davranış modelleri kişi için bir taklit kaynağıdır. Bu gruplar yukarıda ifade edildiği gibi birincil ve ikincil gruplar olmak üzere iki sınıfa ayrılabilir. Birincil öğrenme grupları kişinin ailesi ve yakın arkadaşlarından oluşur. İkincil öğrenme grupları, öğretmenler, komşular ve dini gruplar, polis ve adliye hatta yazılı ve görsel basın gibi uzak ve daha geniş bir sosyal çevreyi. Dolayısıyla, her iki grup türü, iletişim halinde bulunduğu bireye kendi değerlerim ve tutumlarını aşılama çalışır. Son olarak, bu grupların birey üzerindeki etkisi, grup ve birey arasındaki bağın oluşma zamanı, iletişim ve etkileşimdeki süreklilik ve sıklık, grup içerisinde bireyin değer verdiği kişilerin varlığına göre değişebilir (Akers ve

Sellers, 2004:44). Grupların birey üzerindeki etkisiyle ilgili olarak aşağıdaki hipotezler ileri sürülebilir. Grup ve birey arasındaki sosyal iletişim ne kadar sürekli ve sıklıkla gerçekleşirse grubun birey üzerindeki etkisi o kadar artar (Akers ve Sellers, 2004:44):

- Grup ve birey arasındaki iletişim tarihsel olarak ne kadar önceye giderse grubun birey üzerindeki etkisi o derece artar.
- Grup içerisinde bireyin ve başkalarının saygı duyduğu birey(ler) mevcutsa grubun birey üzerindeki etkisi artar.

2- Tanımlar: Tanımlar kişilerin bir davranışa karşı tutumları veya verdikleri anlamı ifade eder. Kışının davranışını gerekçelendirmesi, bu davranışa karşı tutumu, moral ve ahlakı açıdan dayanışın doğru veya yanlış, kötü veya iyi şeklinde değerlendirmesidir (Akers ve Sellers, 2004:46). Sosyal öğrenme teorisinde tanımlar genel ve özel olmak üzere iki şekilde incelenebilir. Dini moral, ahlakı ve diğer geleneksel norm ve değerler genel tanımlardır. Bunlar bireyi normlara uymaya ve suçtan uzak durmaya teşvik eder ve zorlar. Özel tanımlar ise, bireyi belirli davranış kalıplarını sergilemeye yönlendirir (Akers, 2001:105). Örneğin, cinayetin çok kötü olduğuna manan bir kişi evine giren bir hırsız öldürdüğünde bu davranışında haklı olduğunu savunabilir. Aynı şekilde, uyuşturucu satmanın yanlış olduğuna inanan bir kişi, uyuşturucu kullanmayı, başkasına zarar vermediği için suç kabul etmeyebilir. Suç ve sapkınlığı benimseyen tanım sayısı arttıkça bireyin de suç işleme ihtimali anar. Buna karşın, normlara itaat etmeyi teşvik eden tanımlar suç ve sapkınlığı engeller. Dolayısıyla, kışı sosyal öğrenme sürecinde normlara uymayı teşvik eden tutum ve değerler içselleştirebileceği gibi suç ve sapkınlık davranışlarını kendisi için meşrulaştıran tutum ve önkabulleri de benimseyebilir. Toplumda kabul gören normlar, gelenekler ve inançlar kişileri suç ve sapkınlığa karşı koruyucu etkenlerdir. Ancak kışı suça karşı çıkan bu genel tanımları onaylamalı ve benimsemelidir. Suçu hoş gören ve onaylayan tanımlar ise nötrleştirici bir rol oynar. Nötrleştirme tekniklerini kullanan kışı, yaptığı eylemi gerekçelendirir ve mazeret üreterek kendim haklı göstermeye çalışır örneğin, ülkemizde suç işleyenler arasında yaygınlıkla kullanılan "kader mahkumuyum," "bundan sonra sorumluluk bende değil" gibi söylemler nötrleştirme tekniklerine örnek gösterilebilir (Akers ve Sellers, 2004:51).

3-Ayırıcı Pekiştirme: Ayırıcı pekiştirme bir davranışın neticesinde verilmesi beklenen ve gerçekten de verilen ödül ve cezalar arasındaki dengedir. Bir kişinin suç

davranışından sakınması veya işlemeye devam etmesi, bu davranış neticesinde elde edeceği ve elde etmeyi beklediği ödüller ve cezalara bağlıdır (Akers ve Sellers, 2004:53-54).

- Bir eylem neticesinde ödül elde ediliyorsa (para, itibar vb.) o eylemin tekrar edilme olasılığı anar.
- Kişi eylem neticesinde hoşlanmadığı koşullardan kurtuluyorsa o eylemin gerçekleşme olasılığı artar.

Yaptırım gerektiren bir eylemi gerçekleştiren kişi doğrudan cezalandırılabilir. Doğrudan cezalandırmada birey istemediği bir sıkıntıyla karşılaşır. Cezalandırma dolaylı da olabilir. Kışının hoşlandığı bir durumdan veya ödülünden mahrum bırakılmasıyla gerçekleşir. Ayırıcı pekiştirmenin güç ve kalitesi miktar, sıklık ve ihtimal faktörlerine göre değişir. Daha açık bir ifadeyle, bir eylem karşılığında kazanılan faydanın, miktarı ve değeri arttığı takdirde o eylemin tekrar edilme, başka bir ifadeyle pekiştirilme olasılığı da artar (Akers, 2001:114). Pekiştiriciler ve cezalandırma mutlaka etkileşime dayalı olması gerekmez. Örneğin, doğru kullanılmayan ilaçların ve alkolün insan sağlığına olan zararlarını birey daha önceki tecrübesiyle öğrenebilir.

Sosyal pekiştiriciler ve cezalandırma, suç işleyene doğrudan gösterilen tepkinin ötesinde daha geniş bir durum ifade eder. Toplumun suç eylemcisine uyguladığı gerçek ceza ve ödüller dahil, gerçekten olmasa da bireye hissettirdiği bütün somut soyut ceza ve ödülleri kapsar. Bu nedenle, sosyal ödüller sembolik olabileceği gibi para ve maddi menfaat kazanımlarını da kapsayabilir. Pekiştirme, ideolojik, politik ve din gibi çeşitli hedeflerin elde edilmesiyle de gerçekleşebilir (Akers, 2001:119).

4-Taklit: Taklit, kişinin başkasında gözlediği davranışların benzerim sergilemesidir GabrielTarde'nın (1903) yayınladığı Taklit Yasalarında, taklit ve suç ilişkisi açıklanarak taklidin önemli bir öğrenme aracı olduğu ifade edilmiştir. Sutherland ayırıcı birliktelikler teorisini geliştirirken Tarde'nın taklit yasaları perspektifinden etkilenmiştir Ancak, Sutherland in ifade ettiği gibi taklit sadece toplumda bireylerin yüz yüze etkileşimleriyle gerçekleşmez. Yazılı ve görsel medya da taklidin oluşmasında önemli bir rol oynar. Medya organlarında öne çıkan rol modelleri hem sosyal uyum hem de suç davranışlarını teşvik eder. Bir davranışın taklit edilmesi, o davranışın sonraki aşamalarda devam etmesi ve sona erdirilmesinden daha önemlidir (Paternoster ve Bachman, 2001:61-62).

5- Sosyal Öğrenme Süreci: Sosyal öğrenme nedensellik yönünden basit ve tek yönlü bir süreç içermez. Tam tersine öğrenme süreci karmaşıktır ve birçok değişkeni içme alır. Değişkenler arası ilişkiler karşılıklıdır, geri besleme etkilen mevcuttur ve bu etkiler eşit derecede meydana gelmez (Akers, 1998: 21). Akers, bireyi suç ve diğer sapkın davranışlara götüren bir öğrenme sürecim ortaya koyar. Bu süreçle ilgili olarak Akers (2001:196-198) şu tespitlerde bulunur:

- Kişinin ilk kez suç işlemesinde şu faktörler etkilidir; suçu teşvik eden tutum ve değerlen öğrenmesi, suç modellerim taklit etmesi, suçtan fayda elde etme beklentisinin ceza beklentisine göre yüksek olması.
- Bu faktörlerin suçu teşvik etmedeki etkisi, suç eylemi tekrar edildikçe devam eder. Yani suç işlemeye devam ettikçe kişinin, ilk kez suç işlemesinde etkili olan taklit dışındaki faktörlerin etkisi aynı şekilde devam eder. Taklidin kişiye sonraki suç eylemlerim işletmedeki etkisi, ilk kez suç işletmedeki etkisinden daha azdır.
- Bireyin suç işlemeye başlamasıyla sosyal veya sosyal olmayan pekiştirici ve cezalar, bireyin suç işlemedeki ısrarında ve sıklığında etkilidirler. Yani kişinin suç eyleminden elde ettiği fayda ve fayda beklentisi, ceza veya ceza beklentisinden daha fazla olduğu zaman sıklıkla suç işlemeye devam eder.
- İlk eylemde bireyin elde ettiği netice (tepki, ödül, ceza vb.) bireyin eylemine karşı tutumunu da biçimlendirir.
- Kişiler bir öğrenme tecrübesine sahiptir Bu öğrenme tecrübesi, önüne suç işleme olanakları çıkan kişinin bu suçu işleme kararını etkiler Yani bireyin gerçek veya algıladığı ödül ve ceza dengesi ilk işlediği eyleme geri bildirim yaparak, bu eylemin tekrar işlenip işlenmemesinde etkili olur.

Akers (1998) özellikle beşinci maddenin üzerinde durarak “Sosyal Yapı ve Sosyal ÖğrenmeModeli”ni geliştirir. Bu modele göre, sosyal yapı değişkenleri, sosyal öğrenme değişkenlerini etkileyerek birey davranışlarını belirler. Bu durumda birey ya suç işler veya normlara itaat eder. Sosyal yapı değişkenlerinin öğrenme değişkenleri üzerindeki etkisi doğrudan olmasına karşın bireyin suç işlemesi veya normlara uyması üzerindeki etkisi ise dolaylıdır. Sosyal yapı dört boyuttan oluşur (Akers, 1998: 35-37):

Ayırıcı sosyal organizasyon: Yaş dağılımı, nüfus yoğunluğu gibi toplumdaki suç dağılımını ve suç eğilimini etkileyen yapısal özelliklerdir.

Sosyal yapıdaki farklı konum: Bireylerin ve grupların sosyal ve demografik özellikleridir ki, bunlar genellikle sınıf, cinsiyet, etnisite, medeni durum, yaş gibi bireyin veya grupların sosyal yapıdaki konumlarını ve rollerini belirler.

Yapısal değişkenler: Önceki teorilerde belirtilen ve toplum için suç yatağı olan normsuzluk, sosyal sınıf, zulüm, sosyal düzensizlik, grup çatışması, ataerkillik değişkenlerdir.

Ayırıcı sosyal konum: Bireylerin aile, arkadaş, okul ve iş yeri arkadaşları gibi, birincil, ikincil ve referans gruplarıyla ilişkilerini belirleyen değişkenlerdir.

Özetle Akers'in sosyal öğrenme teorisi birçok ampirik araştırmanın testinden geçmiştir. Ampirik araştırmalar genel olarak sosyal öğrenme teorisinin savunduğu ana savları destekleyen bulgular elde etmiştir. Hana bazılarında sosyal bağlar teorisi gibi diğer rakip suç teori değişkenlerinin dâhil edildiği modellerde, sosyal öğrenme değişkenlerinin suç üzerinde anlamlı etkileri tespit edilmiştir (Akers, 2000:108; Akers ve Jensen, 2003:114; 2006:37). Sosyal öğrenme teorisine yönelik en önemli eleştiri, suçu açıklamada en güçlü değişken olan ayırıcı birlikteliğin, bireylerin suça karışan arkadaşlarının sayısı ile ölçülmesidir. Bazı araştırmacılar, suç arkadaşları ve suç arasındaki ilişkinin yanlış (spurious) olduğunu savunurlar. Bunun nedeni, suç arkadaşlarının kişiyi her zaman suça sürükler savı doğru değildir. Bu kişi zaten suç işleme eğilimindedir ve bu nedenle beklentilerine uygun arkadaş grubunu seçer.

1.4.4. Sosyal Gelişim Modeli

Sosyal gelişim modeli, anti-sosyal davranışlarını oluşum ve gelişim aşamalarına odaklanır. Bu modelde daha önceki araştırmaların ortaya koyduğu başlıca risk faktörleri birleştirilerek anti-sosyal davranışın gelişimiyle ilgili süreç açıklanmaya çalışılır (Hawkins ve Weis, 1985:74; Catalano vd., 1996:102). Birçok kişi, anti-sosyal davranışlar açısından riskli ortamlarda yaşamasına rağmen davranışlarında anti-sosyalliğe rastlanmaz. Demek ki, bireyleri anti-sosyal davranışlara yönlendiren risk faktörlerine karşı onları engelleyen koruyucu faktörler de bulunmaktadır. Sosyal gelişim modeli, ayırıcı birliktelikler, sosyal öğrenme ve sosyal bağlar teorilerinin sentezinden oluşturulmuştur (Catalano ve Hawkins, 1996:105).

Ayrılcı birliktelikler teorisine göre, normal davranışlar gibi suç ve sapkınlık da bireylerin yalan sosyal çenesiyle (aile bireyleri, arkadaş grubu vb.) etkileşimi sürecinde öğrenilir. Birey, suç işlenen bir sosyal çevrede suç eylemlerini, normlara itaat edilen bir sosyal çevrede ise uyum davranışlarını öğrenir. Sosyal öğrenme teorisi de suçun öğrenilen bir davranış olduğunu savunur (Sutherland, 1947:125). Ancak, ayrılcı birliktelikler teorisinden farkı, sosyal öğrenme sürecini ve öğrenme mekanizmalarını açıklamasıdır. Bu nedenle ayrılcı birliktelikler teorisine göre suçun dala detaylı açıklar, suçun meydana gelmesinde pekiştirme ve cezalandırma sürecinin önemini ortaya koyar.

Sosyal kontrol teorisi, normlara uymayı teşvik eden aile ve okul gibi sosyal gruplar ile birey arasındaki sosyal bağlar zayıfladığında bireyin suç işleyeceğini savunur. Hirschi (1969) tarafından bu sosyal bağlar, başkalarına bağlılık, adanmışlık, meşguliyet ve inanç kavramlarından oluşur. Her bir kavram birey ve sosyal gruplar arasındaki bağların gücünü gösterir. Birey ve toplum arasındaki sosyalleşme ilişkisi zayıfladığı zaman bireyin suç işleme ihtimali de artar. Anti-sosyal ve sosyal davranış süreci modelinin oluşturulmasında bu üç teoriden şu şekilde faydalanılmıştır (Hirschi, 1969:135-137):

- Sosyal bağlar teorisinden anti-sosyal ve uyum davranışlarına neden olan etkenlerin belirlenmesinde faydalanılmıştır.
- Sosyal öğrenme teorisi, sosyal uyum ve anti-sosyal davranış kalıplarının sonlandırılması ve devamı sürecinin betimlenmesi için kullanılmıştır.
- Ayrılcı birliktelikler teorisinde: sosyal uyum ve anti-sosyal davranış süreci için paralel fakat ayrı nedensellik modellerin belirlenmesinde faydalanılmıştır.

Sosyal gelişim modeline göre, kişiler, uyumlu davranışları veya anti-sosyal davranışları önemli sosyalleşme birimleri olan aile, okul, dm ve arkadaşlardan öğrenirler. Kişinin sosyalleşmesi sürecinde dört madde öne çıkmaktadır (Catalano vd., 1996:431-432):

- Toplumla etkileşim ve aktivitelere katılmaya yönelik fırsatların algılanması,
- Faaliyetlere katılma ve insanlarla etkileşim seviyesi,
- Faaliyetlere katılacak ve etkileşimde bulunacak kişinin sahip olduğu kapasite ve yetenek seviyesi,

- Gerçekleştirilen etkileşim ve aktivitelerle ilgili algılanan pekiştirme.

Tutarlı sosyalleşme sürecinde birey ve öne çıkan toplumsal gruplar (aile, okul, polis, arkadaş vb.) arasında sosyal bağlar kurulur, güçlü sosyal bağlar bireyin davranışlarını bağımsız etkileme gücüne sahiptir başka bir ifadeyle, bireyler toplumsal norm ve değerlere aykırı davranmaktan, sevdiği kişilerle sosyal bağların kopmasından çekinirler. Bazı araştırmalara göre, sosyal bağlar anti-sosyal davranışları önemli seviyede azaltmaktadır (Krohn ve Massey, 1980:529; Newcomb ve Bentler, 1988:66). Sosyal gelişim modelinde ise, bireylerin sosyal veya anti-sosyal olması bağlılık hissettiği veya saygı duyduğu kişinin hangi davranışları, normları, değerleri benimsediğine ve içselleştirdiğine bağlıdır. Uyuşturucu ve alkol bağımlısı anne ve babaya bağlılık hisseden bir çocuğun uyuşturucu ve alkol kullanma ihtimali oldukça yüksektir. Sosyal ve anti-sosyal davranışların oluşumu içeren sosyal gelişim modelleri kısaca iki farklı alt modelde ele alınmıştır:

1- Sosyal Uyum Alt Modeli: Sosyal uyum alt modeline göre anti-sosyal davranış iki şekilde engellenir. Birincisi, kişinin sosyal mum davranışlarını benimseyen çevreye bağlılığının kuvvetlendirilmesidir. İkincisi, yasal ve meşru faaliyetlere katılım artışının sağlanmasıdır. Ancak suçu engelleyen bu iki faktörün etkili olması için kişilerde sosyal faaliyetlere ve etkileşimlere katılmaya yönelik bir fırsatı algısı olmalıdır (Catalanovd., 1996: 451). Bu cümleyi biraz daha açarsak, sosyal ve kültürel faaliyetlerin bir yerde çok olması orada ikamet eden kişinin etkileşim ve faaliyetlere katılımı için yeterli fırsatının olduğunu gösterir. Fakat fırsatların çokluğu yeterli değildir. Kişinin bu fırsatları ve bu fırsatlardan faydalanabileceğini algılaması gerekir. Aktivitelere katılım ve sosyal etkileşim bireylerin topluma bağlanma ve adanmışlık tutumları ile doğru orantılıdır. Yani bireyler sosyal normlara uymayı teşvik eden rol modellerine (anne, baba, arkadaş vb.) bağlanmalı ve meşru hedefler için zaman ve enerji harcamalıdır Faaliyetlere iştirak ve toplumla etkileşim pozitif pekiştirmeyi artırır. Toplumla gerçekleştirdiği etkileşimden etkilenen bir kişinin topluma olan bağlılığıyla birlikte adanmışlık tutumları da artarak devam eder (Conger, 1976:18; 1980; Hundleby, 1986). Örneğin, futbol takımına başvuran kişi takıma seçildiği ve oynamaya başladığı takdirde takım arkadaşlarına, ailesine ve okuluna karşı bağlılığı artacağı gibi kendisi için daha fazla meşru hedefler belirler. Diğer taraftan, kişinin faaliyetlere katılımında ve etkileşiminde pekiştirme (ödül) uygulanması, kişinin bu yönde ödülü alabileceğine dair bir algının oluşması onun bağlılık ve adanmışlık duygusunu artırır. Sosyal aktivitelere katılım ve etkileşimi etkileyen diğer faktör, bireyin duygu, mantık durumu ve davranışsal

yetenekleridir. Kendim iyi bir şekilde ifade etme, duygularımı iyi yönetme, stres ile baş etme gibi yetenekleri bulunan kişilerin, katıldığı faaliyetlerde ödül kazanma olasılığı artar (Catalanovd., 1996:121). İnsanlarla etkileşimlerinde başarılı olurlar. Topluma bağlılık hisseden, meşru aktivitelere katılan ve kendisi için meşru hedefler belirleyerek yatırım yapan bireylerde, normların ihtiyaç olduğu ve bunlara uyulması gerektiği tutumu ve inancı da artar (Catalanovd., 1996:122).

2-Anti-Sosyal Alt Modeli: Anti-sosyal alt modelinde, anti-sosyal davranışı doğrudan teşvik eden üç tane bağımsız değişken bulunur. Bu değişkenlerin her biri bireyi anti-sosyal davranışa götüren ayrı bir yol çizer. Bunlar (1) anti-sosyal etkileşim, aktivitelere katılım ve ödül beklentisi algısı (2) anti-sosyal şahıslara bağlılık ve anti-sosyal aktivitelere katılım (3) anti-sosyal değerlere inanma (Catalanovd., 1996:125-128):

Anti-sosyal etkileşim ve faaliyetlere katılımda fırsat algısı:Bu durum aslında her şey zihinde başlar sözüne de örnek gösterilebilir. Kötü bir aktivite veya davranış kişinin ilk zihninde canlanır daha sonra birey tarafından pratiğe dökülür. Eğer kişide anti-sosyal kişilerle arkadaşlık kurma veya anti-sosyal aktivitelere katılmaya yönelik bir fırsat algısı veya beklentisi bulamazsa anti-sosyal davranışta bulunma henüz zihnin aşamasına dahi gelmemiş demelidir, örneğin, uyuşturucu kullanmak isteyen bir kişi uyuşturucu satıcısı veya kendisi gibi uyuşturucu kullananlarla etkileşime geçmek zorundadır Kişinin bulunduğu bölgede böyle bir fırsatın olmadığı veya fırsat olsa dahi kişi tarafından bu fırsat algılanmadığı sürece, bu istek bireyin sadece zihninde kalır. Ancak bireyde uyuşturucu satıcısı veya uyuşturucu kullananlarla iletişime geçebileceğine dair bir fırsat algısı oluşursa uyuşturucu kullanma ve bu tür gruplara dâhil olma ihtimali de oldukça yüksektir. Dolayısıyla, fırsat silgisi ne kadar büyüse, gerçek anti-sosyal etkileşim ve aktivitelere katılım o kadar yüksek olur.

Anti-sosyal şahıslara bağlılık ve anti-sosyal aktivitelere katılım:Anti-sosyal şahıslarla ilk etkileşimde elde edilen pekiştirme, kişinin bağlılık ve bunlarla birlikte sonraki aktivitelere katılma ihtimalini belirler. Uyuşturucu kullananlarla ilk defa arkadaşlık kuran bir kişi ilk etkileşiminde bir menfaat kazanmışsa veya kendisinde bir menfaat algısı oluşmuşsa kişinin bu şahıslara bağlılığı artar ve bunlarla birlikte anti-sosyal faaliyetlere de katılır. Buna karşın, insan rasyonel düşünceye sahip olduğundan sapkın davranışın kendisi açısından olumsuz neticelerini de hesaba katar. Normlara saygı gösteren ve uyan bir sosyal çevreye bağlanan kişilerde, anti-sosyal davranışlar

nedeniyle cezalandırılma algısı çok fazladır, menfaat elde etme algısı ise azdır. Buna karşın sosyal bağları düşük olan bireylerde ödül ve menfaat beklentisi yüksek olur. Ayrıca, anti-sosyal gruplara bağlılık hissedenden kişiler büyük bir olasılıkla anti-sosyal davranışta bulunurlar.

Anti-sosyal değerlere inanma: Anti-sosyal kişilere saygı gösterme ve anti-sosyal faaliyetleri hoş görme veya benimseme, kişinin bu davranışları normalleştirmesine yol açar. Böyle bir durumda bireyler, anti-sosyal davranışları destekleyen kendi norm ve değerlerini geliştirir (Catalanovd., 1996:130).

Özetle, sosyal gelişim modeli anti-sosyal davranışa neden olan davranışları farklı süreç ve gelişim aşamalarıyla açıklamaya çalışır. Modelin yeterli sayıda ampirik testten geçtiği söylenemez. Bununla birlikte modelin kurucuları tarafından bazı ampirik araştırmalarda modeli destekleyen bulgular elde edilmiştir. Modelin çok kapsamlı olması ve nedensellik ilişkisi sunması açısından onu eleştirenler de bulunmaktadır. Case ve Hames (2009: 78), sosyal gelişim modelinin, potansiyel bağımsız değişkenlerden oluşan ve birçok risk faktörünü içeren bir model olduğunu savunur. Birçok suç risk faktörünün kullanılması her ne kadar modeli daha kapsamlı gibi gösterse de bu durum model hakkındaki spekülasyonu daha fazla artırmıştır. Ayrıca suç gelişim süreci de yeterli bir şekilde açıklanmamıştır.

1.4.5. Thornberry'nin Etkileşim Teorisi

Terence Thornberry etkileşim teorisini sosyal bağlar ve sosyal öğrenme teorilerini sentez ederek geliştirmiştir. Etkileşim teorisine göre suç, birey ve sosyal çevre arasındaki etkileşimin bir ürünüdür. Etkileşim teorisi iki safhada incelenebilir. Thornberry'nin (1987) şekillendirdiği birinci safhada, 11 ve 20 yaş arasında ilk, orta ve sonraki ergenlik olarak üç ayrı dönemde gözlenen suç davranışlarının nasıl geliştiği incelenir. Bu yönüyle etkileşim teorisinin ilk safhası yetişkinliğin sadece bir dönemine kadarki suçluluğu açıklar. İkinci safhada, etkileşim teorisinin ilk şekli Thornberry ve Krohn (2001:289) tarafından yaşam boyu suçluluğa genişletilmiştir. Teori, 11 yaş öncesi çocuk suçluluğuna da odaklanmış, yaşam boyu suçluluğu okul öncesi dönemden başlatarak, çocukluk, ilk yetişkinlik ve sonraki yetişkinlik dönemlerine göre incelemiştir.

Etkileşim teorisinin entelektüel köklerinin Durkheim'ın sosyal kontrol felsefesine dayandığı söylenebilir. Thornberry tıpkı Hirschi (1969) gibi, “insanlar suça meyilli

doğarlar, bir toplumda eğer sosyal sınırlayıcılar bulunmazsa veya bunlar yeterince işlevsel olmazsa bireyler suç işler” tezini savunur Etkileşim teorisi sosyal bağlar teorisinden önemli ölçüde etkilenmiştir, ancak sosyal bağlar teorisinin, "sosyal bağların zayıf olduğu koşullarda bireyler mutlaka suç işler” savını kabul etmez. Bunun yerine, zayıflayan sosyal bağların, okuldan atılma, alkol ve uyuşturucu kullanma, ruhsal sıkıntılar yaşama gibi kişileri suç işlemeye iten koşulları oluşturduğunu savunur (Thornberry, 1987: 863). Dolayısıyla, sosyal bağların zayıflaması bireylerin suç gruplarıyla etkileşim kurmalarına ve sonuç olarak bu gruplardan suç davranışlarını öğrenmelerine neden olur.

Thornberry (1987: 863), Hirschi'nin sosyal bağlar teorisindeki üç ana kavramı etkileşim teorisinde kullanmıştır. Bunlar, ebeveyne bağlılık, okula duyulan adanmışlık hissi ve inanç. Ancak, sosyal bağlar teorisindeki bağlılık ve adanmışlık kavramlarını dar çerçevede kullanır. Sosyal bağlar teorisinde kullanılan adanmışlık kavramında, bireyin yaşamsal yatırımları okul döneminden başlar ve gelecekle ilgili beklentilerine ve hedeflerine kadar uzanır. Aynı şekilde bağlılık sadece anne ve babayı kapsamaz; okula, arkadaşlara, meslektaşlara vb. gruplara bağlanma da bireyin suç işleyip işlememesinde önemli rol oynar. Diğer taraftan Thornberry, Akers'in öğrenme teorisindeki suç gruplarıyla birliktelik ve suç değerleri kavramlarını da kullanarak, bu beş kavramı suç davranışlarını açıklamada kullanır. Suç "kişiyi yargılanmaya götürebilecek her türlü riskli davranış” olarak tanımlanmıştır (Thornberry, 1987:867). Dolayısıyla suçun ölçümüne küçük-büyük tüm suçların da dahil edilmesi etkileşim teorisini bütün suçları açıklamaya çalışan genel bir suç teorisi haline getirmektedir (Johnson & Jang, 2010:121).

Thornberry (1987), suçu açıklamaya çalışan geleneksel ve çağdaş teorilerdeki bazı temel eksikliklere işaret ederek, etkileşim teorisinin, bu boşlukları onaya çıkardığını ve giderdiğini, bu nedenle suç davranışların önceki teorilerden daha iyi açıkladığını savunur. Thornberry önceki teorilerin temel eksikliklerini üç başlık altında toplar: (1) değişkenler arası ilişkilerdeki tek yönlülük ve karşılıklılık tanışması, (2) suçun gelişimsel boyutu ve (3) suça etki eden faktörlerin sosyal yapıya göre farklılık göstermesi getirmektedir (Johnson & Jang, 2010:122-128).

1-Değişkenler Arası İlişkiler: Önceki teorilerde değişkenler arasındaki ilişkiler, özellikle sebep sonuç ilişkisi genellikle tek yönlü incelenmiştir. Değişkenler arası ilişkilerin karşılıklı olabileceği olasılığı ihmal edilmiştir, örneğin, sosyal düzensizlik

teorisi, ilen seviyede sosyal düzensizliğin bulunduğu bölgelerde suç oranlarında artış yaşanacağı; sosyal bağlar teorisi ise zayıf sosyal bağlara sahip toplumlarda bireylerin suç işleyeceğini savunur. Thornberry bu görüşü kabul etmekle birlikte suçu açıklamada yetersiz bulur çünkü suçun oluşumu ve gelişiminde rol oynayan değişkenler birbirlerini karşılıklı olarak etkiler ve bu durum bir döngü olarak devam eder (Thornberry ve Krohn, 2005:141). Suç araştırmalarında bağımlı değişken olarak kullanılan suç, sapkınlık ve anti-sosyal davranış, bağımsız değişkenler tarafından etkilendiği gibi bu değişkenleri de etkileme özelliğine sahiptir. Başka bir ifadeyle bütün değişkenler az veya çok hem etkileyen hem de etkilenendir. Etkileşim teorisine göre zayıf sosyal bağlar bireyleri suç işlemeye yöneltir. Bununla birlikte, suç işleyen kişilerin sosyal çevrelerine olan bağları da zamanla daha fazla zayıflar. Kişi ve toplum arasındaki zayıflayan bağlar kişinin adanmışlık duygusunu ve geleneksel inançlarını azaltırken, suç gruplarıyla daha fazla arkadaşlık kurmalarına ve daha fazla suç işlemesine neden olur (Lee vd., 2013:414).

2-Suçun Gelişim Boyutu: Etkileşim teorisine göre, kişinin suç işlemesi geniş bir zaman dilimine veya sürece yayılır. Birçok kişinin suç işlemeye başlama, devam etme ve sona erdirmeye aşaması bulunur. Kişideki suç dağılımının yaş dönemlerine göre açıklanmasında, anti-sosyal davranışların aile, okul, iş tecrübesi gibi yaşamın farklı dönemleriyle ilişkili olduğu dikkate alınmalıdır Etkileşim teorisi suç davranışlarını açıklarken, kişinin yaşına ve bir önceki suç gelişim aşamasını başarılı bir şekilde geçip geçmediğine (suç işlemeyi bırakıp bırakmadığına) göre farklı faktörlere işaret eder (Lauritsen ve Schaum, 2005:97; Thornberry, 2005: 230). Hâlbuki mevcut teoriler bireylerin suç işlemeye başlamaları, devam etmeleri ve bırakmalarını kapsayan süreç ve gelişim aşamalarını dikkate almamış, belirli bir yaş aralığına odaklanmışlardır. Bu nedenle etkileşim teorisi, önceki teorilerde sunulmuş olan nedensellik modellerinin dar kapsamlı olduğunu savunur.

3- Sosyal Yapı: Önceki teoriler suça neden olan faktörlerin tüm sosyal yapıda tek düze bir etkiye sahip olduğunu belirtir. Etkileşim teorisi ise davranış biçimlerinin sosyal yapıya göre değiştiğini savunur. Bir kişinin sosyal rol ve statüsü (etnisite, sosyal sınıf ve cinsiyet vb.), özellikle yaşamın ilk yıllarındaki sosyal yapı özellikleri gelecekte suç işleyip işlememesinde oldukça önemlidir. Farklı yapısal özellikler, çocukları başlangıçtan itibaren farklı davranış gelişim yollarına iter, örneğin düşük sosyal sınıfın çocukları orta veya zengin sınıfın çocuklarına göre geleneksel değerlere daha az bağlı olduklarından suç işlemeye daha fazla meyillidirler. Sosyal sınıf farklılığı çocuklara yaşamlarının başlangıcından itibaren ilk değer yargılarının zamanla gelişeceği bir zemin

hazırlar. Başka bir ifadeyle, dezavantajlı sosyal yapı özellikleriyle hayata başlayan çocukların suç değerlerim benimseme ve hoş görme ihtimalleri oldukça yüksektir (Thornberry, 2005: 234).

Yaşam boyu suç perspektifi: Etkileşim teorisinin ilk halı suç davranışını açıklamaya çalışır. Yani teorisinin bağımlı değişkeni suç davranışdır. Ancak teorisinin, yaşam boyu suç perspektifine genişletilmesiyle suç davranışıyla birlikte anti-sosyal davranışın da açıklanması önem kazanmıştır. Thornberry ve Khrons hem sosyal uyum hem de anti-sosyal davranışları açıklayan ayrı bir model geliştirmiştir. Anti-sosyal davranışların devamlılık ve değişimim kapsayan dört safhaya işaret ederler (Johnson & Jang, 2010:124).

Çok erken çocuk suçlular: Çok düşük oranda rastlanmakla birlikte bu gruptaki kişiler, suç işlemeye 6 yaş gibi çok erken dönemde başlar, anti-sosyal davranış yaşamlarının bir parçası haline gelir ve yaşam boyu devam eder. Çocukları suça çok erken başlamaya sevk eden başlıca nedenler şunlardır (Lauritsen ve Schaum, 2005:97-99; Thornberry, 2005: 232):

- Bireysel karakteristiklerinde gözlenen yoğun kombinasyonlar (Negatif mizaç nitelikleri ve nöro-psikolojik bozukluklar vb.)
- Yetersiz aile terbiyesi (çocuklara tutarsız kural koyma, hareketlerini aşırı sınırlandırma, aşırı psikolojik ve fiziksel disiplin vb.).
- Sosyal yapıdaki aşırı dezavantajlı konumu (kronik fakirlik ve başkasının sosyal ve ekonomik yardımlarına bağlı olarak yaşam sürdürme vb.).

Özellikle ailenin yaşam sıkıntılarından dolayı ebeveyn ve çocuklarda görülen aşırı sınır ve depresyon gibi duygusal bunalımlar çocuğun erken yaşta suç işlemesine yol açar. Çok erken yaşta suç işlemeye başlayan ve devam eden kişiler, aile, okul, iş ve arkadaş ilişkilerinde uyumsuzluk problemleri yaşar ve zamanla bu kişilerde anti-sosyal davranış kalıcı hale gelir.

Erken suçlular: Suçla ilk tanışmalarını kolaylaştıran faktörler dikkate alındığında “erken suçlular” da “çok erken suçlular” gibi benzer risk durumlarını taşır. Ancak erken suçluların suça başlama dönemleri çoğunlukla 6 ve 12 yaş aralığıdır. Ayrıca, suça başlamalarında kişisel özellikler ve bozukluklar değil çevresel faktörler (aile, sosyal yapısal dezavantajlar vb.) etkilidir. Bu gruptaki çocuklarda da anti-sosyal davranış

eğilimi bulunmasına rağmen, çocuklar ailelerin etkili gözetimi ve o zamana kadar suç işleme fırsatının olmaması gibi nedenlerden dolayı suçtan uzak durur. Fakat okula başladıklarında anti-sosyal bir çevreyle etkileşime geçer, derslerindeki başarısı düşer, çocukların ebeveynine bağılılıkları zayıflamaya başlar. Zayıflayan bağlar sonucu çocuklar suç gruplarıyla daha fazla ilişki kurar ve onlarla birlikte hareket eder. Buna rağmen, bu kişilerin anti-sosyal davranışlarının yaşam boyu sürdüğü anlamının çıkarılması da yanlıştır. Anti-sosyal davranış problemi olan bu kişilerin sosyal çevrelerindeki iyileşme, kötü arkadaşları terk etmeleri, sosyal ekonomik konumlarında düzelmeler veya suç önleme, psikolojik destek, rehabilitasyon gibi programlarla desteklenmesi onların davranışlarını olumlu bir şekilde etkileyebilir (Lauritsen ve Schaum, 2005:97-99; Thornberry, 2005: 232).

Sonraki erken suçlular: Bu gruptakiler ilk gençlik dönemlerinde suç işlemeye başlar ve birçoğu gençlik dönemi sona ermeden suç işlemeyi bırakır. Suça başlama nedenleri kişisel bozukluklardan dolayı değildir. Orta öğretim dönemine kadar aile ve geleneksel değerler sayesinde suçtan uzak duran bu kişiler, zamanla suç üreten çevresel risk faktörlerine maruz kalırlar. Bu dönemde özerk yaşam arzusu ağır basan bu kişilerde, yaşam tarzlarına müdahale eden ebeveyn ve öğretmenlerine karşı kızgınlık duyguları gelişir, aynı problemi yaşayan yaşlılarıyla gruplaşır, bir taraftan da aile ve öğretmenlerinden uzaklaşırlar. Sonuç olarak, kuralları ihlal eden bir yaşam tarzını benimserler. Uyuşturucu, sigara ve alkol kullanırlar, hatta birçok küçük suçları da işlemeye başlarlar. Bunların birçoğu yaşamlarında istedikleri özerkliği elde ettikten sonra suç işlemeyi terk eder, ancak bazılarında etkileri uzun süren hasarlar meydana gelir, örneğin uyuşturucu ve alkol kullananlar uzun süre tedavi görmek zorunda kalabilir veya okula devamsızlık veya başarısızlık gibi nedenlerden ötürü akademik hayatları ciddi seviyede kesintiye uğrar veya sona erer (Lauritsen ve Schaum, 2005:114-116; Thornberry, 2005: 241-242).

Son gençlik suçluları: Bu suçlar, anti-sosyal davranışlara gençlik yıllarının son dönemlerinde başlar ve çoğunlukla da ilk yetişkinlik dönemlerinde suç işlemeyi bırakırlar. Bu kişiler eğitim, zekâ ve iletişim yeteneği gibi kişisel yönlerden dezavantajlı konumdadır. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik hayatta başarılı olabilecekleri bir donanımsal altyapıya sahip olamazlar. Belirli bir döneme kadar ailelerinin ve yakın sosyal çevresinin verdiği destekler ve sahip oldukları sosyal yapı avantajları bu kişilerin suçtan uzak durmasını sağlar. Başka bir ifadeyle, aile ve sosyal çevre kişinin suç işleme eğilimine karşı süspansiyon görevini yerine getirir. Ancak özerk yaşam arzusuyla

birlikte bu kişilere verilen sosyal ve ekonomik destekler de önemli ölçüde zayıflamaya başlar. Yaşamın getirdiği yüklerin baskısına dayanamaz ve sapkın arkadaş grupların tahriki sonucu aşırı derecede alkol ve uyuşturucu kullanma gibi problemli davranışlar göstermeye başlarlar (Lauritsen ve Schaum, 2005:121-122; Thornberry, 2005: 244-245).

1.5. GÖÇ VE SUÇ

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana -farklı nedenlere dayalı olarak- yaşanan, onun kadar eski, sosyolojik bir olgudur. Tarih boyunca insanlar küçük küçüklü büyüklü topluluklar halinde ya da bireysel olarak bulundukları bölgelerden başka bölgelere geçiş yapmışlar, bu geçişleri kimi zaman ülke sınırları içinde kimi zaman ise ülkeler arasında gerçekleştirmişlerdir. Göç olgusunun temeli yeni yerler keşfetme, yaşam standartlarını geliştirme, hayatı daha uygun şartlarda devam ettirebilme yanında, çeşitli tehlikelerden kaçarak hayatta kalabilme umuduna dayanmaktadır (Adıgüzel, 2013: ix). Belirli amaçlarla gerçekleşen bu hareketliliklerin ise özellikle küreselleşme ve modernleşme sürecine dayalı olarak, ülkeler arasındaki ekonomik, politik ve toplumsal bağımlılıkların artışı ile birlikte güç kazandığını söylemek mümkündür.

Göç olgusu sosyolojik, politik, psikolojik ve kültürel yönleri nedeniyle oldukça farklı tanımlamalara ve bakış açılarına sahip bir kavramdır. Temelde "insanların bulundukları yerden başka bir yere politik, coğrafi, ekonomik veya ailevi sebeplerle bireysel veya kitlesel olarak gerçekleştirdikleri, kendilerinde ve yeni katıldıkları toplumda etkili ve hızlı dönüşümler sağlayabilen sosyal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi" olarak tanımlanmaktadır (Kaysılı, 2014: 270). Başka bir tanımlamada göç kavramı, geçici veya kalıcı yerleşim amacıyla gerçekleştirilen, coğrafi, sosyolojik ve kültürel bir değişim hareketliliği olarak açıklanmaktadır (Yalçın, 2004:13). Dil, din, yaşayış biçimi ve diğer kültürel farklılıklar arasındaki uyum sürecine odaklanan çözümlemelerde ise göç olgusu; göçe yönelik bakış açısına, göçün nedenlerine, bireyler ve toplumlar üzerinde bıraktığı bilişsel, duygusal ve ekonomik etkilere göre kimi zaman olumlu ve büyük oranda olumsuz sonuçları tartışılan sosyolojik bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Parin, 2019:684).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç olgusu sadece mekânsal bir yer değişikliği değil, aynı zamanda toplumsal karakteristiklerin ve göç eden bireye, aileye ya da topluma özgü sosyolojik özelliklerin değişim gösterdiği sancılı bir süreci temsil

etmektedir. Bu sürecin nasıl olacağı ise göç eden grubun uyum yeteneği kadar, göç edilen ülke veya bölgelerin göçmen politikalarına ve o bölgede yaşayan insanların göçmenlere yönelik tutumlarına da bağlıdır (Canatan, 2013:319). Bu kapsamda göç olgusu, göç edenlerle göç edilen bölgelerdeki toplumsal yapı arasındaki karmaşık ilişkilere dayanmakta, bu ikili arasındaki uyumu sağlama çabasına işaret etmektedir.

Göç olgusuna yönelik tanımlamaların çeşitliliği, sosyolojik, psikolojik ve kültürel yönleri olan karmaşık yapısından ileri gelmektedir. Bununla birlikte bu çeşitlilik, göçün farklı sınıflardan birinde göç, hareketliliğin gerçekleştiği bölgeye göre iç göç ve dış göç olarak ele alınmaktadır. Ülke sınırları içinde yapıldığında iç göç olarak isimlendirilen bu hareketlilik, ülkeler arasında gerçekleşiyorsa dış göç olarak adlandırılmaktadır. Dış göçler bireylerin kendi ülkelerinde yaşanan olumsuz koşullardan kaçmak, eğitim ve yaşam koşullarını güçlendirmek gibi nedenlerle farklı ülkelere yapılan hareketlilikleri içermektedir. İç göçler ise miktar ve nedenleri farklılık göstermekle birlikte çoğunlukla kırsaldan büyük şehirlere ve kimi zaman da büyük şehirlerden kırsala doğru, aynı ülke içinde yaşanmaktadır (Harunoğulları, 2016: 31). Her iki göç hali de kültürel, ekonomik ve sosyal bir uyum sürecini gerektirse de, dış göçlerde bu uyum sürecinin çok daha zorlu ve sancılı olduğunu söylemek mümkündür.

Bir diğer bakış açısına göre göçler, nedeni itibariyle birey gönüllülüğüne dayalı olup olmamasına göre de sınıflandırılmaktadır. Örneğin Fichter (1990:142) göçleri, zorunlu göçler ve gönüllü göçler olmak üzere iki farklı kategoride ele almaktadır. Bu kapsamda serbest göç olarak da isimlendirilen gönüllü göçler, bireylerin kendilerine daha iyi yaşam koşulları sağlamak ya da daha gelişmiş sosyal, mali ve eğitim imkânlarına sahip olmak için kendi istek ve arzuları çerçevesinde yaptıkları yer değiştirme hareketleridir. (Akkayan,1979: 23). Zorunlu göçler ise "savaş, tabi afet, sürgün gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sebebiyle meydana gelen" göçler olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014: 1687). Görüldüğü üzere zorunlu göçlerde bireylerin gönüllülüklerinden ziyade dış baskıların ön plana geçtiğini; gönüllü göçlerde ise temeldeki itici gücün daha iyi yaşam koşullarına ulaşma arzusu olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda göçlerin farklı nedenleri bulunmakta; bu nedenler göçün yarattığı sonuçlar üzerinde de etkili olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle göçler, -iç, dış, gönüllü ya da zorunlu olmak üzere- hangi türde olursa olsun bireyleri çeşitli sorunlarla karşı karşıya getirmektedir.

Ancak zorunlu/hazırlıksız/istem dışı yapılan göçlerin daha ağır sorunlar ortaya çıkardığını söylemek mümkündür.

Özellikle uluslararası göç söz konusu olduğunda, göçmen karşıtlığını ve bu kapsamdaki politikaları besleyen en önemli görüşlerden biri göçmenlerin gittikleri ülkelerde suç artışına sebep olduklarıdır. Bu konudaki araştırmalara baktığımızda ise göç ve suç arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırma sayısının göçün ekonomik etkilerine ve özellikle iş piyasasına etkilerinden daha az ilgi çektiği görülmektedir. Bununla birlikte literatürdeki ortak görüş suç ve göç arasındaki ilişkinin genel kanının aksine çok zayıf olsa da negatif olduğunu göstermektedir (Ousey ve Kubrin 2018). Bu negatif ilişki özellikle mülkiyet ve şiddet suçları için geçerlidir (Ewing, Martinez ve Rumbaut, 2015: 3).

Göçün suç oranlarındaki muhtemel etkilerine dair kriminoloji ve sosyoloji literatüründe çeşitli mekanizmalar öne sürülmüştür. Alman göçün suç oranlarını artırabileceği durumların başında suçun göç edilen bölgedeki demografik yapı üzerindeki etkisi gelmektedir. Eğer göç sebebiyle suça daha eğilimli nüfus oranında (örneğin genç erkek nüfusu) artış olursa bu teori genel olarak suç oranlarında bir artış görülebileceğini öne sürer. İkinci olarak, sosyal düzensizlik teorisi (Sampson ve Groves 1989) göç sebebiyle yerleşim yerlerinde oluşan değişimin ve bu nüfus hareketliği sebebiyle ortaya çıkan düzensizliğin göç alan bölgelerde suç oranlarının artışına sebep olabileceğini öne sürmektedir. Bunlara ek olarak ise göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde iş piyasası üzerinde oluşturabilecekleri etkiler ve kayıtlı iş piyasasında kendilerine sunulan fırsatlara bağlı olarak yerel nüfus ya da göçmen nüfus için daha fazla suça yönelime sebep olabilecekleri öne sürülmektedir. Son olaraksa göçle beraber oluşabilecek toplumsal ve mekânsal ayrışmalar sonrası özellikle genç göçmen nüfus arasında suça katılımın artabileceği iddia edilebilir. Bu mekanizmalar tek başlarına etkili olabileceği gibi birlikte de işleyebilir. Bunların dışında bir de göçün neden suç oranlarını düşürebileceğine dair önemli teorik önermeler bulunmaktadır. Bunların en önemlisi suçun getirebileceği maliyetlerin (göç edebilmek için gerçekleştirilen maddi-manevi maliyetler, sınır dışı edilme riski vb.) göçmenler için yerel nüfusla karşılaştırıldığında daha ağır oluşu ve bu maliyetler sebebiyle de göç ettikleri yerlerde çalışmak ve başarmak için yüksek motivasyonlarının oluşu (Butcher ve Piehl, 2007; Stowell vd., 2009) sebebiyle de göçmenlerin suça eğilimlerinin daha düşük olacağıdır. Light ve Miller (2018), Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkan Trump döneminde en önemli gündem konularından biri olan yasadışı göçmenlerin suça etkisini analiz etmiş

ve göçmen seçim etkisi (immigrantselectioneffect) olarak da adlandırabilecek bu mekanizmanın da etkisiyle negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur. İkinci olarak, göç dalgası beklenen bir bölgede resmi sosyal kontrol mekanizmasıyla suç oranlarında artış olmaması için önleyici tedbirler alınabilir (örneğin polis sayısını artırmak) ve bu sayede bu bölgedeki yerel nüfus içerisinde de suçluların yakalanma ihtimali artacağı için suça eğilimde bir azalma olacağı öne sürülebilir. Üçüncü olarak, sosyal çözülme teorisinin aksine göç sayesinde toplumda hem ekonomik hem sanatsal hem de bilimsel alanlarda canlanma olacağı ve bu sayede de göç alan yerlerde suç oranlarında düşüş olabileceği söylenebilir.

1.5.1. Göçlerin Nedenleri ve Genel Sonuçları

Göç olgusu temelinde yaşamı tehdit eden ve zorlaştıran belirgin bir rahatsızlıktan kurtulma ya da yaşamsal bir eksikliğin giderilmesine yönelik bir hareketliliği barındırmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca gerçekleşen iç ve dış göçlerin altında yatan temel nedenler, birbirine bağımlı olarak işleyen karmaşık sosyal süreçlere dayanmaktadır. Oral ve Çetinkaya (2017:4) ister iç ister dış göç olsun, her iki göç türünün nedenlerini yaşanılan bölgenin olumsuz koşullarından kurtulma veya gitmek istenilen bölgenin avantajlı koşullarından faydalanma isteğine bağlamaktadırlar. Bu kapsamda iç veya ülkelerarası savaşların, doğal afetlerin, dinî ya da siyasî baskıların ve temel gereksinimlerin karşılanmasına yönelik sorunların göç için itici güçler olduğunu vurgulamaktadırlar. Bunların yanında göç edilecek bölgenin zengin iş, eğitim ve sağlık olanakları ile bireylere sundukları sosyokültürel faktörleri ise göç etmek için çekici güçler olarak nitelendirmektedirler. Bu bağlamda göçlerin zorunlu ya da isteyerek gerçekleşmesi ile göçlerin nedenleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Buna rağmen her iki göç türünde de belirli bir rahatsızlık ya da sorundan kurtulma arzusu yatmaktadır (Parin, 2019:688-689).

Literatürde göç nedenlerine genel olarak bakıldığında bunları belirli başlıklarda toplamak mümkündür. Bu nedenler ise (i) doğal ve çevresel faktörlere dayalı nedenler ya da doğal afetler, (ii) ekonomik sebepler ve işsizlik, (iii) siyasal olaylar, savaşlar ve terör olayları, (iv) daha iyi eğitim, sağlık ve diğer yaşam koşullarına kavuşma isteği, (v) toplumsal ve kültürel nedenler olarak sıralanabilir (Oral ve Çetinkaya, 2017:5; Yılmaz, 2014:1689). İlgili nedenler aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Güney, 2008: 9; Oral ve Çetinkaya, 2017:6):

Doğal ve çevre faktörlerine dayalı nedenler/doğal afetler: Bulunulan bölgedeki kötü veya zorlu iklim koşulları ya da yaşanan doğal afetler bireyleri göçe zorlayabilmektedir. Bu bağlamda depremler sonucu kaybedilen yerleşim yerleri, sel felaketleri, iklim değişikliklerine dayalı olarak yaşanan kuraklık, erozyon ve verimsizlik nedeniyle tarım alanlarının daralması, nükleer kazalar bireyleri göçe mecbur bırakmaktadır.

Ekonomik sebepler ve işsizlik: Bireylerin belirli bir yaşam standardına erişebilmeleri ve hatta temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ekonomik koşullardan yoksun olmaları önemli göç nedenleri arasında sayılmaktadır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü ya da ülkelerin ekonomik koşulları nedeniyle yaşanan işsizlik sorunu, bireylerin ya da ailelerin göç etmelerini onlar için zorunlu hale getirmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha belirgin bir şekilde yaşanmaktadır. Nitekim Yılmaz (2014:1690), bu ülkelerin artan nüfusa yeterli iş imkânları sağlayamadıklarını ve uygun sosyal ve ekonomik koşullar sunamadıklarını belirtmektedir. Bu kapsamda yaşanan iç göçler, tarım alanlarının verimsizleşmesi ve makineleşme nedeniyle iş gücüne duyulan gereksinimin azalması, büyük şehirlerdeki sanayileşmenin cazip gelmesi ve hasat dönemlerinde mevsimlik işçi gereksinimi gibi ekonomik nedenlere bağlıdır. Dış göçlerin dayandığı ekonomik nedenler ise yüksek gelir ve gelecekte daha refah bir yaşama sahip olma arzusudur (Oral ve Çetinkaya, 2017:7).

Siyasal olaylar, savaşlar ve terör olayları: Bireylerin en önemli yaşam ihtiyaçlarından biri güvenlidir. Bu nedenle iç savaşlar, terör olayları, bölgesel politik gerilimlerin uzun sürmesi, siyasî baskılar, ülkeler arası savaşlar ve bu nedenlerle bireylerin yaşadıkları yoğun güvenlik kaygıları en önemli göç nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2014:7). Savaş, güvenlik kaygısı ya da baskılar nedeniyle yaşanan bu göçler hem göç eden topluluklar açısından zorlu süreçlerin yaşanmasına hem de göç edilen ülkelere özellikle büyük kitleler halinde yaşandığında çeşitli sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Daha iyi eğitim, sağlık ve diğer yaşam koşullarına kavuşma isteği: Bu göç nedeni genel olarak az gelişmiş bölge ya da ülkelere gelişmiş bölge ya da ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Ülke içinde kırsal kesimlerden kente ya da gelişmekte olan/az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan göçlerin bir bölümü, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteğine dayanmaktadır. Bu nedenlerle gerçekleşen göçleri genel

anlamda gönüllü olarak yapılan göç türü olarak değerlendirmek mümkündür (Yılmaz, 2014:7).

Toplumsal ve kültürel nedenler: Göçlerin önemli bir nedeni de sosyal ilişkilerden kaynaklı etmenlerdir. Toplumsal yapının değişmesi, büyük kentlerdeki yaşam standartlarının birey ihtiyaçlarına cevap verme açısından daha cazip gelmesi ve popüler kültüre uyum sağlama arzusu önemli göç nedenleri arasında sayılabilir. Bunun yanında daha önce göç edenlerden etkilenme, akrabalık ilişkileri ve aile bağları nedeniyle bireylerin bir arada olma istekleri bir başka toplumsal neden olarak değerlendirilebilir. Akgür (1997: 41) ise günümüzde azalmış olsa da töre, kan davaları ve aile günümüzde azalmış olsa da töre, kan davaları ve aile rızası dışında evlilik gibi olayların da kültüre dayalı göç etme nedenleri arasında sayılabileceğini ifade etmektedir.

Belirli nedenler temelinde yaşanan göç olayları hem göç eden insanları hem göç edilen bölgedeki insanları hem de hareketliliğin sağlandığı bölgede yer alan toplumsal sistemler üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Bunlar arasında olumlu sonuçlar olsa da genel olarak olumsuz sonuçlar yarattığı bir gerçektir. Kültürel çeşitlilik, farklılıklara saygı, bilgi ve kültür paylaşımı gibi olumlu sonuçları bulunmaktadır. Ancak özellikle kontrolsüz ya da düzensiz yapılan göçler, göç eden kişileri ve göç edilen bölgedeki insanları olumsuz yönde etkilemektedir. Göçler sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar farklı çalışmalardan yararlanarak şu şekilde özetlenebilir (Bozan, 2014:12-14; Pazarlıoğlu, 2017:121-122):

Göç eden kişilerin yaşadığı kültürel şok ile birlikte, göç edilen bölgedeki toplum arasında kültürel uyumsuzluklar ortaya çıkabilmektedir. Dil farklılıkları nedeniyle bireyler arası ilişki ve etkileşim niteliği düşük düzeyde kalabilmektedir. Göçmenlerin sahip olduğu sosyal farklılıklar, eğitim başta olmak üzere çeşitli sosyal hizmetlere ulaşımında sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.

İç ve dış göçü gerçekleştiren aile ya da toplulukların genelde sosyo-ekonomik düzeylerindeki düşüklük, göç edilen bölgelerde de barınma ihtiyacına yönelik sorunlar yaratabilmektedir. Buna bağlı olarak çarpık kentleşme ve sağlıksız çevre koşulları/çevre kirliliği de ortaya çıkan diğer sorunlar arasında değerlendirilmektedir.

Göç edilen bölgelerdeki nüfus artışı ile birlikte eğitim, sağlık ve güvenlik gibi hizmetlerde kullanılan fiziki ve insan kaynağına yönelik yetersizlikler derinleşebilmektedir.

Ucuz iş gücü, kayıt dışı istihdam gibi yasa dışı uygulamaların arttığı, işsizlik uçurumunun olduğu sorunlu bir ekonomik sistemin gelişim göstermesine neden olabilmektedir.

Kontrolsüz, ani ve düzensiz yapılan hareketliliklerde göç edilen bölgelerdeki toplumun göçmenlere yönelik olumsuz tutum geliştirmesine sebep olabilmekte; bu da çatışmaların artmasına yol açabilmektedir. Başka bir ifadeyle sosyal ayrışma ve ötekileştirme sorunları gündeme gelebilmektedir.

Göçler sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar, suç oranlarının artmasına neden olabilmektedir.

1.5.2. Türkiye'de Göç Olgusu

Göç kavramı en temel anlamıyla insanların bulundukları yerden başka bir yere olan hareketliliğini ifade eder. Göç, birçok nedenden dolayı gerçekleşebilir. İnsanlar zorunlu ya da gönüllü olarak tarih boyunca sürekli bir göç süreci içinde olmuştur. Bu süreçte, Türkiye, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan konumu itibari ile hem göç alan hem de göç veren bir ülke durumunda olmuştur. Aynı zamanda Türkiye hem iç göç hem de dış göçün sık sık yaşandığı ülkelerden biridir.

İnsanların daha iyi bir yaşama ulaşmak için giriştikleri göç hareketleri bireylerin ve toplumların yaşamında kalıcı izler bırakmaktadır. Göç, insanlık tarihi boyunca görülen, halen görülmeye devam eden ve medeniyetlerin şekillenmesinde ve dönüşmesinde önemli rol oynayan bir olgudur. Ekonomik olarak daha iyi bir yaşam sürmek, eğitim almak, zorlu yaşam şartlarından uzaklaşmak, savaştan kaçmak vb. gibi birçok sebeple yola çıkan insanların sayısı özellikle küreselleşme ve teknolojinin getirdiği imkanlarla birlikte daha da artmaktadır. Miller ve Castles başta olmak üzere bazı sosyal bilimciler içinde bulunduğumuz dönemi haklı olarak “göçler çağı” olarak adlandırmaktadırlar (Miller ve Castles, 2008). Buradan yola çıkarak göç olgusunun bugün her zamankinden daha fazla gündemde olduğunu ve gelecekte bu gündemin daha da artacağı ifade edilebilir.

Coğrafi konum olarak kıtaların buluşma noktası olan ve birçok göç güzergahı yolunda bulunan Türkiye, son yıllarda sayıları milyonlarla ifade edilen göçmene ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen savaşlar, iç çatışmalar ve siyasi olaylar yüzbinlerce insanın Türkiye'ye sığınmasına neden olmuştur. Bu göç yoğunluklu olarak Suriye'nin çevre ülkelerine yönelik gerçekleşmiştir. 2011 yılından bu yana, 5 milyondan fazla sığınmacı, güvenli bir alan arayışında olmuş başta Lübnan, Türkiye, Ürdün olmak üzere başka birçok ülkeye göç etmek zorunda kalmışlardır. Son verilere göre zorla yerinden edilen Suriyelilerin 879,598'u Lübnan'da, 659,673'i Ürdün'de, 242,704'i Irak'ta ve diğer yüz binlercesi diğer ülkelerde bulunmaktadır. Suriye'de yaşanan iç karışıklıklardan ve savaştan en çok etkilenen ülke hiç kuşkusuz Suriye'ye 811 kilometre kuzeyde kara sınırı bulunan Türkiye'dir. 2011 yılının Nisan ayında 252 Suriyeli sığınmacının Türkiye sınırından girişiyle başlayan kitlesel Suriye zorunlu kitlesel göçü bugün sayıca tahminlerin çok ötesine geçmiştir. Türkiye ise 3,624,941 ile dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğu Suriye'ye sınır illerde veya büyük şehirlerde yaşamaktadır. Bugün Türkiye'de kayıtlı olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 3.624.941 olup bu kişilerin 59.543'u 5 ilde bulunan 7 ayrı Geçici Barınma Merkezinde yaşamakta, geri kalan 3.565.598'i ise Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların en yoğun olarak yaşadıkları iller ise 510.822 ile İstanbul, 452.270 ile Gaziantep, 436.222 ile Hatay ve 411.811 ile Şanlıurfa illeridir (UNHCR, 2020).

Türkiye, ilk yıllarda, Suriyeli sığınmacıları geçici misafirler olarak değerlendirmiş ve buna yönelik çeşitli kısa süreli politikalar geliştirmiştir. Ancak geçen uzun zaman ve Suriye'de yaşanan durumun bir iç savaşa dönüşmesi ile birlikte sığınmacılar hakkında yapılan “geçici misafirler” ve “geri dönecekler” değerlendirmesi tartışma alanı oluşturmaya başlamıştır. Bu tartışma son yıllarda Suriyeli sığınmacıların büyük oranda Türkiye'de kalıcı oldukları veya üçüncü bir ülkeye gidecekleri yönünde yeni bir hal almıştır. Diğer bir ihtimalde belirsizliktir ki bu durum hem yerel halk hem de göçmenler açısından en sıkıntılı süreçtir (Ekşi, 2014: 87-88).

Yaşanan zorunlu kitlesel göçün ilk yıllarında göçmenler çeşitli geçici barınma merkezlerinde yaşamış daha sonra bu barınma merkezlerinin çoğu sığınmacı ve yerel halkın karşılıklı uyumunun daha iyi sağlanması için kapatılmıştır. 2020 yılı Ekim ayı itibarıyla Geçici Barınma Merkezlerinde toplam Suriyeli sığınmacıların sadece %1,6 oranındaki bir nüfusun yaşadığı bilinmektedir. Bu nedenle artık sığınmacılar şehirlerde

varlıklarını daha fazla hissettirmeye başlamışlardır. Bu durum da beraberinde yerel halk ile göçmenler arasında bir insani karşılaşmaya ve karşılıklı etkileşime sebep olmuştur. Bu karşılaşma ve etkileşim çeşitli uyum imkân ve zorluklarını beraberinde getirmiştir (UNHRC, 2020).

1.5.3. Göçmenlerin Kentteki Uyum Sorunu

Göçmenlerin uyum sorunu, geniş anlamda, bir göçmenin göç ettiği yerde karşılaştığı ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik sorunlar ile bu sorunlarla baş etme stratejilerini, yaşadığı değişimi ve göç ettiği ülkenin ve toplumun göçmenlerin sorunlarına karşı verdiği tepkiler ile uyguladığı politikaları içeren bir süreci ifade etmektedir. Dar anlamda uyum sorunu ise, göçmenin göç ettiği ülkenin vatandaşı olana kadar geçirdiği süreci anlatmaktadır (Fielden, 2008:1). Dar anlamda uyum sorunu yalnızca sorunun hukuki boyutunu içerirken; geniş anlamda psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir değişimi içermektedir.

Göç etmek hayatı yeniden kurgulamak anlamına gelir. Her şeyden önce bilinmeyene doğru bir gidişat söz konusudur. Göçle birlikte köklerinden ayrılan kişi, yeni bir umutla yola çıkmaktadır. Hatıralar, gelenekler ve kültürel edinimler gidilen yerde muhtemelen ya yitirilecek ya da tanınmaz halde değişecektir. Bu konuda direnmesi durumunda ise, göçmen yerli halk tarafından dışlanacak ve “öteki” haline gelecektir (Chambers, 2014:106). Tüm bu bilinmezlik, zorluklar ve kaçınılmaz hale gelen değişim uyum sorununun temelini oluşturmaktadır.

Göçmenler göç ettiklerinde hem yerli/baskın kültürle hem de kendileri gibi göç etmiş farklı gruplarla etkileşim içine girmektedir. Bu etkileşim sürecine kültürleşme denilmektedir. Kültürleşme, iki veya daha fazla grup ya da bu grupların bireyleri arasındaki etkileşim sonucunda gerçekleşen kültürel ve psikolojik değişimi içeren ikili bir süreçtir (Berry, 2005:699).

Kültürleşme, psikolojik gelişimin ve aile içi kültür aktarımının temel süreçlerinden olan ‘kültürlenme’den (enculturation) farklı bir durumdur. Kültürleşme ikinci bir kültürü -bilinçli ya da bilinçsiz- öğrenmekle ve ona ilişkin özelliklerin kazanılmasıyla ilgilidir. Kültürleşme ve kültürlenme göçmen ailelerin çocuklarının kimlik gelişiminde birbirine geçmiş süreçlerdir ve çoğu zaman birlikte ilerlemektedir (Sam ve Berry, 2010: 477).

Kültürleşme iki kademedede gerçekleşir. İlki, grup düzeyinde olup, sosyal yapılar ve kurumlar ile kültürel uygulamalardaki değişiklikleri içerir. İkinci birey düzeyindedir ve kişinin şahsiyeti ve davranış kalıpları üzerindeki değişimi anlatır. Bu kültürel ve psikolojik değişiklikler uzun vadeli bir süreçle gerçekleşir, bazen yıllar, bazen nesiller ve bazen yüzyıllar alır (Berry, 2005:699).

Göçmen kültürleşme denen bu zorunlu etkileşim ve değişim sürecinde, psiko-sosyal olarak, dört farklı tepki vermektedir. Buna göre, göçmen kendi kültürel kimliğini muhafaza etmekten vazgeçerek baskın kültürel öğeleri kabullenmekte, asilime olmaktadır. Bu durumda egemen kültüre bir yöneliş vardır. İkincisi, göçmenler kendi kültürler değerlerinde ısrarcı olup, göç ettiği yerdeki kültüre karşı mesafeli olabilir. Bu duruma ayrılma denir. Burada göçmen göç ettiği yerdeki egemen kültüre karşı sırtını dönmüştür (Berry, 1997:67; Berry, 2005:670).

Üçüncü olarak, göçmen kendi kültürünü yaşamakla birlikte karşı kültür ile de etkileşime girmekte, iki farklı kültür arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Bu duruma bütünleşme denilmektedir. Bu süreçte göçmen her iki kültürü kaynaştırma gayretindedir. Son olarak, göçmen göç ettiği kültüre ait hiçbir unsuru paylaşmıyor, kendi kültürünü de muhafaza etmekten imtina ettiği durumlarda göçmen dışlanmakta marjinalleşme denilen sürece girmektedir (Berry, 1997:68; Berry, 2005:670).

Göçmelerin uyum sorununun ideal çözümü saygı, hoşgörü ve tanıma kavramlarını içermelidir. Bu üç kavram birlikte düşünüldüğünde, öncelikle göçmenin ihtiyaçları, değerleri ve inançları için güvenli bir çevre oluşturulmalıdır. İkinci olarak göçmenin içinde yaşadığı toplumla eşit olduğu algısı yaratılmalıdır. Son olarak göçmenin içinde yaşamak için geldiği topluma katkı sağlayacağı imkânlar sağlamalıdır. Göçmenin kendisini var edeceği, toplumsal saygınlık kazanabileceği olanak ve fırsatlar yaratılmalıdır (Constant vd., 2009:51).

Göçmenlerin uyum sorununun aşılmasında göç edilen ülkenin tarihsel gelişimi, göçmenlere bakış açısı, ülkenin mevcut göç deneyimi, baskın kültürün öğeleri, ekonomik ve sosyal imkânlar, göçmenlerin bireysel özellikleri (yaş, göç etme nedeni, cinsiyet, medeni durum vb.), göçmenin sahip olduğu sosyal, kültürel ve mesleki beceriler ile diğer göçmen gruplarının varlığı doğrudan etkili olmaktadır (Berry, 2005:672).

Uyum süreci hiçbir zaman durağan bir yapıda değildir (AB, 2004). Toplumda yaşanan değişim, göçün izlediği seyir, göçmenlerdeki değişim uyum sorununa farklı bir kimlik kazandırmaktadır. 1950’li yıllarda Avrupa’da göçmen işçiler istenen ve toplumda kabul gören bireyler iken; günümüzde aşırı sağın etkisini artırdığı Avrupa’da göçmenler istihdam sorunundan daha çok güvenlikle ilişkilendirilmekte, “suçlu bireyler” olarak yaftalanmaktadır. Kuşkusuz değişen bu bakış açısı uyum sorununu farklı boyutlara taşımaktadır.

Göçmenlerin uyum sofunu aslında bir ödev, hak ve değerler bütünüdür. Göçmenlerin kimi hakları olduğu gibi, sorumluluk ve ödevleri vardır. Göçmenlerden yerleştikleri ülkenin temel değerlerini benimsemesi ve dilini öğrenmesi beklenir. Bu değerler hem onların hukuki hakları bakımından önem taşımakta hem de topluma uyumlarını kolaylaştırıcı niteliktedir. Göçmenlerin uyumu konusunda medyanın rolü büyük önem taşımaktadır. Uyum politikaları konusundaki tartışmalara daha geniş bir kitlenin katılımı teşvik edilmelidir. Halka sağlanan bilgilerin doğru bir şekilde verilmesi ve göç politikalarının mantığının açıklanması önemlidir (AB, 2004). Medya farklı görüşleri ifade etme, iyi uygulamaları kamuoyuyla paylaşma ve göçmenler hakkındaki bilgi kirliliğinin önleme konularında büyük bir rol üstlenmektedir.

Uluslararası örgütler, ulus-devletler, bölgesel ve yerel yönetimler, konu ile ilgili çalışan STK’lar, göçmenlerin dernek ve örgütleri, göçmen kanaat önderleri, göçmenlerin geldiği ülkenin yetkilileri, akademisyenler, medya temsilcileri, göçmenler ve yurttaşlar uyum sürecinin aktörleridir (Joppke, 2012:7). Bu haliyle göçmenlerin uyum sorunu karmaşık, uzun vadeli, çok aktörlü ve dinamik bir süreçtir.

1.5.3.1. Uyum Sorununun Öğeleri

Günümüzde uyum sorunu; iş hayatı, barınma, sağlık ve eğitim, sorunu, politik alanda katılım, etnik ya da dini kimlikler arası etkileşim, cinsiyet, yaş ve etnik ayrımcılığı içeren ve sabır gerektiren çok yönlü politik bir süreci ifade etmektedir (Penninx vd., 2008: 5; Ager ve Strang, 2008: 167- 168).

Göçmenlerin uyum sorununun farklı boyutları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, psikolojik uyumdur. Göçmenin yaşadığı stres ve değişim karşısında verdiği zihinsel mücadeleyi anlatır. Göçmenin kimliği aslında sahip olduğu tüm değerler, yargılar ve

aidiyet bağlarını içerir. Göç, bunlar üzerinde baskıyı artırır. Var olan kimlik ile edinilen yeni kimlik arasında kalmak ciddi bir ruhsal karmaşayı anlatır (Bauman, 2017: 23).

Göçmenler, ayrımcılık algılamaya başladıklarında daha fazla depresyon, daha fazla kaygıya düşmekte, yaşam doyumları azalmaktadır. Artan ayrımcılıkla birlikte göçmenlerde daha çok özgüven problemleri yaşanmakta, genel psikolojik durumda bir bozulma ortaya çıkabilmektedir (Kostakopoulou, 2014: 39).

Göçle birlikte göçmenin kimliğinin nasıl değişeceği, yeni kimlik tanımlamaları karşısında nasıl bir tepki verileceği, hangi tercihlerinden vazgeçeceği uyum sürecinin seyrine göre değişecektir. Fransa'da yaşayan Mağripliler, Almanya'daki Türkler ya da ABD'de yaşayan Hispanikler her gün, günlük yaşamlarını sürdürmek adına, yemek kültüründen dini inançlarına kadar sayısız tercihte bulunmak zorundadır. Bu noktada göçmenlere psikoloji destek sağlanması son derece önemli ve gereklidir (Ager ve Strang, 2008: 180).

Uyum sürecinin ikinci boyutu, sosyo-kültürel uyumdur. Sosyo-kültürel uyum, göçmenin yaşadığı kültürle temas etmesiyle başlar, giderek egemen kültürü tanır ve algılar. Bu yeni kültürden etkilenmek kaçınılmaz olmakla birlikte, göçmenin sosyo-kültürel olarak ne kadar etkileneceği biraz da kendisine bağlıdır (Joppke, 2012: 6). Göçmenin “yerleşik olma hissi” taşıması sosyo-kültürel uyum bakımından önemlidir (Ager ve Strang, 2008: 178). Sosyo-kültürel uyum, göçmenin ayrımcılık korkusu yaşamadan, içinde yaşadığı ülke ile sosyal, kültürel bağlar kurması, kendini ifade ederek mevcut kültürel -ve sosyal yapıya katkıda bulunmasıdır (Fielden, 2008: 3). Göçmenler göç ettikleri toplumun sosyal sermayesine getirdiği farklı kimlik ve ilişki ağlarıyla, sembol değerler ve kültürel sermayeyle ciddi oranda katkı sağlayabilirler.

Sosyo-kültürel açıdan başarılı bir uyum sürecinde kültürlerin birbirini tanınması, günlük hayatta dostluklar kurulması, iş yerinde beraberlik, aynı mekânda komşuluk, farklı gruplar arası evlilik vb. göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergelerdeki iyileşme ve artış sosyo-kültürel uyumun başarısında belirleyici olmaktadır (Schnell vd., 2015: 183). Uyum sürecinde göçmen ailelerin birliği önem taşımaktadır. Bu nedenle aile birleşmelerinde kolaylıklar sağlanmalıdır.

Uyum sorununun bir diğer ayağı ekonomiktir. İşsiz, düzenli ve sabit bir geliri olmayan bir göçmenin, sosyo-kültürel anlamda, yaşadığı toplumda kabul görmesi mümkün değildir. İş edinmek, mesleki becerilerini artırmak bu anlamda uyum

sorununun kilit noktalarından birisidir. İş sahibi olmak uyum sürecinin temelini oluşturmakta, göçmenin toplumsal sisteme dâhil olması, ancak iş hayatında yer almasıyla mümkün olmaktadır (Thieme ve Laux, 1996: 144-147).

Yabancı düşmanlığı ve göç karşıtlığının savunduğu en önemli argüman göçmenlerin göç ettikleri zengin ülkelerde refah devletini sömürdüğü, ülkenin zengin kaynaklarına ortak oldukları iddiasıdır. Bu iddia ancak göçmenlerin iş hayatında yer alması ve hatta ülkede girişimci olarak yeni iş alanları yaratması sonucunda çürütülebilir. Aslında başta AB olmak üzere birçok gelişmiş ülke göçe değil, vasıfsız göçmene karşıdır. Eğitim ve mesleki seviyesi yüksek, birkaç dili konuşabilen, ülkeye katkı sağlayacak göçmenler her toplum tarafından kolaylıkla kabul görmektedir. Faist, göçmenlerin ekonomik faaliyetlerinin sosyal ve kültürel boyutlarına dikkat çekmektedir. Ekonomik anlamda ayakları üzerinde duran girişimci göçmenler hem kaynak ülke ile hedef ülke arasında yeni ekonomik ve sosyal bağlar inşa etmekte hem de göç ettiği toplumda daha çabuk saygınlık kazanmaktadır. Hatta bu tür ekonomik ağlar ve işbirliği devletleri aşan yeni iletişim alanları yaratmaktadır (Faist, 2003:31).

Uyum sorununun son ayağı hukuki boyutudur. Göçmenin yaşadığı topluma siyasi olarak katılımı ve sonunda o ülkenin vatandaşı olması göç ettiği toplumun tam bir bireyi olarak görüldüğünün en kesin ifadesidir. Vatandaşlık siyasal bir topluluk içinde bütün yurttaşların eşitliğini gösterdiği gibi, kişisel hakları garanti altına alan bir kuruma karşılık gelmektedir. Vatandaşlık devlet ile ulus arasındaki en temel bağ olup, göçmenler için de merkezi önemdedir (MillerveCastles, 2008: 56). Vatandaş olmuş bir göçmen artık hukuken o ülkenin koruması altındadır (AB, 2004). Göçmenler kamu hizmetlerine erişimde zorluk yaşamamalıdır. Göçmenler bakımından sağlık, eğitim hizmetlerine erişim, konut edinme, sosyal güvenlik önemli kamusal hizmetlerdendir (AB, 2004). Göçmenler yaşadığı toplumda oy vermek dâhil tüm karar alma süreçlerine dâhil edilmelidir. Kamu hizmetlerinde göçmen kökenli memurlar olmalıdır.

1.5.4. Ampirik Araştırmalarda Suç ve Göç

Birleşmiş Milletler (BM)'in 2019 istatistiklerine göre dünyada 272 milyon kişi doğduğu ülkeden başka bir ülkede yaşamaktadır. Bu göçmen nüfusunun %56 sı gelişmiş ekonomilerde mukimdir ve bütün göçmen nüfusunun neredeyse üçte biri de gelişmekte olan ekonomi kökenlidirler. Ancak bu dağılım zorunlu göç istatistiklerinde tam tersi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2019 yılında dünyada toplam 79,5 milyon zorla

yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır ve bunların 45,7 milyonu kendi ülkeleri içinde göç etmeye mecbur bırakılmıştır. 33,8 milyon kişi ise sığınmacı ya da mülteci statüsündedir (UNDESA 2020). Ayrıca zorla ülkesinden göç etmek mecburiyetinde kalanların %85'i gelişmekte olan ve çoğunlukla silahlı anlaşmazlıkların olduğu ülkelere komşu ülkelerde barınmaktadırlar (UNHCR 2020).

Suç ekonomisi modeline göre göçmenlerin demografik, etnik, kültürel ve beşerî sermaye açısından yerel nüfustan ne kadar farklı oldukları her iki nüfus grubunun da suça karışma potansiyelini anlamak için önemlidir. Göç ve suç ilişkisinin ele alındığı çalışmalarda, göçmenleri ya suç işlemeye daha eğilimli olup olmadıkları ya da göç ettikleri toplumlarda suç artışına sebep olup olmadıkları incelenmiştir. Bunlara ek olarak daha az sayıda suçun göçe sebep olup olmadığı analiz edilmiştir. Her ne kadar ampirik çalışmalar suç ve göç arasındaki ilişkiyi çeşitli mikro ve makro verileri analiz ederek incelemişse de bunların ancak bir kısmı nedensellik ilişkisini ortaya koyacak niteliktedir. Nedensellik ilişkisinin analizi bu bağlamda oldukça zordur çünkü, örneğin, göç sonrası suç oranları etkilenebileceği gibi bir yerdeki suç seviyesi göçmenlerin göç edecekleri yeri seçmeleri konusunda da etkili olabilir. Yahut bir bölgedeki hem suç hem de göçmen yoğunluğunu belirleyen fakat analize dahil edilmemiş değişkenler de olabilir. Bu gibi içsel geçerliliği bozacak analizler bizlere ancak göç ve suç arasındaki korelasyonu anlama konusunda yardımcı olabilir. Gerçek bilimsellik hüviyeti taşıyan nedensellik ilişkisini ortaya koyabilmek için ise literatürde ya araç değişkeni analizi (instrumentalvariablesregressi-on method) ya da doğal deney şartlarının geçerli olduğu durumlarda farkların-farkı (difference-in-differencesmethod) gibi nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu araştırmaların neredeyse hepsi gelişmiş ülkeler için göçün suç üzerindeki etkisini incelemişlerdir (Butcher& Piehl,1998; Bianchi, Buonanno&Pinotti, 2012; Spenkuch, 2014; Gehrsitz&Ungerer, 2017; Piopiunik&Ruhose, 2017; Amuedo-Dorantes vd., 2018; Lange&Sommerfeld, 2018; Huang&Kvasnicka, 2019). Ancak sığınmacı nüfusunun büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapan kalkınmakta olan ülkeler için sadece sınırlı sayıda benzer araştırma mevcuttur. Ve bu literatür göçün suç üzerinde ya hiçbir etkisi olmadığını ya da konu edilen ülkelerde göçmen nüfusun çalışmasına yönelik politikaların durumuna bağlı olarak sadece mülkiyet suçları üzerinde pozitif fakat yine de zayıf bir etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Göçün gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisine dair kayda değer üç çalışma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Malezya örneğinde göçün hem şiddet hem de mülkiyet

suçlarını düşürdüğünü gösteren Özden, Testaverde ve Wagner (2018)'in çalışmasıdır. İkincisi Kolombiya'da yakın zamanda Venezuela'dan gelen göç dalgasının suç üzerindeki etkisini inceleyen Tribin-Urbe, Knight ve Tribin-Urbe'nin (2020) araştırmasıdır. Analizlerinde göçün yerel nüfus için değil fakat bizzat Venezuelalı göçmenlere karşı işlenen cinayet suçlarını arttırdığını bulmuşlardır. Son olarak Kayaoğlu (2020) Türkiye'deki Suriyelilerin çeşitli suçlara etkisini incelemiş ve Suriyeli mültecilerin toplumdaki çoğunluğun algısının aksine ülkedeki suç oranlarına arttırıcı bir etkilerinin olmadığını ortaya koymuştur.

Bölgesel açıdan suç-göç ilişkisini konu alan araştırmaların yanı sıra, bireysel bazda veri kullanarak göçmen ve yerel nüfusun suç işleme eğilimlerini karşılaştıran çalışmalar da mevcuttur. Takat bu analizler çoğunlukla bireylerin suç ile ilgili verdikleri sübjektif cevapların analiziyle yapıldığı için gerçek suç davranışından aşağı yönlü sapmış sonuçlar elde edilme ihtimali yüksektir. Nadiren de gerçek suç dosyalarına dair veriler kullanılarak, suça karışan ve suça maruz kalanların ya da hapse girenlerin demografik ve etnik bilgileri incelenerek de göçmenler ile yerel nüfusun suça eğilimleri karşılaştırabilmektedir (Kayaoğlu, 2016: 122). Ancak bu durumda da göçmenlere karşı işlenen suçlarda, oturma statülerinin zarar görebileceği korkusuyla yahut ayrımcılığa maruz kalma endişesiyle göçmen nüfusun bu suçları polise bildirme ihtimalinin daha düşük oluşu ya da daha şüpheli gözlerle bakıldıkları durumlarda yerel nüfusa nazaran suç işleme durumunda yakalanma riskinin göçmen nüfus için daha fazla olabileceği ve hatta yargı sürecinin göçmenler aleyhine işlediği durumlar düşünüldüğünde polis merkezlerindeki ya da mahkemelerdeki suç istatistiklerinde olabilecek ölçme hataları sebebiyle analiz sonuçlarının yanıltıcı olması muhtemeldir. Bu durumda da uygulanacak ampirik yöntemde içsel geçerlilikle ilgili sorunları çözecek yöntemlere başvurulmalıdır (Light ve Miller, 2018: 401).

Suç ve göç arasındaki ilişkide bireylerin rolünü anlamaya çalıştığımızda ise hem göç edenlerin hem de yerel nüfusun özellikleri önem arz etmektedir. Suç literatürü genel olarak erkeklerin, gençlerin ve eğitim seviyesi düşük kişilerin suça daha eğilimli olduklarını ortaya koymuştur (Buonanno, 2003). Dolayısıyla göçmen ve yerel nüfus arasındaki suç davranışına dair farklılık incelenirken hem göçmen nüfusunun ne kadarlık bir kısmının bu suça eğilimli nüfus grubunda olduğu hem de göçün yerel nüfus içindeki suç işleme profilindeki kişiler üzerindeki dolaylı etkilerinin bu farkı anlama konusunda önemi vardır. Örneğin, eğer bir ülkedeki toplam göçmen nüfusunun çoğunluğu yerel nüfusa nazaran genç, eğitim seviyesi düşük ve erkeklerden oluşuyorsa,

yani aslında demografik açıdan suça eğilimi yüksek olan bu grupta suç oranının yüksekliğini doğrudan göçmen oluşlarına bağlamak yanlış olur (Kaya, 2020).

Her ne kadar suç-göç literatürü çoğunlukla mülkiyet, şiddet, uyuşturucu ve cinayet suçlarının göç sonrası nasıl etkilendiğine odaklansa da özellikle ABD'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında terör ve göç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sayısında da artış görülmüştür. Sınırlı sayıdaki bu çalışmalar hem terörün göçü nasıl etkilediğini hem de göç sonrası terör saldırılarındaki değişimi incelemişlerdir. Terör, hem doğrudan insan hayatını tehdit edişi hem de yaşama ve çalışma şartlarına olumsuz etkisi yahut korku ve belirsizlikleri artırışı sebebiyle dolaylı yollarla insanları etkileyerek göçe sebep olabilmektedir. Terör sebebiyle girişimcilik de olumsuz etkileneceği için bölgede oturanların eğitimden getirisi ve iş imkanları azalacağından özellikle eğitimli nüfusun başka bölgelere göç etmesi beklenebilir. Dreher, Krieger ve Meierrieks (2011:44), 152 ülkenin verilerini 1976-2000 dönemleri için analiz etmiş ve terörizmin beyin göçünün önemli nedenlerinden birisi olduğunu fakat ortalama göç üzerinde ise bir etkisi olmadığını bulmuşlardır. Bunda özellikle eğitime yatırım yapmış olan nüfusun beşeri sermayelerinde bir kayıp yaşanmamasını istemeleri ve beyin göçünü özellikle talep eden gelişmiş ülkelerin özendirici göç politikaları önemli etkiye sahiptir. Benzer sebeple terörün iç göç üzerinde de bir etkisi olacağı düşünülebilir. Üstelik bu etki yurt içinde beşeri sermayesi yüksek kişiler gibi eğitim seviyesi düşük kişilerin de göç etmesine yol açabilir. Bunun sebebi iç göçün dış göçe kıyasla hem daha az maliyetli hem de daha az kısıtlayıcı olmasıdır. Terörün iç göçe sebep olması ise göçün gerçekleştiği illerde beşerî sermaye kaybına ve buna bağlı olarak da yatırım, istihdam, girişimcilik gibi konularda göç veren illerin daha da olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Fakat, Brodeur (2018:282) ABD örneğinde terörün iç göç üzerinde bir etkisi olmadığını bulmuştur.

1.5.5. Türkiye'de Suç ve Göç

Türkiye'de suç ve göç ilişkisini düşündüğümüzde 2011 yılına kadar akla gelen ilk konu terörün bizzat kendisinin yanı sıra sebep olduğu artan suç oranları sebebiyle de Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden ülkenin diğer bölgelerine olan iç göç hareketleri ve hızlı şehirleşme sonrası özellikle büyükşehirlerde artan suç olayları gelmektedir.

Terörizmin nüfus hareketlerini ne şekilde etkilediği çok önemlidir çünkü hem göç alan hem de göç veren illerde ekonomik durumu ve gelir dağılımını doğrudan etkilemektedir. Her ne kadar akademik literatürde terörün başka ülkelere beyin göçüne sebep olduğu ortaya konmuşsa da (Eggert vd. 2010:356; Dreher vd. 2011:46; Docquier vd. 2007: 217; Kayaoğlu, 2016:119) ülke içindeki göç söz konusu olduğunda terörün göç üzerindeki etkileri görece çok daha az çalışılmıştır. Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ağırlıklı olarak etkisini gösteren terör olayları sadece eğitilmiş nüfusun göç etmesine değil aynı zamanda eğitim seviyesi düşük nüfusun da göç etmesine sebep olmuştur. Türkiye’de ikinci tür göçün bir kısmı köylerin boşaltılması gibi sebeplerle özellikle 1990’lı yıllarda zorunlu göç şeklinde yaşanmıştır. Sonraki süreçte de bölücü terör örgütü PKK’nın özellikle iş yerlerini ve öğretmenleri hedef almasıyla bölgede yaşayan nüfusun hem eğitim hem de iş olanaklarının olumsuz etkilendiği ve yine kısmen zorunlu bir şekilde terörün daha az yaşandığı bölgelere göç edildiği bilinmektedir. Ayrıca Campos ve Gassebner’in (2009:127) belirttiği gibi terör olayları politik istikrarsızlıkla da yakından ilişkilidir. Bu bağlamda 2002 yılına kadar Doğu ve Güneydoğu illerinin bazılarında terörle mücadele kapsamında başlatılan Olağanüstü Hal uygulaması da dışa göçün sebeplerinden biri olmuştur (Kayaoğlu, 2016:118).

Türkiye’de suç ve göç ilişkisi denilince akla gelen bir diğer önemli konu ise 2011 yılı sonrası sayıları 4 milyonu bulan geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkedeki suç oranlarına etkisidir. Toplumsal algıyı anlamaya yönelik yapılan anket çalışmaları çoğunluğun Suriyelileri suç işleyerek toplumsal düzene zarar verdiğine inandığını göstermektedir. Bunda özellikle 2016 yılı sonrası medyada artan oranda kullanılan ayrımcı dilin de etkisi olduğu söylenebilir (UHRC, 2020).

Gerek Adalet Bakanlığı gerekse Emniyet Müdürlükleri suç istatistiklerini kimlik detaylarına göre paylaşmadığı için yabancıların suç istatistikleri içince Suriyelilerin oluşturduğu kısım bilinmemektedir. Suriyeliler suça eğilimli kişiler olmasa da iş piyasasındaki etkileri sebebiyle teorik olarak yerel nüfus içinde suç oranlarının artmasına sebep olmuş olabilirler. Ya da 2011 sonrası devam edeceği öngörülen Suriyeli mülteci akını sebebiyle özellikle sınır girişlerinde olmak üzere bu hızlı nüfus artışına maruz kalacağı öngörülen illerde asayişin sağlamak amacıyla polis sayılan arttırılmış olabilir. Bu da sadece Suriyeli nüfus içinde değil yerel nüfusta da suç sonrası

yakalanma ihtimalini artıracığından Suriyeli nüfusun daha yoğun olduğu illerde suç oranlarının düşmesi de beklenebilir. Bu konuyu araştırmak amacıyla Kayaoğlu (2020) illerde yaşayan Suriyeli nüfus oranı ve yine illerde işlenen suçlara dair istatistikleri kullanarak hem kısa dönemde hem de uzun dönem için Suriyelilerin Türkiye'deki suç oranları üzerindeki etkisini Farkların-farkı ve araç değişken regresyon modelleri kullanarak analiz etmiştir. Türkiye'de suç-göç arasındaki ilişkiye baktığımızda ise tartışmaların Suriye'deki iç savaşın neden olduğu yoğun göç nedeniyle 2011 öncesi ve sonrası şeklinde iki apayrı kategoride sınırlandırılabilceği ortadadır. Son bilgilere göre sayıları hızla 4 milyona ulaşan Suriyeliler hakkındaki menfi yaklaşımlar özellikle bu göçmenlerin şehirlerde daha yüksek oranlarda yaşamaya başladığı 2013 sonrasında artmıştır. Bunda özellikle Suriyelilerin Türkiye'deki suç oranlarını arttırdıkları yönündeki algı da etkili olmuştur. Ancak bu konuda yapılmış olan bilimsel çalışmalar bize bu algının bilimsel temelden yoksun olduğunu, gerçekte Suriyelilerin suç oranlarını arttırmadığını göstermektedir. Suriye'den yoğun göçün söz konusu olmadığı 2011 öncesinde ise hızlı şehirleşme ve terör olayları sebebiyle yaşanan zorunlu iç göçün açtan işsizlik oranları ve bazı nüfus gruplarının yaşadığı mekânsal/toplumsal ayrımcılık üzerine etkileri Türkiye örneğinde suç-göç ilişkisini şekillendirmiştir (Kaya, 2020; UHRC, 2020).

1.6. KENTSEL GÜVENLİK VE SUÇ

Suç ve kent kavramlarının birbirlerini çağrıştırmalarının nedenlerinden biri suç ve sapma davranışlarının en çok meydana geldiği yerlerin başında kentler olmasıdır (Picca, 1992). Kent kavramını disiplinler kendi perspektiflerinden tanımlamaya çalışmaktadır. Örneğin, şehir planlamacıları, mimarlar, iktisatçılar, antropologlar ve ekonomistler gibi meslek veya bilimler kentle ilgili olarak farklı tanımlamalar getirmekte ve kent kavramına daha çok soyut anlamlar yüklemektedir. Ancak temel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda genel olarak kenti, belirli bir nüfus yoğunluğu üzerinde olan, uzmanlaşma ve iş bölümünün fazla olduğu, üretim ve örgütlenme yapısının gelişmiş olduğu, formel sosyal ilişkilerin daha çok hâkim olduğu, heterojen nüfusun varlığı ve kurumsallaşmanın önemli görüldüğü yerler olarak tanımlanabilir (Castells, 1997).

Weber kent kavramını "basit olarak, bir veya daha fazla ayrı evler kümesinden oluşur ama görece kapalı bir yerleşim bölgesidir" (s. 85-86) şeklinde tanımlarken, ünlü Alman sosyolog Ferdinand Tönnies, "ırk, etnik köken, sosyo-ekonomik statü ve kültürel balomdan farklılaşmış, geniş ve heterojen topluluklar" şeklinde tanımlamıştır (Görmez,

1991). Tonnies toplumsal sınıflandırmasında, “toplum”u kentin karşılığı olarak belirtmiştir. Sosyal bilimciler kenti en ileri düzeydeki 'modern' ve 'uygarlık' kavramlarının temsil edildiği yerleşim birimleri olarak görmektedir. Sonuç olarak, kent kavramı nüfus açısından belirli bir yoğunlukta olan, örgütlenme ve işbölümü açısından gelişmiş, tarım topluluklarının özelliklerinin hâkim olmadığı yerleşim birimlerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Diğer taraftan kentleşme kavramını Keleş (2007: 25-27), “kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması” olarak tanımlamıştır. Burada dikkat çeken husus kentleşme kavramında nüfus artışının rol oynamasıdır. Somut olarak nüfus artışı kentleşmede önemli bir etken olarak görülse de asıl artışla birlikte toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşmalar, değişimler ve dönüşümlerin meydana geldiği daha kapsamlı tanımlamayı da içinde taşımaktadır. Bu bağlamda Keleş (2007:90) çalışmasının ilerleyen bölümünde kentleşmeyi “...toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir” şeklinde tanımlamaktadır. Toplumsal ve kültürel yapıdaki çok yönlü ve hızlı değişim süreci, birçok akademisyeni kentleşme ve modernleşme kavramlarını birbirinin yerine kullanmaya zorlamıştır. Kısaca kent sosyolojisi açısından da baktığımızda, toplumsal yapının ve yaşam tarzının değişim sürecini kentleşme olarak tanımlayabiliriz. Kentleşme olgusu sanayileşmenin en tabii sonucudur (Karasu, 2008).

Suç ve kentleşme arasındaki ilişki akademisyenler arasında çok uzun süredir tartışılan önemli bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Kentlerde suça yönelik bir eğilim olduğu kabul edilmektedir (Flango&Sherbenou, 1976; Larson, 1984; Glaeser&Sacerdote, 1996). Yapılan araştırmalar kent ve kırsal bölgeler arasında gerek suç oranında gerekse işlenen suç çeşitleri ve niteliği bakımından önemli farklılıklar bulunduğu işaret etmektedir (Dönmezer, 1994). Örneğin 2004 yılında yapılan bir araştırmaya göre, nüfusu bir milyonun üzerinde olan İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Konya, Gaziantep ve İçel illerinde, mala karşı işlenen suçlar %70, şahsa karşı işlenen suçlar %31 ve kamu düzenine karşı işlenen suçların ise %59 oranında olduğu tespit edilmiştir (Esen, 2008).

Kentleşme ile suç ilişkisi oldukça karmaşıktır. Örneğin kentlerde mala karşı işlenen suçlar fazla iken kırsal bölgelerde şahıslara karşı işlenen suçlar daha fazla işlenmektedir. Esen (2008), kentleşme ve çocuk suçluluğu konusunda Ankara ili örneği üzerinde yaptığı çalışmada: Şehirlerdeki gelir dağılımı adaletsizliği, işsizlik, fakirlik ve ekonomik sıkıntıların mala karşı işlenen suçların artmasında etkili olduğu sonucuna

varmıştır. Kırsal bölgelerden kentlere doğru gittikçe suç oranlarında artış görülmektedir. Kentlerde birden fazla suç isleyen suçluların profili görülürken kırsal bölgelerde çoğunlukla ilk defa suçla tanışan suçlulara rastlanılır. Ayrıca suçluların önemli bir kısmını, kırsal bölgelerden kentlere sonradan göç eden şahıslar oluşturmaktadır (Dönmezer, 1994). Picca (1992) kırsal bölgelere nazaran kentlerdeki gelir dağılımındaki uçunun, nüfus yoğunluğu, hareketlilik ve suç işlemedeki kolaylıkların kentlerdeki suçun artışına kaynaklık ettiğini belirtir.

Araştırmacılar kentleşme ve suç ilişkisini çok değişik faktörler açısından inceleyerek ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Örneğin Gümüş (2004), ekonomik, sosyo-ekonomik ve demografik faktörler üzerinde mevcut suç ve kentleşme ilişkisini ortaya koymaktadır. Sanayileşme tek düze hayatta çok ciddi kırılmalara, değişim ve dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Sosyal düzenin bozulmasına ve nihayetinde suç ve sapma olgularının da ortaya çıkmasına neden olan en önemli faktörlerden biri bireylerin yeni kurulan ve hızla değişen toplumsal değişim sürecine adapte olamamalarıdır. Bunun yanı sıra kentleşme olgusunun suçlu davranışlarının artışında adeta bir katalizör olarak yer almasında çok yönlü ve farklı sosyal değişkenlerin de rol alabileceği gerçeği her zaman akılda tutulmalıdır. Örneğin Gürelli (1966) 'Şehirleşme ve Suç' başlıklı makalesinde kırsal bölgelere göre kentlerde suç davranışının çok daha fazla görülmesinin nedenini dört ana başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilkinin, kırsal ve kent bölgeleri arasındaki kültürel farklılıklarının suç işlemeye sebep olması olarak açıklamaktadır. Kırsal bölgelerden kentlere göç eden bireyler kent kültürüne uyum sağlayamamakta birlikte, geldikleri kırsal bölgelerdeki suç işlemeyi engelleyici güçlü sosyal kontrol mekanizmasından da yoksun kalmakta ve suçlu alt kültür gruplarının olumsuz tesirlerine açık olmaktadır. Kentlerde suç oranının kırsaldan yüksek olmasının ikinci nedeni ise kentlerde çevre kontrolünün bulunmayışıdır. Kentlerde komşuluk gibi sosyal ilişkilerin zayıf olması bireyi korumasız bırakmakta ve suça yönelmesini engelleyememektedir. Üçüncü faktör ise kentlerde bireyleri olumsuz etkileyecek özendirici olumsuz rol modellerinin bulunmasıdır. Örneğin kentlerde yasal olmayan yollardan para kazanmanın varlığı ve buna meşruiyet kazandıracak olumsuz örneklerin bulunması bireyleri etkilemekte ve teşvik etmektedir. Son olarak, kentlerdeki büyük yerleşim alanlarının büyüklüğü suç işleyenlere rahatlıkla gizlenebilme ve cezalandırılmaktan kurtulma imkânı vermektedir. Dolayısıyla suçluların suç sonrası yakalanma riski kentlerde düşük olduğundan kırsal bölgelere göre daha kolay suç işleyebilmektedir. Büyük şehirlerin karmaşık bir yapıya sahip olması suç sonrası

suçluların yakalanarak adalet önüne getirilmesini güçleştirmektedir. Özellikle büyük kentler, suç işlemeyi bir yaşam biçimi haline getiren suçlular için bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Esen, 2008; Karasu, 2008).

Şehirlerdeki suç oranının kırsal bölgelere göre fazla olmasının başka bir nedeni de kent hayatının birey psikolojisi üzerinde meydana getirdiği tahripkâr etkidir. Kent hayatının baş döndürücü hızı, keşmekeşlik, kargaşa, hava kirliliği, trafik yoğunluğu, ekonomik sıkıntılar ve işsizlik gibi birçok faktör bireyin psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin fazla göç alan illerimizden Gaziantep'in 1989 ile 1999 yılları arasındaki on yıllık suç istatistiklerine bakıldığında, işlenen suçlarda %100 oranında bir artış olduğu gözlenmektedir. Gaziantep'te suç sayısı 1989 yılında 12.084 iken 1999 ise 24.205 olarak görülmektedir (Esen, 2008). Ayrıca kentteki tüketim alışkanlıkları, adaletsiz gelir dağılımı ve yoğun sağlıksız nüfus artışı bireyin davranışları üzerinde ciddi olumsuzluklara sebebiyet vermektedir (Karasu, 2008). Kentteki bu olumsuzluk sarmalında kalan bireyin, suç davranışında bulunma veya suçun mağduru olma ihtimali kırsal bölgelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

1.6.1. Kentsel Güvenlik

Güvenli kentler, o kentte yaşamını sürdüren insanların kendilerini kentin tüm yerlerinde, saat farketmezizin güven içerisinde hissettikleri kentler olarak ifade edilebilir. Güvenli kentlerin oluşturulması ile ilgili çabalar güvenli kentleri ortaya çıkartmaktadır. Başka bir tanımlama ile güvenli kent, kentteki güvenliğin sağlanmasına yönelik kent planlamaları, trafik düzenlemeleri, bina tasarımları, güvenlik ve bilgi sistemleri, suçla ilgili ekonomik, toplumsal ve politik yollara dahil olmak üzere kentin gelişimine ve tasarımına yön verirken kamusal düzeni ve güvenlilikle ilgili kaygıları göz önüne alarak suçların önlenmesi için uygun olan fiziksel ve sosyal şartları sağlamaya çalışan, bir suç işlendiğinde ise suçlunun yakalanmasını kolaylaştıran kentle ilişkili çalışmalardır (Taştekin, 2020:51).

Kişiler açısından bir kentte yaşamlarını devam ettirmeleri, o kentin huzurlu ve güvenli olmasına bağlıdır. Diğer türlü güvenli olmayan kentlerde göç olgusu ortaya çıkmaktadır. İnsanlar kendilerini güvende hissetmedikleri takdirde manevi ve maddi gelişimlerini sağlayamamaktadırlar (Armağan, 1980:51). Kentlerde güvenlilikle ilgili

sorunların temelinde, nüfus artışı, aşırı kırsal göç, hızlı kentleşme, yoksunluk ve yoksulluk, kentsel altyapı ve denetim yetersizliği yer almaktadır (Kaya, 2008:21).

Çoğalan şiddet ve suç oranları sadece kentsel sorunlar olmakla kalmayıp, özellikle birçok kentsel alanda yoksul bölge veya gecekondu mahallesindeki şiddetin kaynağı, “başarısız şehirlerin” ve “kaos şehirlerin” ortaya çıkmalarına neden olmaktadır. Korku ve güvensizlik insan yaşamında, toplumda ve bireylerde güven ve esenlik üzerinde ciddi etkileri olmaktadır. Terör, sokak suçları, büyüyen bir çete kültürü ve özel alanda yüksek düzeyde şiddet yoluyla kendini gösterebilmektedir (Scheper-Hughes, 1995).

Suç oranlarındaki artışla birlikte suçla mücadele teknikleri ve taktikleri de değişiklik göstermektedir. Kentsel güvenlik hem kentlerde işlenen hem de kente ya da kentliye karşı işlenen suçların önlenmesini ve bertaraf edilmesini içermektedir. Bu doğrultuda, cinayetler, terör, gasp, yaralama, dolandırıcılık, hırsızlık ve rüşvet gibi suçlarla birlikte, kaçak yapıların üretilmesi, gecekonduculuğun yaygınlaşması, çevrenin kirletilmesi, kaçak mal ticareti ile uğraşılması, çeşitli insan ihtiyaç maddelerinin sağlıksız olarak vatandaşlara sunulması, kamusal alanların izinsiz bir şekilde işgal edilmesi vb. gibi eylemler ve işler de kentsel güvenliği tehlikeye atan unsurlardandır (Erkan, 2002:200).

Son otuz yılda, artan nüfus, yetersiz fiziki altyapı, plansız insan yerleşimleri, adaletsiz gelir dağılımı ve sosyal huzursuzluk, şehirlerin etkin hizmetler sunma kapasitelerini zayıflatarak suç oranlarında, aşırıcılıkta ve terörde artışa yol açmıştır (Bugliarello, 2003). Kentsel güvenlik yaklaşımı, bu zorluklara yanıt olarak sürdürülebilir kalkınma gündemi ile geliştirilmiştir. Suça karşı güvenliği, dirençli bir şehirde yaşamayı, kamu alanlarında güvenliği, sosyal uyumu ve kentsel ortamlarda suç ve şiddetin önlenmesini ifade etmektedir. Kısacası, çok yönlü bir konu olan kentsel güvenlik, kentsel düzeyde fiziksel güvenlik ve sosyal politikayı birleştirmektedir (Edwards and Hughes, 2013; Frevel, 2013; Tulumello, 2017).

Suç önleme, kentsel politikanın tüm alanlarıyla kesişmektedir; sadece polis, adalet ve gözetim ile değil, aynı zamanda “istihdam, eğitim, şehir planlaması, barınma, sağlık, gençlerin korunması, sosyal dışlanma” gibi siyaset, politika ve siyasi düzenlemelere güçlü bağlantıları bulunmaktadır (Chalom vd. 2001).

1.6.2. Kentleşme ve Suç Arasındaki İlişkiye Yönelik Teoriler

Sosyolojik açıdan kentlerde suç oranının yüksek olmasında özetle; bireylerin toplumsal normlara olan bağlılığının zayıflığı, sosyal çözülme, nüfus yoğunluğu, sosyal hareketlilik, sosyal kontrol mekanizmasının zayıflığı, kültürel heterojinite, anomik durumlar, yabancılaşıma, gelir adaletsizliği, suça uygun ortam ve fırsatlar, sağlıksız kentleşme, işsizlik, aşırı bireyselleşme, bireylerin yüksek beklentilerinin karşılanmaması ve sosyal değişim gibi birçok değişken rol oynamaktadır. Özellikle kentleşme ve tabi sonuçları sosyolojinin en önemli ilgi alanı olmuştur. Bu bağlamda, çok sayıda sosyolog bu problemi açıklayıcı ve çözüm öne süren teşhis ve tedavi niteliğinde kuramlar ortaya koymuş veya geliştirmiştir. Aslında sosyolojinin kendi ayakları üstünde durması ve kendine özgü bir disiplin olarak ortaya çıkmasında, sanayileşme dalgasının başlaması ve sonucunda kentsel sorunların ortaya çıkmasının önemli bir katkısı olmuştur. Bu bağlamda klasik ilk sosyologlardan Emile Durkheim, Ferdinand Tönnies ve Max Weber gibi sosyologların kentleşmeyle ilgili yaklaşımları önem kazanmıştır (Gümüş, 2004; Esen, 2008).

1.6.2.1. Ferdinand Tönnies: Gemeinschaft ve Gesellschaft

Bazı akademisyenler tarafından kent sosyolojisinin kumcusu olarak kabul edilen Alman sosyolog Ferdinand Tönnies, Cemaat ve Cemiyet isimli ünlü eserinde toplumsal yapıyı iki kategoride incelemiştir: Gemeinschaft (Topluluk/Cemaat) ve Gesellschaft (Toplum/Birlik). Sanayileşme ve kentleşme olgularını büyük bir dikkatle araştırmıştır. Bu bağlamda sanayi toplumlarının ilişki ve etkileşim biçimleriyle geleneksel toplumların ilişki biçimini karşılaştırarak analizler yapmıştır. Geleneksel toplumlardaki tarıma dayanan yaşam ilişkilerini, modern toplumlardaki kentsel yaşam tarzı ile karşılaştırarak iki ideal tip (Cemaat-Toplum) olarak açıklamaya çalışmıştır. Ferdinand Tönnies tarafından kullanılan ve Almanca kelime olan Gemeinschaft genellikle "topluluk" veya "cemaat" olarak tercüme edilmektedir (Keleş, 2007). Tönnies, Gemeinschaft kavramını, samimi ve direk paylaşılan, güçlü değerleri, inançları olan toplulukları tanımlamak için kullanmaktadır. Gemeinschaft, akrabalık, komşuluk ve dostluk ilişkilerine dayanmaktadır. Burada herkes herkesi tanımaktadır. Gemeinschaft modern öncesi toplumlarda bütünsel sosyal ilişkilerin samimiyetini ifade etmektedir (Esen, 2008).

Tönnies, sosyal etkileşimi topluluk düzeyinde ise Gemeinschaft ve cemiyet düzeyinde ise Gesellschaft olarak kategorize etmiştir. Tönnies (2002:33)'e göre, “insani irade insani iradeye dayanmaktadır” ve bütün ilişkiler karşılıklıdır. Bütün toplumların temelinde ya doğal insan iradesi (wesenwille) ya da rasyonel insan iradesi (küwille) bu hunnaktadır.

Karşılıklı ilişkiler pozitif veya negatif olabilir. Gemeinschaft'in vazgeçilmez özelliği doğal ve gerçek olan pozitif ilişkidir. Diğer taraftan Gesellschaft'ta ise bu ilişkiler tamamen hayali ve doğal değildir. Tönnies'e (2002:35) göre, "Gesellschaft, mekanik ve yapmacık, Gemeinschaft ise yaşayan bir organizma olarak anlaşılmalıdır". Gemeinschaft ilişkileri tamamen aidiyet bilinci ve karşılıklı bağımlılık durumunu göstermektedir. Dolayısıyla Gemeinschaft geleneksel toplulukları işaret etmektedir. Diğer taraftan Gesellschaft ise modern toplumları ifade etmek için kullanılmıştır. Ferdinand Tönnies'in Gemeinschaft ve Gesellschaft bağlamındaki suç işleme tipolojisi de dikkate değerdir. Özellikle düzenbazlık ve dolandırıcılık suç tipleri genellikle Gesellschaft'da görülmektedir. Diğer taraftan Gemeinschaft'da suçlular çoğunlukla kendi doğal iradelerine özgü, daha tutkulu olarak suç işlemektedir (Deflem, 1999). Gemeinschaft'ta daha çok haydut ve kundakçılık türü suçlar görülmektedir. Gemeinschaft'daki suçlular daha çok fevri iken, Gesellschaft ise daha planlı ve organize olmuş acımasız suçlulardır.

1.6.2.2. Emile Durkheim: Toplumsal Dayanışma

Tönnies'in sınıflandırmasına benzer şekilde Fransız sosyolog Emile Durkheim'a toplumların düzen biçimini mekanik ve organik dayanışma olarak ikiye ayırmıştır. Toplumsal yapıyı bir arada tutan sosyal dayanışmadır. Bu dayanışma Durkheim'ın de önem verdiği sosyal düzeni sağlamada en önemli unsurdur. Durkheim toplumsal düzenin sağlanması ve varlığını sürdürmesi konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle kırsal toplulukların kent toplumlarına nasıl dönüştüğünü ve evrimleştiğini incelemiştir. Durkheim, bu toplumsal değişim ve dönüşümleri iş bölümünün giderek gelişmesine bağlamaktadır (Deflem, 1999:123).

Durkheim'a (1984) göre toplumsal dayanışma türünü belirleyen topluma hâkim olan iş bölümünün niteliğidir. Durkheim'ın sosyal dayanışma konsepti Comte'un pozitivist paradigmasına uygunluk teşkil etmektedir. Dolayısıyla doğrusal bir değişimi öngören bu konsepte göre bütün toplumlar mekanik dayanışma evresinden organik

dayanışma evresine geçerler. Durkheim'a (1984) göre mekanik dayanışmanın hâkim olduğu toplumlar iş bölümünün fazla olmadığı basit yapıdaki topluluklardır. Mekanik dayanışmaya örnek olarak köy toplumları verilebilir. Köyde bulunan herkes neredeyse her türlü işi yapabilir ve belirli bir uzmanlık gerektirmemektedir. Dolayısıyla köydekiler çoğunlukla çiftçidirler veya coğrafi konumların getirdiği avantajlara göre avcı veya balıkçıdırlar. Bu bağlamda iş bölümü ve uzmanlaşma düşük derecededir. Özel mülkiyetten ziyade ortak mülkiyet daha yaygındır. Gelenekler ve görenekler tüm toplumu kucaklayıcıdır, ayrıca, toplumun düşünce dünyası daha homojendir. Bireyler birbirlerine daha çok benzeşmektedirler. Durkheim'ın, ortak ahlak ve değerlerin tüm topluluğu sarmaladığı ve insanların davranışlarını düzenleyerek sosyal kontrolü sağlayan "kolektif bilinç" mekanik toplumsal düzenlerde hâkim bulunmaktadır. Toplumsal bağlar ve dayanışma çok güçlüdür. Bireysel aidiyetten ziyade, sosyal ve kolektif aidiyet bu tür dayanışmanın olduğu toplumlarda hâkim bulunmaktadır. Suç ve sapma davranışlarına karşı daha sert ve kolektif cezalandırmalar vardır. Birey tarafından işlenen suçlar tüm topluma karşı işlenmiş suç gibi kabul edilir.

Diğer taraftan toplum, iş bölümüne paralel olarak nüfus yoğunluğunun artmasıyla meydana gelen karmaşık toplumlarda hâkim olan organik dayanışma evresine geçer (Durkheim, 1984). Örnek olarak köy toplumundan kent toplumlarına geçiş olarak verilebilir. Organik dayanışmanın olduğu kentlerde iş bölümü ve uzmanlık ileri safhalardadır. Benzerliklerden ziyade farklılıklar ve çeşitlilik organik dayanışmanın önemli bir niteliğidir. Özel mülkiyet yaygındır. Heterojen bir toplum yapısı vardır. Köydeki bireyler gibi artık kentlerde herkes her işi yapamamaktadır. Hiç kimse sadece kendine yetmez. Herkes karşılıklı olarak birbirine bağımlı hale gelmiş ve iş birliğinin önemi artmıştır. Örneğin ekmek ihtiyacı için fırıncıya, giysi için terziye, eğitim için okul ve öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla iş bölümünün artışı ve farklılaşma bireyleri birlikte daha çok yaşamaya zorlamaktadır. Bireysel farklılıklara rağmen bu iş bölümünün artmasından dolayı bireyler topluma daha çok bağımlı hale gelmektedir. Bireyler birbirleriyle benzeşmemektedir. İnançları, değerleri, kanaatleri ve düşünce dünyaları farklıdır. Bu organik dayanışmanın bulunduğu kent toplumlarında düzenin sağlanmasında gelenek görenek, normlar gibi yazılı olmayan sosyal kontrol araçlarının yerini, kanunlar ve yazılı kuralları almaktadır (Durkheim, 1984).

Mekanik dayanışmanın olduğu yerlere nazaran organik dayanışma toplumlarında suç ve sapma davranışları farklılaşmakta ve artmaktadır. Organik toplumda, suçlulukla mücadelede şiddetli cezalandırma yerine bireylerin topluma kazandırılması amacıyla

cezalar daha çok rehabilite edicidir (Durkheim, 1984). Diğer bir deyişle mekanik toplumlarda ağır ceza yaptırımlarının yerini, organik toplumlarda yeniden uyumu sağlayıcı, eski durumuna getirmeyi amaçlayan iade edici yaptırımlar almıştır. Durkheim özellikle mekanik toplumlardan organik toplumlara geçişte bazı bireylerin uyum sağlayamaması, kentlerde sosyal kontrolün zayıflaması, anomik durumun ortaya çıkması ve sonuç olarak intihar ve suç oranlarının artışı konularında önemli çalışmalar yapmıştır. Durkheim mekanik ve organik dayanışma olan iki ideal tipolojisini sosyal düzen ve sosyal değişim teorisini açıklamada kullanmıştır. Sonuç olarak Durkheim'ın mekanik ve organik toplum yaklaşımı, geleneksel kırsal toplum düzenlerinden modern kent toplumlarına değişimin ve toplumsal düzenin sağlanmasındaki dinamiklerin anlaşılmasında kent sosyolojisinde bir kilometre taşı olmuştur.

1.6.2.3. Gabriel De Tarde: Suç ve Kentleşme

Fransız sosyolog Gabriel Tarde yaşadığı dönem itibariyle kendinden önce gelen araştırmacılardan farklı bir bakış açısıyla kentleşme ve suç arasındaki ilişkileri incelemiştir. Büyük yerleşim alanlarının suç oranları bakımından karşılaştırmasını yapmıştır. Tarde şehirlerin kırsal alanlardan suç ithal ettiğini ileri sürmüştür. Tarde (1912) başkentlerden şehirlere, büyük şehirlerden ülkeye suçların yayılmakta olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, bu başkent ve büyük şehirlerin, ülkenin veya şehirlerin dışlanmışları ve serserileri için karşı konulmaz bir cazibesi vardır ve bunlar buralarda kendine özgü bir tarzda sosyalleşirler (Tarde, 1912). O, toplumsal düzenin tarihsel değişimini ve özellikle kentleşmenin gelişmesinden sonra arkadaşlık ilişkilerinin değişimini temel olarak incelemiştir. Tarde'ın çalışmaları araştırmacılar için 'suçluluk alanları' konseptine ilham kaynağı olmuştur.

Tarde suçluluğun biyolojik ve faydacı nedenlerden kaynaklanmadığını suçların taklit edilerek öğrenildiğini ileri sürmüştür. Suçun tamamen sosyal bir doğası vardır. Suç toplumsal yapının bir parçasıdır, ayrıca, suçun taklit edilebilirlik özelliği vardır. O, suç işleyen bireylerin de normal insan olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla suç davranışı taklit edilerek öğrenilmektedir. Örneğin Tarde'a göre intiharlar taklit ve önerme süreciyle yayılır (Tarde, 1962).

Tarde suçun sebeplerini "Taklit Kanunları" başlıklı çalışmasıyla üç kategoride ele almaktadır: (1) Yalan temas kanunu, (2) astların üstlerini taklit etmesi kanunu, (3) yeni alışkanlıkların eskileriyle bütünleşmesi veya yerini alması kanunu (Pelta, 2013:53):

Tarde birinci taklit kanununda, insanların önemli gördükleri insanlarla ve gruplarla kurdukları etkileşim yoluyla kendi davranışlarını değerlendirerek öğrendiklerini ifade eder. Ayrıca burada bireylerin birbirleriyle olan temas oram önemlidir. Taklit davranışının temelini, kentlerde moda oluştururken kırsal bölgeler olarak adlandırdığımız köy gibi küçük yerlerde ise gelenekler oluşturur (Dolu, 2011:235). İnsanlar kentlerde daha çok temas halinde bulunurlar, dolayısıyla davranışları daha çok değişirken bunun tam aksine köylerde ise temasın az olmasından dolayı edinilen davranışların değişmesi için daha çok zaman gerekmektedir. Nüfus yoğunluğunun artışı, geleneklerin yerini giderek modanın alması hızlandırmaktadır. Dolayısıyla Tarde'in bu kanunu bizi kentlerde suçlu davranışlarının taklit edilerek öğrenilmesi ve yaygınlaşmasının kırsal bölgelere nazaran daha fazla olduğu sonucuna götürmektedir.

Tarde ikinci taklit kanununda, alt sınıfa mensup kimselerin üst sınıfta-kilerin davranış modellerini taklit ederek, onların sahip oldukları imkânları da elde edecekleri umudunu taşıdıklarını belirtmektedir. Tarde'a göre, taklit içerden başlayarak dışarıya doğru ilerler (Pelta, 2013). Kırsal kesimden gelenler kendilerinden daha üstün gördükleri kentlerin ışıltılı cazibesine kapılarak davranış modelini kopyalama eğilimindedirler. Bireyler kendine en yakın ve en üstün olanı taklit ederler. Örneğin, önceleri nadiren olarak görülen ve sadece Orta Doğuda bulunan terör örgütlerince gerçekleştirilen yıpratıcı ve zarar 'verici olmasından dolayı rağbet gören canlı bomba türü intihar eylemleri, sonradan diğer bölgelerdeki terör örgütlerince taklit edilerek sıklıkla gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Tarde'in üçüncü ve son taklit kanununda ise, yeni eylemler ve davranışlar ya öncekini etkisiz kılarak onların yerine geçer ya da daha da güçlendirerek onları pekiştirir. Yeni buluşlar eninde sonunda eskileri yerinden etmektedir (Pelta, 2013). Teknolojinin hayatımıza hızla girmesi davranış kalıplarımızın değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle bilgi teknolojisindeki baş döndüren gelişmeler bireylerin başkalarıyla veya gruplarla olan etkileşim biçimini önemli ölçüde değiştirmiştir, örneğin, önceleri suçlular tarafından kesici aletlerle (kılıç, bıçak, balta) gerçekleştirilen ve sınırlı olan şiddet eylemlerinin yerini daha kompleks ve kapsamlı teknolojik silahlar kullanılarak (kimyasal silahlar, füzeler, bombalar) çok daha zarar verici şiddet eylemleri almıştır.

Tarde'a göre suç, mikro sosyolojik bakış olan karşıtlıklar, taklit ve icat etme yaklaşımıyla ele almak gerekmektedir (Tonkonoff, 2014). Tarde, bireylerin suç işleme fikri ve isteğinin ya yeni bir buluşun ya da var olan buluşun taklit edilme kaynaklı olduğunu ileri sürmektedir. Her yeni suç olgusu, sosyal alanda var olan yargılar, duygular veya ilgilerin bir bileşimine işaret eder. Her yeni motivasyon ve teknik yeni bir suç icat eder. İşlenen iki suçun kanuni sınıflandırmada aynı kategoriye girmesine rağmen motivasyon kaynakları tamamen farklı olabilir. Örneğin birinin başkasının evini intikam duygusuyla kundaklaması ile birinin hırsı için bir başkasının evini kundaklayarak yakması tamamen farklıdır. Sadece her ikisi yasadışı eylem olarak kundaklama suçudur ancak farklı motivasyonlar sonucu işlenen suçlardır. Tarde'a göre, aynı usul ve isimlendirmeler olduğu zamanlar dahi tüm sosyal aktiviteler (suçlar da dâhil) ya yeni tutkular ve inançları kapsamakta ya da yeni sosyal işlevlere adapte olma sonucu temelden dönüşüm içerisinde olmaktadır (Tonkonoff, 2014).

Suçta diğer bir mikro sosyolojik bakış olan 'taklit' önemli bir yere sahiptir. Bireyden diğer bireye aktarılacak suretiyle, suç salgın moda haline getirmekte ve kurumsallaştırmaktadır. Ya da tekrarlanarak gelenekleşen bir suç kültürü haline alır. Tarde çalışmasında Fransa'da 1825 yılında Henriette Cornier isimli bakıcının bakmakla yükümlü olduğu çocuğu acımasız bir şekilde öldürdüğünü, takip eden zaman içerisinde diğer bakıcıların da işverenlerin çocuklarını başka bir sebep olmaksızın boğazlarını keserek öldürdüklerini rapor eder (Tonkonoff, 2014). ABD'de, Aralık 2012 tarihinde Sandy Hook İlkokulu'nda meydana gelen silahlı saldırıda 27 kişi ölmüştür ve yine ABD'de Nisan 2007'de Virginia Tech Üniversitesi'nde 32 öğrencinin öldürülmesi olayı örnek olarak gösterilebilir. Her iki eylemdeki failerin çocuk denebilecek yaşlarda olması dikkat çekicidir.

Bu tür suçların öğrenilmesi ve yaygınlaşarak işlenmesinde özellikle şiddet içerikli filmler ve bilgisayar oyunlarının etkisinin olduğu düşünülebilir. Önceleri yem bir suç türü olarak ortaya çıkan sosyal aktiviteler daha sonra yayılarak taklit edilen bir davranış haline gelebilir. Tekrarlanan sosyal olgular taklit sürecinde oluşur. Tarde'nin suçla ilgili mikro sosyolojik yaklaşımı ise karşıtlıklardır. Suç karşıtlıkları olan bir olgudur. Bir eylemin suç olarak tanımlanması için belirli bir toplumun yaygın olan değer, inanç ve arzularına karşıt olması gerekmektedir. Suç zıtlık anlayışına karşılık gelmektedir (Tonkonoff, 2014). Birey yem bir eylem icat etmiyorsa mevcut olan eylemi taklit ediyor anlamına gelmektedir. İcat edilen eylemlerde daha önceki eylemlerinin bir bileşimi sonucu olarak onaya çıkabilmektedir. Taklit edilen davranışlar ancak toplumsal yapının

bir parçasıdır. Son olarak Tarde'in sosyolojik bakış açısı suçun taklit edilerek öğrenilen davranışın sonucu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır Tarde'in taklit teorisi, özellikle kentlerde bireylerin sıklıkla suç işlemeleri, aynı suç türlerinin sıklıkla tekrarlanması, suçun özendiriciliği, suçların belirli bölgelerde yoğunlaşması konularının açıklanmasında araştırmacılara ilham kaynağı olmuştur (Dolu, 2011).

1.6.2.4. Chicago Okulu: İnsan Ekolojisi

Chicago Okulu yaklaşımının literatüre girmesinde en önemli etken Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde bulunan akademisyen ve öğrencilerin 1920'li ve 1930'lu yıllarda özellikle kent sosyolojisi ile ilgili yapılan saha çalışmalarının etkinliğinden kaynaklanmaktadır. Takip edilen yıllarda Chicago Okulu adeta sosyolojik çalışmalarda bir ana akım haline gelmiştir, özellikle Robert E. Park, Ernest W. Burgess ve Luis Wirth bu akımın öncü figürlerindedir. Chicago Okulu kent sosyolojisinde 'insan çevre bilimi' olarak da bilinmektedir (Gieryn, 2006). Chicago Okulu, aşırı göç alan Chicago kentinin karşılaştığı problemlere yoğunlaşmıştır.

Kenti meydana getiren bölgeler kendi karakterine ve davranış modellerine uygun alanlar meydana getirmektedir. Örneğin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan zenginler kentin dışındaki villalarda yaşarken yoksullar gecekondu bölgelerinde toplanırlar. Her bölge kendine özgü kurallar, normlar ve yaşam kalıplarına sahiptir. Ancak özellikle göç alma oranlarının yüksekliği ve nüfus yoğunluğu kentleri oldukça karmaşık yapılar haline getirmekte ve ciddi toplumsal düzensizliklere sebebiyet vermektedir (Tonkonff, 2014). Bu bağlamda Park ve Burgess mevcut düzensizliği açıklamada insan ekolojisi teorisini geliştirmişlerdir. Ayrıca suçun işlenmesi ile çevre arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu teorinin gelişmesinde başta Comte, Darwin, Spencer ve Durkheim gibi önemli düşünürlerin etkisi bulunmaktadır. Toplumsal yasaların da doğal yasalara benzer yasalarla yönetildiği, dolayısıyla neticelerinin rahatlıkla tahmin edilebileceğini var saymaktadır (Dolu, 2011). Toplumla biyolojik organizmalar arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu yaklaşımın kuramsal çerçevesi geçerliliği kabul edilen doğal yasalara dayandırılmıştır. Park ve Burgess biyolojiden ekoloji kavramını almıştır. Bitki ve hayvanlar yaşadıkları doğaya uygun, etkileşim içerisinde ve bağlı olarak hareket ederler. Her özel tür bulunduğu alandaki yaşamın ve ekosistemin parçasıdır (Gieryn, 2006).

Nüfus hareketliliği tabiatta meydana gelen hareketlenmeye benzetilmiştir. Kent toplumu da doğadaki belirli canlıların başka canlıların yerini alarak çevreye egemen olması, yayılarak çoğalması, istila etmesi ve diğerleriyle mücadele etmesi gibi evreler yoluyla dengeye ulaşır. Doğada bulunan canlıların birbiriyle olan mücadele ve uyumları, kentteki insanların birbirleriyle mücadelesine ve uyumuna benzemektedir. Yani, kent yaşamında da doğanın benzer kuralları bulunmaktadır (Dolu, 2011).

Mevcut toplum, hâkimiyetim yeni gelecek toplumun istilasına kadar denge içerisinde sürdürür. Park ve Burgess bu teoride, yayılma, doğal seleksiyon ve hayatta kalma mücadelesi gibi düşünceleri Darwin'den; konsensüs, denge ve anomi kavramlarını ise Durkheim'dan alarak birleştirmiştir (Slattery, 2011: 262-263). Bu teoriyi savunanlar, insanların kentte alansal bir rekabet içerisinde kalarak çevreyle uyum içinde hareket etmelerini, güçlülerin kent merkezinde kalırken zayıf olanların dışarıya doğru sürüldüğü, adeta kenti 'sosyal orman' veya 'biyolojik bir organizma' olarak tanımlamışlardır. İnsanların çevre içerisindeki dağılımları davranış ve hâkimiyet ilişkilerinin bir neticesidir. Bu konseptin parçası olan Burgess'ın yoğunlaşma modeli insan ekolojisi teorisinde önemli bir yer tutar (Gieryn, 2006).

1.6.2.5. Burgess'in Yoğunlaşma Bölgeleri Modeli

Park ve Burgess (1925), sosyal düzensizlik teorisinde sosyal kurumlar kavramından bahsetmişlerdir. Temel argümanları, toplumsal değişimin neden olduğu sosyal düzensizliğin sonucunda oluşan suç oranındaki artış, sosyal kurumlar yoluyla azaltılmasıdır. Park ve Burgess (1925) sosyal düzensizlik teorisini insan ekolojik modeliyle geliştirmiştir. Bu model yoğunlaşmaların kent merkezinde kalırken zayıf olanların dışarıya doğru sürüldüğü, adeta kenti 'sosyal orman' veya 'biyolojik bir organizma' olarak tanımlamışlardır. İnsanların çevre içerisindeki dağılımları davranış ve hâkimiyet ilişkilerinin bir neticesidir. Bu konseptin parçası olan Burgess'ın yoğunlaşma modeli insan ekolojisi teorisinde önemli bir yer tutar. Bu model yoğunlaşma bölgeleri modeli olarak da bilinmektedir. 20. Yüzyılın başlarında sanayileşme nedeniyle Chicago şehri büyük göçler almakta ve şehir dışı doğru genişleyerek yayılmaktadır. Park ve Burgess (1925) bu genişlemenin halkalar şeklinde ve beş farklı bölge içerisinde olduğunu belirlemişlerdir. Her bölgede yaşayan insanların diğer bölgelere göre yaşam tarzları ekonomik, sosyal demografik özellikleri birbirinden farklıdır (Keleş, 2007).

Birinci bölgede şehrin merkezindeki iş merkezleri (1. Bölge) yer almaktadır. Hancı bölgede geçiş yeri olan ve genellikle göçmenlerin şehirde kaldıkları süre içerisinde yaşadığı bölge bulunmaktadır, ilk göçmenler endüstriyel alanlara yakın olan geçiş bölgelerine' yerleşmektedir. Geçiş bölgesi (2. Bölge) olarak da adlandırılan bu yerlerde, orada yaşayan ırksal etnik grupların türüne bakılmaksızın, suç faaliyetlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu bölgede yaşam kalitesi oldukça düşüktür. Bu bölgenin en önemli karakteristik özelliği, çok fazla nüfus hareketliliğinin görülmesidir. Geçiş bölgesine yerleşen insanlar belli bir süre sonra ekonomik düzeylerinin gelişmesine bağlı olarak diğer bölgelere taşınmaktadırlar işçi sınıfı şehrin üçüncü bölgesinde ve orta sınıf ise dördüncü bölgesinde yaşamaktadırlar. Beşinci bölge ise banliyö alanı olarak kabul edilmektedir (Slattery, 2011:291).

1.6.2.6. LoosWirth: Kentleşme

Chicago Okulu geleneğinden gelen ve öncülerinden olan Louis Wirth'ın kentleşme konusunda önemli çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle 'Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme' başlıklı makalesi kentleşme çalışmalarına yeni bir soluk getirmiştir. Chicago Okulu teorisyenlerinden Park ve Burgess, kentsel yaşamı insan ekolojisine göre Danvinci ilkeler bağlamında incelerken, Wirth (1938) ise kentsel yaşamın daha çok kültürel yönüne yoğunlaşmıştır. Wirth (1938:8) sosyolojik olarak kenti, "heterojen bireylerin nispeten büyük, yoğun ve kalıcı yerleşim yeri" olarak tanımlamıştır. Kent tanımlamasında nüfus büyüklüğünün yanında heterojenite ile yoğunluğa da önem vermiştir. Dolayısıyla Louis Wirth geliştirmiş olduğu teoride şu üç önemli faktörün bulunduğunu ileri sürmüştür: Büyüklük, Yoğunluk ve Heterojenlik (Tonkonoff, 2014: 70-72):

Büyüklük: Coğrafik olarak sınırlı bir yerde çok fazla insanın bulunması hem aralarında kurdukları ilişki biçimi hem de kentin özelliklerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır Ayrıca nüfusun büyük olması, çok farklı özelliklere sahip bireylerin bir arada toplandığına da işaret etmektedir Çok sayıda bireyin etkileşim halinde bulunması demek çok büyük oranda aralarında farklılaşma potansiyeli olduğu gerçeğini de gösterir. Hiç şüphesiz, kentlerdeki bireylerin kişisel, mesleki ve kültürel yaşam özellikleri göz önünde tutulduğunda, kırsal yerlerde bulunanlara göre çok daha farklı bir dağılıma sahiptir. Bu farklılıkların ırk, renk, etnik köken, sosyal statü, beğeni ve tercihlere göre bireylerin mekânsal ayrışmalarına da yol açacağı aşikârdır (Wirth, 1938). Özellikle kuşaklar boyunca aktarılan akrabalık birlikte yaşama ve komşuluk gibi

değerler, çok fazla insanın yaşadığı kent ortamında erozyona uğramakta ve zayıflamaktadır Kırsal toplumu bir arada tutan toplumsal bağların yerini kentlerde rekabet ve formel kontrol mekanizmaları alır. Düşünülenin aksine sakinlerin sayısının artması bireylerin kişisel etkileşim ağı azaltmaktadır. Kentlerde ilişkiler daha sınırlıdır ve daha çok araç saldır. Kent toplumlarındaki bireylerde rekabet, başarılı olmak ve en üstte olmak gibi mücadelecı duygular hâkimdir. Kent toplumlarındaki bireyler kentteki nüfus büyüklüğüyle başa çıkabilmek için özdeş niteliklere sahip insanlarla bir araya gelirler (Slattery, 2011: 287). Örnek olarak Çin Mahallesi veya İtalyan Mahallesi verilebilir. Bu birliktelik ve ayrışma dışı karşı korunma duygusu vermekle birlikte, toplumsal çatışmalara da sebebiyet verebilmektedir.

Yoğunluk: Kent, insanların yanı sıra bina gibi fiziksel yapılarla da çok fazla doludur. Fiziksel yakınlık bireyler arasında yalnızlık gibi olumsuz duygulara neden olmaktadır. Bireylerin rahatlayacağı ve dinlenebileceği yerler gittikçe sınırlı kalmakta ve dolayısıyla bireylerde sınır bozucu hal almaktadır. Yoğunluğun hâkim olduğu kentlerde bireyler birbiri erme çok yalan yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu durum sosyal ekonomik düzeyleri ve etnik kökenleri gibi farklı olan bireylerin çatışma ortamı sağlama olasılığını artırmaktadır. Çok sayıda bireyin dar bir alanda bulunması istenmeyen gerginliklere kaynaklık teşkil etmektedir. Bu gerginliklerin anmasına karmaşık teknolojik ve yaşamın hızlı temposu da neden olur.

Heterojenlik: Wirth (1938), kentsel ortamdaki farklı kişilik tipleri arasındaki sosyal etkileşimin, katı kast yapılarını kırma ve sınıf yapılarını bozma eğiliminde olduğunu ilen sürmektedir. Bu durum, entegre olmuş toplumlardan çok daha fazla ayrılmış ve farklılaşmış bir sosyal tabakalaşmaya neden olur. Kent yaşamı çok farklı yapılardan gelen birey ve farklı etnik gruplara ev sahipliği yapar. Özellikle sanayileşmenin neden olduğu iş bölümünün artışı, bu çeşitliliğin daha da artmasına neden olur. Wirth (1938), kentin sosyal, politik ve ekonomik yaşamının parçası haline gelmek isteyen bireylerin, önceliklerini toplumsal genel talepleri karşılamaya vermesi gerektiğini belirtir

Kentleşmeyle gelişen kimlik ve kolektif davranışların değişik komplikasyonlara neden olabileceği aşikârdır. Kent toplumunda bireylerin sosyal ilişkileri yüzeysel olabilmektedir. Wirth (1938), yolsuzluk ve düzensizlik gibi belirli durumlarda; psikolojik problemler, intihar, suç ve sapma davranışlarının kırsal toplumlardan daha

yaygın olarak kentlerde olmasının beklenebileceğini savunur. Son olarak, Wirth (1938)'in teorisine göre yaşanan yerler yaşama biçimlerine etki etmektedir.

1.6.2.7. Manuel Castells: Kolektif Tüketim

Özellikle 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında batı ülkelerinin kentlerinde yoğun gösteri yürüyüşleri, çevreciler, işçi eylemleri, ayaklanmalar, şiddet ve yıkım, gençlik hareketleri ve ırk karşıtlığı gibi gösteriler görülmüştür. Kentler adeta protesto ve eylemlerin kaynağı haline gelmiştir. Geleneksel kent sosyolojisi bu olayların açıklanmasında yeterli olamamıştır. Araştırmacılar daha radikal sosyolojik teorilere yönelmişlerdir (Slattery, 2011).

Akademisyenler kentsel alanlar üzerindeki bu siyasal mücadeleyi açıklamada Marksist geleneğin yaklaşımlarını tekrar gözden geçirerek yorumlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmaların en önemlilerden birisi olan İspanyol sosyolog Manuel Castells'in 'Kolektif Tüketim' teorisi kent sosyolojisine önemli katkılar yapmıştır. Marksist geleneğin kurucularından olan Karl Marx ve Friedrich Engels'in kent analiziyle ilgili yeterli çalışmaları bulunmamaktadır. Ancak Marksist anlayış genel olarak bu kent sorunlarının kaynağını kapitalist dünyanın sömürsünün bir sonucu olarak görmektedir. Yoğun protesto eylemleri Marksizm'in sınıfsal çözümlemesine de tam olarak uymamaktadır. Manuel Castells 'Kolektif Tüketim' teorisiyle bu çok çeşitli kentsel protesto hareketlerini sınıf analiziyle birleştirerek yeni bir yorum ışığında kapitalist düzenin yıkılması veya zayıflatılmasının amaçlandığı iddiasında bulunmuştur (Slattery, 2011). Manuel Castells bu yaklaşımıyla, kent sosyolojisine yeni bir Marksist kentsel anlayış getirmiştir.

Manuel Castells kentleşmenin yol açtığı problemlerin tamamen egemen sınıfların yanı sıra burjuvanın ideolojik yaklaşımınca saptırıldığını ileri sürmektedir. Kentsel problemlerin nedeni olarak egemen ideolojilerin uygulamaya koyduğu yanlış toplumsal örgütlenmeleri görür. Castells, hâkim sınıfın, siyasal ve sınıfsal analizlerini göz ardı ederek kentsel problemlerin sadece teknolojik ve doğal bir süreç çevresinde değerlendirdiğini iddia etmektedir (Castells, 1997). Dolayısıyla Castells başta Chicago Okulu'nun kentleşmenin yol açtığı problemlere yönelik getirdiği teorik çalışmaların yanı sıra tüm önceki teorileri kabul etmemektedir. Onları hâkim sınıfın yanı sıra burjuva sınıfının bir ürünü olarak görmektedir (Slattery, 2011). Çünkü onların, kentleşme problemleri olan; yüksek suç oranları, çevre kirliliği, yoksulluk, işsizlik, toplumsal

düzensizlik, kargaşa ve gelir dağılımındaki adaletsizliğinin kapitalist sistemin yüksek gelir elde etme amacının yol açtığını kabul etmediklerim belirtmektedir.

Castells (1997)'e göre, kentler kapitalist düzeni üretim ve kontrol merkezi durumundadır. Ayrıca kentler kolektif tüketim ve işgücü üretim merkezidir. Slatte 'e (2011: 291) göre Manuel Castells'in "Kollektif Tüketim" terimine, "modern refah devleti tarafından, modern işçinin sağlıklı, mutlu ve kapitalizmden maddi olarak hoşnut olması ve böylece burjuvazi için gönüllü olarak ve muhtemelen kapitalistlerin güç ve ayrıcalıklarına karşı çıkmadan çalışması için sağlık eğitim, konut, ulaşım ve boş zaman faaliyetleri gibi mal ve hizmetlerinin sağlanması" anlamını yüklemektedir. Böylece kapitalist düzenlerdeki devletler kentlerde kolektif tüketim anlayışıyla sınıfsal kontrolü sağlamaktadır.

Sonuç olarak Manuel Castells, kentlerdeki sosyal hareketlerin Marksist bir anlayış içerisinde birleştirilerek kentsel bir devrime dönüştürülmesini istemektedir. Castells'inKollektif Tüketim' kuramsal yaklaşımı kentsel protesto hareketlerini Marksist bir potada yoğurarak kapitalist sisteme karşı bir başkaldırı sağlayacağı ve egemen güçlerin yıpratılacağı amacını gütmektedir. Manuel Castell'in teorik yaklaşımı kent ve suç ilişkisinin açıklanması bakımından kent sosyolojisinde önemli bir yere sahiptir (Slattey, 2011).

1.6.2.8. Wilson ve Kelling: Kırık Cam Teorisi

Wilson ve Kelling (1982), 1969 senesinde ABD'li suç psikoloğu olarak bilinen Philip Zimbardo tarafından ortaya atılan çalışmasından yola çıkarak güvenlik uygulamalarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Kırık Camlar Teorisinin temelinde, denetimsizlik, kontrolsüzlük, bakımsızlık, sahipsizlik ve ilgisizlik hisleri uyandıran mekanların suç üretebileceği ve böyle mekân ve yerler için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini ortaya koyan bir düşünce yer almaktadır. Kentlerde sık olarak görülebilen onarılmamış metruk binalar, yetersiz aydınlatmaya sahip sokak ve caddeler, kontrolsüz araç park alanları ve fiziki güvenliği tam anlamıyla alınmamış işyerleri suça davetiye çıkartabilmektedir ve suç potansiyeli olan şahısları cesaretlendirebilmektedir (Doğar ve Sevinç, 2011:30-31).

Kırık Camlar Teorisi ile bir toplum içerisindeki önemsiz ve küçük sayılabilen dağılmış çöpler, duvar yazıları ve kırık dökük metruk binalar gibi fiziki düzensizlikler bir sembol haline getirilmiştir. Kırık Camlar Teorisi kapsamında bu düzensizlikler bölge

vatandaşları üzerinde denetimsizlik ve sahipsizlik hissi uyandırdığı ve suç için zincirleme bir etki yarattığı ileri sürülmektedir. Tüm bunlarla birlikte kırık camlar ciddi suçların bir ön habercisi olarak görülmekte ve bölgelerin güvenli olup olmadıkları ile ilgili bilgi vermektedir. Eğer bir semtte huzurlu ve güvenli bir ortam oluşturulmak ve suç oranını azaltmak isteniyorsa ilk önce kırık camların temizlenmesi gerekmektedir. Bir semt en ufak huzursuzluğa müsama göstermiyor, düzenli ve temiz bir çevreye sahipse, o bölge izleniyor izlenimi ortaya çıkmakta ve ciddi suçların ortaya çıkması durumunda bu suçların asla cezasız kalmayacağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Austrop, 2011: 3-4).

Kırık Camlar Teorisi, bir semtte var olan en küçük bir düzensizliğin, o semtin suç açısından tehlikeli bir bölge olduğu algısını ortaya çıkartmasına dayanmaktadır. Buradan hareketle bir bölgede kırık bir camın varlığı bile o bölgenin suç açısından tehlikeli bir yer olduğu algısını ortaya çıkartacaktır. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri yerlerdeki düzensizlikler enformel sosyal kontrolle ilişkilendirildiğinden dolayı, var olan cam kırığının tamir edilmemesi durumunda, o bölgede suç işleme olasılığını artırmaktadır. Diğer bir ifade ile suç işleyen kişiler fiziksel ve sosyal düzensizlikleri yakalanma ihtimallerini düşürdüğü algısı ile davranarak, o bölgede suç işleyebilmektedirler (Wilson ve Kelling, 1982).

1.6.2.9. Brantingham: Sıcak Noktalar

Sıcak noktalar, bir bölgedeki en yoğun suç alanlarıdır. Suçla ilgili haberler en fazla bu yoğunlaşmış bölgelerde ortaya çıkmaktadır ve mekânsal düzenlemelerle birlikte belirli sıcak noktalardaki suç ağları parçalanabilmektedir. Bu durumda suçun işlenmesine yönelik elverişli olan mekanların sahip olduğu özelliklerin bilinmesi ve alınacak önlemlerin belirlenmesi gerekmektedir. Suç işleyen kişilerin fırsat bulabilecekleri alanların, diğer bir ifade ile onların suç işlemek için oluşturdukları bilişsel haritaların tespit edilerek, o bölgelerde suçun oluşumunu zorlaştırabilecek tedbirlerin alınması sıcak noktalar kuramının temelini oluşturmaktadır (Koca ve Erkan, 2019:175).

Sıcak noktalar, suç üreten alanlar, suç çeken alanlar ve suçun oluşumunu kolaylaştıran alanlar olmak üzere üç türlü oluşmaktadır (Brantingham, 1995);

Suç üreten alanlar: kentsel yoğunluğun olduğu, nüfus yoğunluğunun olduğu ve karmaşanın çokça yaşandığı, kullanıcı grubu ve fiziki şartları ile suçun gelişiminin

kaçınılmaz hale geldiği yerlerdir. Bu yerler kent içerisinde çekinilen hem sosyal hem de mekânsal olarak diğer yerlerden ayrılan yerlerdir. Uyuşturucu kullanımının yaygın olduğu, kullanıcıların suç işlemeye eğilimli olduğu ve şiddetin yoğun olarak yaşandığı yerler örnek olarak gösterilebilir. Ülkemizde çöküntü alanları ve suçla beraber anılan gecekondu mahalleleri suç üreten alanlara örnek olarak gösterilebilir.

Suç çeken alanlar: hem suç hem de suçluları kendisine çeken ve suçun oluşmasına olanak tanıyan alanlardır. Bu yerler daha çok kentin düğüm noktaları, ticari merkezler ya da kent merkezleri olabilmektedir. Daha çok gasp ve kapkaç gibi suçların büyük kentlerin merkezlerinde işleniyor olması, bu yerlerin kent sakinlerini bir araya getirmesi ve suçlularında bu durumu kendileri için avantaj olarak görmelerine neden olabilmektedir.

Suçun oluşumunu kolaylaştıran alanlar: Suç işleyecek kişinin hedeflediği eylemi gerçekleştirmesinin yerine, fırsatçı tavırlarla uygun olan zaman ve durumda suçun işlenmesine imkân tanıyan yerlerdir. Örnek olarak toplu taşıma sistemleri, duraklar, istasyonlar gibi yerlerin toplanma yerleri olması, kalabalık olması ve suçun işlenmesini kolaylaştırması gösterilebilir.

1.6.2.10. Oscar Newman: Korunabilir Mekân Teorisi

Oscar Newman (1972) tarafından “korunabilir mekân” teorisi geliştirilmiştir. Newman, Amerikan toplu konut projelerini suçlayarak yerleşim planı ve tasarımları sebebiyle yüksek suç oranlarının buralarda görüldüğü tespitini yapmıştır. “Yüksek, insani olmayan büyüklükte ve keskin manasız tasarımları ile kimsenin ilgisini çekmeyen bu yerleşimler yüksek suç oranlarının olduğu mahallelerde inşa edilmiş, buralarda yaşayanlar komşularını ve yabancıları tanıyamadıkları” için eleştirilmektedir. Burada sayılan faktörler örtülü olarak yüksek suç işleme eğilimi olanları daha az yakalanma korkusu ile bu mekanlara çekmektedir (Landman, 2003).

Bu kapsamda suç işlemeye imkân veren mekânsal faktörleri değiştirmek evleri daha güvenli yapılara dönüştürmek için yerleşim sakinlerinin çevrelerindeki kamusal alanları gözetleyebileceği doğal davranışı cesaretlendirecek bir tasarım önerilmektedir. ABD örneğinde yüksek katlı kule benzeri yapıların toplu konut mimarisi için terkedilmesinde bu yaklaşımların etkisi olmuştur. Bunlara ek olarak aynı dönemde Birleşik Krallık’ta binaların mimari tasarımı ve çevre düzenlemesi yanında yapıların

içine odaklanılmış ve suça imkân veren unsurlar ve “kör noktalar”ın azaltılması önerilmiştir (Clarke ve Mayhew, 1980; Biazoto, 2011).

1.6.3. Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm ve kentsel dönüşümle ilgili başlıklar üzerine yapılan tanımlarda görülen “kavram muğlaklığı” aslında bu kavramın gerektiğinden fazla ve kapsama alanı dışında sık sık kullanılmasından ötürü yaşanan bir anlam yitirimidir. Kentsel dönüşüm, ilgili literatür incelendiğinde genel kapsayıcı bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Uygulamayı konu edinen ve uygulamaya ilişkin tanım getirmeyi hedefleyen çalışmaların ise kentsel dönüşüm kavramının altında bazı özel kavramları kullanarak yapılan çalışmaların özelliğini vurgulama çabası vardır. Kentsel dönüşüm ile ilgili literatürdeki diğer kavramlara bakıldığında aslında her birinin kent mekânında farklı özelliklerdeki dokularda ya da yapılarda farklı amaçlarla girilen projeleri tanımladığı görülmektedir (Erman, 2016: 21-22). Türkiye örneği de bu durumu yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, ülke genelinde farklı kentsel mekanlarda farklı amaçlarla ve içeriklerle yürütülen çalışmaların farklı bir kavram karşılığı olsa da ülke genelinde girilen bu çabanın genel olarak “kentsel dönüşüm” olarak ifade edildiğini söylemek mümkündür. Ancak, şöyle bir tespit de geçerliliğini korumaktadır: Türkiye’de özellikle afetle (deprem) mücadele bağlamında, riskli yapıların temizlenerek yeni kentsel dokuların oluşturulması amacı öne çıktığı için, bu süreçte “kentsel dönüşüm” kavramı ile tam da bu kapsamdaki afet riski altındaki kentsel yapı stoklarının yıkılması ve yerlerine yeni yapıların inşa edilmesi anlaşılmaktadır. Kentsel dönüşümü düzenleyen mevzuatta kentsel dönüşümün sadece afetle mücadele bağlamında kullanılmadığı; ancak genel olarak kentsel dönüşümün afet riski altındaki kentsel alanlar için uygulanmasına imkân veren hukuki düzenlemelerin son yıllarda öne çıktığı söylenebilir (Van den Berg vd., 2019: 109-110).

Kentsel dönüşüm geniş bir politika alanını ve çeşitli politika araçlarını kapsamaktadır. Kentsel dönüşüm, çökme ve bozulma olan kentsel mekânın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı ve bütünlük yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünüdür. Burada daha kapsamlı bir kavram olan “kentsel yeniden üretim”, kentsel dönüşümün alanını, amaçlarını, aktörlerini ve gelişme yönünü göstermektedir. Kentsel yeniden üretim (urban regeneration), dünya genelinde yapıların artan bozulma ve çürüme durumları ve

kentlerin afetler sonucunda yok olma riskleri karşısında ilgi çeken bir kavram ve politika aracıdır (Sadioğlu, Tiryaki ve Korkmaz, 2016: 73).

Kentsel yeniden üretim kavramı, kentsel yenileme, kentsel yeniden geliştirme, kentsel sağlıklaştırma ve kentsel yeniden canlandırma kavramlarıyla birlikte ya da onların yerine kullanılmaktadır. Ancak, kentsel yeniden üretim var olan yapıların sağlıklaştırılmasını, yapıların ve bölgelerin yeniden geliştirilmesini ve kentsel toprağın yeniden kullanımını da içeren bir süreçtir. Sadece yıkma ve temizleme şeklinde bir yöntem yerine, onları da kapsayan kentsel yeniden üretim karmaşık bir süreçtir. Bozulmuş yapılar ve toplumsal dokular kentsel yeniden üretim kapsamındaki çeşitli yöntemlerle geliştirilmektedir (Erman, 2016: 57-58). Yani fiziksel yapıların iyileştirilmesine ek olarak, özel bir vizyonla “tıkanmış trafik, kent güvenliği, yetersiz açık alan ve kent alt yapısı” gibi kent sorunları da çözüme kavuşturulmaktadır. Bunlara ek olarak, kentsel yeniden üretim yeni iş imkanları yaratarak, mekâna özgü sektörleri ve pazarı güçlendirerek, sosyal ağları genişleterek, gönüllü grupların aktif katılımını sağlayarak ekonomik ve sosyal faydalar sağlamaktadır. Aynı zamanda sürdürülebilirlik kentsel yeniden üretim sürecinin üzerinde durduğu ekonomik, ekolojik ve sosyal bir alandır (Peng vd., 2015: 76). Kentlerin dönüşüm süreci sonrasında sürdürülebilir yaşam alanları haline gelmesi kentsel yeniden üretim bakış açısını zorunlu kılmaktadır.

Kentsel dönüşüm nihai olarak iyi düşünülmüş bir politikaya bağlı olarak, profesyonellerce hazırlanmış plan ve programların uygulanması ile hedeflerine ulaşabilir. Karar vericiler, kamu yönetimi ve kent yöneticileri genel olarak plana dayalı olarak kentsel dönüşüm çalışmalarına başvursalar da, doğa kaynaklı afet riskleri ve insan kaynaklı güvenlik riskleri karşısında reaktif uygulamalara başvurabilmektedirler. Bazen de bu planlar ve programlar uyguladıkları zeminde karşılık bulmamakta, şüphe ile karşılanmakta ve reddedilmektedir (Keleş, 2020: 123). Bu nedenle aniden gelişen ve kent yaşamına, alt yapısına, düzenine ve sağlığına zarar veren afet ve güvenlik risklerine karşı kentsel dönüşümün cevap verebilmesi geçmişteki deneyimleri karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda Amerika kıtasındaki deneyimlere bakmakta fayda vardır.

Lefebvre’ye (2011) göre, kentsel dönüşüm ve kamu güvenliği ilişkisi bağlamındaki politik çözümlemeler için Kuzey ve Güney Amerika’nın ayrıntılı olarak incelenmesi gerekir. Amerika kıtası Kuzey’de ve Güney’de farklı karakteristik özelliklerde «kent militanları» ile tanışmıştır. ABD’de yasal entegrasyondan daha güçlü

bir toplumsal ayrımcılık ile şehir gettolarına itilen ve buralarda yoğunlaşan «Siyahlar ve gençler» umutsuz eylemlere girişmiştir. Siyahların, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve işsiz olan gençlerin kendilerine yönelik siyasi programları örgütlü olarak reddettikleri ve bu tür program girişimlerini kendilerine karşı geliştirilen mücadele aracı olarak gördükleri belirtilmiştir. Bu kesimler şiddet kullanmayı tercih etmekte ve anarşik bir tutum ile şiddeti alevlendirmektedirler. Amerikan toplumunda şiddet eylemleriyle kentsel kriz arasında derin bir bağ olduğu vurgulanmaktadır. Yerel otoriteler, eyalet yönetimi ve federal yönetim arasındaki giderek karmaşıklaşmış ilişkiler bağlamında büyükşehirlerin yönetilemez hale geldiği görülmektedir (Lefebvre, 2011: 137-138). New York örneğinde sorunların karmaşıklaştığı ve kontrol edilemediği tespiti son COVID-19 salgınında kendini göstermiştir. Burada kentsel devrim sürecine girildiği ama kent sorunsalının çözümünün kolay olmadığı söylenmektedir. İleri derecede sanayileşmiş bir toplumda kent sorunsalına çözüm olabilecek kentsel dönüşüm geliştirilemiyorsa örtülü bir kaosun içine girileceği düşünülmektedir.

Güney Amerika’da ise “kent militanları” mülksüzleştirilmiş köylülerle sanayi emeği arasında aracı konumunda olan “favela”larda (gecekondularda) yaşayan kitle üzerinden tanımlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle Güney Amerika’da 1960’lı yıllarda kırlar boşalmış ve kitleler büyük şehirlerin çeperlerine yerleşmeye başlamıştır. Bu kitlelerin sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri 1970’li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak, bu dev kitlelerin sebep oldukları veya olacakları “kent sorunsalı” tarım reformu ve sanayileşme sorunlarının arkasında gizlenmiştir (Lefebvre, 2011: 138-139). Brezilya’daki favelalarda günlük suç ve cinayet sayıları dramatik düzeylere ulaşmış ve kamu düzeni kurulamamıştır. Savaşın olmadığı bir ülkede çok fazla cinayet bu bölgelerde yaşanmakta, organize suç örgütleri rahatlıkla varlık göstermekte ve ilgili yönetim düzeyleri ve kolluk güçleri bu mahallelere müdahale edememektedir (Biazoto, 2011). Brezilya’da suç ve şiddetin yaygınlığının sebepleri arasında yoksulluk, işsizlik, ekonomik eşitsizlikler ve sınıf çatışmaları gibi ekonomik faktörler; hukuk ve düzenin sağlanması illegal eylemlerin önlenmesine yönelik devlet kapasitesini zayıflatan faktörler; toplumun hukuki güvencelere, temel sivil, sosyal, siyasal haklara ulaşımını kısıtlayan faktörler; organize suç örgütleri ve uyuşturucu madde ve silah ticaretinin yaygınlığı sayılmıştır. Benzer sonuçlar Güney Afrika’da görülmektedir. Güney Afrika’da suç oranlarının yüksekliğinin sebepleri şu şekilde sıralanmıştır: 1. Otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş; 2. Şiddet kültürü; 3. Yoksulluk, eşitsizlik ve artan refah açığı; 4. HIV-Aids’in yayılması; 5. Hızlı kentleşme; 6. Ateşli

silah kullanımının yaygınlaşması; 7. Organize suç örgütlerinin varlığı; 8. Zayıf ceza yargılama sistemi” (Landman, 2003: 17-18). Gelişmekte olan ülkelerde özellikle kentsel alanlarda görülen dinamikler ve sonuçların benzediği görülmekte; ancak izlenen farklı politikaların olduğu da düşünülmelidir.

Güney Amerika’daki ve Afrika’daki kent sorunsalı sürdürülemez boyuttadır. Bir anlamda kent planlaması, kent hizmetleri, altyapı, halk sağlığı, kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit olan/olabilecek gecekonduların temizlenmesi ya da dönüşümü 20. Yüzyılın sonuna ya da 21. Yüzyılın başına kalmıştır. Bunun rasyonel bir kamu politikası tercihi olduğunu söylemek zordur. Açıkçası karar vericiler ve kamu yönetimi özellikle afet, asayiş, güvenlik, terör, salgın hastalık vb. risklerle karşılaştıklarında bu kentsel alanların dönüştürülmesine girişmişlerdir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere özgü gecekondular sorunu inkremental (artırıma) (Polama, 1996:315) politika belirleme yaklaşımına konu olmuş ve alınan tedbirler kentsel alanda piyasa belirleyiciliğinde ve kısmen kolluk gücü tedbirleriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Brezilya örneği, siyasal dönüşüme, mekânsal dönüşümün de eşlik etmesi gerektiğini göstermiştir. Böylece güçlendirilen yerleşim birimleri ve güvenli kentsel alanlar ile siyasal sürdürülebilirlik arasındaki pozitif korelasyona işaret edilmiştir (Landman, 2003). Kentleşme dinamikleri göreceli daha geç başlayan ama hızlı bir sanayileşme yaşanan Çin’de ise izlenen rasyonel, merkezi, zorlayıcı ve planlı kentleşme politikası ile yeni şehirlerin kurulması ve kentsel dönüşümlerin yapılması (Lin, 2007) alternatif bir gelişmeyi temsil etmektedir.

Kentsel dönüşümün kapsamına afete hazırlık, kamu güvenliğini sağlama, halk sağlığını temin etme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini sağlama gibi amaçların eklenmesi politikanın ölçeğinin büyüklüğüne ve aktör çeşitliliğine işaret etmektedir. Böylece kent sorunu, bir belediye sorunu olmaktan çıkmış, ulusal ve dünya ölçeğinde bir sorun haline gelmiştir (Lefebvre, 2011: 140). Kent sorununun merkezi yönetim tarafından da üstlenilmesine şaşırmamak gerekmektedir. Kentsel dönüşüme ek olarak iklim değişikliği, kentsel genişleme, göç, kültürel çöküş, ulaşım, enerji, kentte yaşam kalitesi gibi kavramlar kentleşmenin sonucunda belirmiştir. Bunlar ise devlet otoritesini ve sınır ötesi iş birliklerini gerektirmektedir. Ancak, bunun yanı sıra kentsel dönüşümün sadece barınma, altyapı uygulamalarına ve yapay peyzaj çalışmalarına indirgenmemesi gerekmektedir. Ulusoy (2015) yaptığı araştırmada Bursa örneği üzerinden taşrada kent ve aydın ilişkisini kentin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve mekânsal dönüşümü ile ele alması buna örnek olarak gösterilebilir. Özetle kentsel dönüşüm politikasında

merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve sorumluluk paylaşımının iş birliği ve koordinasyon esas alınarak tanımlanmasını gerektirmektedir. Bunlara ek olarak ve daha önemlisi özel çıkarların önünde kamu çıkarı kentsel dönüşümün temeli olmalıdır (McCormick vd., 2013:10).

1.6.4. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Kent Güvenliği İhtiyacı

Diğer gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme deneyiminin benzeri Türkiye’de yaşanmış ve 1950-1960 yılları arası şehirleşme hareketinde önemli bir hızlanma yaşanmıştır (Keleş, 2020: 194-196). Yaşanan hızlı şehirleşme köylerden-kentlere, ilçelerden-il merkezlerine ve Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgelerinden Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgelerine olan göçün sonucudur. Muhakkak ki bu kitleler iş bulmak, geçim sıkıntılarını gidermek, daha iyi bir yaşama kavuşmak ve kentsel hayatın sunduğu imkanlardan yararlanmak için göç etmişlerdir. Bununla birlikte kırsal alandaki altyapı ve kamu hizmetlerinin yetersizliği, köylerdeki çok nüfuslu aile yapısı ile dengeli olmayan toprak sahipliği, tarımda makineleşme vb. sebepler kırsal kente göçün itici sebepleri olmuştur (Erman, 2016: 112). Ayrıca, 1950’li sonrası karayolu ağının genişlemesi de iletili önemli bir etken olmuştur. 1980 sonrası dönemde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde özellikle kırsal alanda ortaya çıkan terör saldırıları ve terör örgütünün yöre halkı üzerinde yarattığı baskı ve korku itici-zorlayıcı yeni bir faktör olmuştur. 1990’lı yıllarda deneyimlenen hem Balkan ülkelerinden hem de Irak ve diğer doğu-güneydoğu sınır ülkelerinden yaşanan kitlesel dış göçler özellikle sınır illerinde yeni bir kentleşme dinamiği olmuştur. Son olarak 2000’li yıllarda farklı yıllarda Irak, Afganistan, Suriye vb. ülkelerden Türkiye’ye kitlesel göç olmuştur. Bunlar içerisinde hem sınır illerinde hem de ülke genelinde büyükşehirlerde kentlere etki eden göç hareketi Suriye iç savaşı sonrası yaşanmıştır (Erman, 2007; Aksoy ve Güzey Kocataş, 2017).

Kent güvenliği literatüründeki CPTED (çevresel tasarım ile suçun önlenmesi) yaklaşımı göstermektedir ki, plansız, alt yapısı ve kamu hizmetleri yetersiz yasal olmayan fiziki yapı suçun işlenmesine ortam sağlamaktadır. Buna göre plansız ve yetersiz kent bölgelerinde yasal olmayan örgütlenmeler, suç örgütleri ve terör örgütleri kendilerine alan açabilmektedir. Uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı, fuhuş vb. suçları örgütleyen yapılar çöküntü alanlarında örgütlenme ve insan kaynağı imkânı bulabilmektedir, özellikle son yıllarda Türkiye’de Güneydoğu il ve ilçe merkezlerine yakın mahallelerinde yaşanan “hendek saldırılarına dayalı terör eylemleri” yeni bir kent

güvenliği sorununa işaret etmiştir (Keleş, 2020:207). Terör örgütleri şehir merkezine yakın çöküntü alanlarında asimetrik örgütlenmiş, topluluk üzerinde baskı kurmuş, bu mahallelerde genç ve çocukları baskı ve propaganda ile suç işlemeye zorlamış, silah ve diğer suç aletlerini sağlamış ve muhafaza etmiş, güvenlik güçlerine karşı yollarda ve yapılarda saldırılar planlamış ve gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda afet riski, plansız ve çarpık yapılaşma, alt yapı ve kamu hizmeti donatılarının eksikliği vb. sebepler yanında kent güvenliği sebebiyle de kentsel dönüşümün politika gündemine alınması gerekmiştir. Türkiye örneğinde terör eylemleri gerçekleştikten sonra kentsel dönüşüm uygulanmış olsa da, ileride muhtemel kent güvenliği sorunlarını önlemek için kentsel dönüşümün planlanması elzemdir. Ancak, çevresel tasarım yaklaşımı yanında sürdürülebilir kentsel dönüşüm yaklaşımı ile bu bölgelerin ele alınması ve kent bütününe sosyal yapının uyumu sağlanmalıdır (McCormick vd., 2013; Töre ve Çağlayan, 2018).

Suriye'deki iç savaşın kentlerde başlaması öncelikle çeşitli beldelerde, sonra ilçe ve illerde terör örgütlerinin alan kazanması kent güvenliğinin önemini göstermektedir. Suriye örneğinde kamu düzeninin bozulması ve merkezi otoritenin zayıflaması ile Kuzey Suriye'de terör örgütü YPG/PKK kentlerde belediyeler (kantonlar) üzerinden bölgesel konfederal yapı inşası söylemini kullanarak uluslararası meşruiyet arayışına girmiştir. Bir anlamda kent güvenliğinin sağlanamaması üzerine alan kazanan terör örgütleri neo-marksist kuramın kent üzerine terminolojisini kullanarak siyasal bölgeselleşme inşasına giriştiği görülmektedir (Erman, 2016: 136). Kuzey Suriye'de meydana gelen değişimler Türkiye'de de etkisini göstermiştir ve Türkiye'deki ayrılıkçı hareketler «demokratik özerklik» söylemi ile hareket etmişlerdir. 2015 yılında ayrılıkçı terör örgütü PKK baskısıyla Suriye ile sınır olan Güneydoğu illerinde ve özellikle Diyarbakır, Mardin-Nusaybin, Şırnak-Cizre ve Silopi'de fakir Kürt nüfusun yaşadığı bölgelerde terör eylemlerine dayalı şiddet ile demokratik özerklik talebi ortaya çıkmıştır. Bu söylem bir idari model olarak sunulmuştur, özerklik ayrılıkçı nihai hedefi için politika aracına dönüştürülmüştür. Suriye'deki YPG'li teröristlerin desteğiyle şehirlerde hendekler kazılmış ve barikatlar kurulmuştur. Terör eylemleri sonucunda şehirlerde büyük yıkımlar meydana gelmiştir (Kanlı ve Kaplan, 2018: 181-182).

Bu strateji değişikliğini kullanan terör örgütü “özerklik, özyönetim” gibi literatürdeki kavramları kullanarak kentlerde yıkıcı faaliyetleri başlatmıştır. Türkiye'de yaşanan bu kentteki yoksul mahaller üzerinden terör eylemleri yapma deneyimi hem de

muhtemel farklı kent güvenliği riskleri kentsel dönüşüm politikası önceliğinin bu bölgelere verilmesine ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Keleş, 2020:211).

1.6.5. Kentleşme ve Suç Olgusu

Özellikle kentte suçun önlenmesi, kent güvenliğinin sağlanması ve muhtemel çöküntü alanlarının terör eylemlerine kaynak olmasını engellemek için güvenlik perspektifinden konuya bakmak gerekmektedir. Nihai tahlilde ise kentsel dönüşüm, kent güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma amaç ve araçlarının uyumlaştırılması gerekir. İlk olarak, C. Ray Jeffery'nin (1971, 1977), “çevresel dizayn ile suçun önlenmesi” yaklaşımı temel alınmalıdır. Jeffery, ilk defa suçun kaynağını sosyal, kültürel ve psikolojik temelli açıklamalardan farklı olarak biyolojik ve çevresel değişkenler ile açıklamıştır. Bu yaklaşıma göre suç belirli ölçüde fiziki çevrenin sunduğu fırsatlara dayanarak ortaya çıkar. Basitçe çevrenin değiştirilmesi suçun ortaya çıkmasını azaltacaktır. Jeffery suçu ortaya çıkaran çevresel fırsatları azaltmaya dönük kısmi reçeteler önerse de, takipçisi Tim Crowe (1991) kurulu çevrede kolluk birimlerine, şehir plancılara ve mimarlara rehberlik edecek kapsamlı öneriler seti geliştirmiştir. CPTED (CrimePrevention Through Environmental Design) olarak kısaltılan bu rehberler ABD’de büyük ilgi görmüştür. CPTEDe göre, suç davranışını, suç sıklığını ve suç korkusunu azaltmak için uygun çevrenin kurulması gerekir. Böylece yaşam kalitesi de ilerletilebilir. CPTED, Çevresel Dizayn-Kriminoloji ilişkini esas alarak doğal gözetimi, doğal giriş kontrolünü, alansal bölgeleme ve bakımı içerir. Önleyici yaklaşım ile tasarım CPTED’in tüm unsurlarını içermelidir (McCormick vd., 2013: 10-11).

Araştırmanın konusu ile ilgili olduğu için ağırlık mekânsal ve çevresel faktörlerin suç üzerindeki belirleyiciliğine verilmiş olsa da, sosyal faktörlerin göz ardı edildiği düşünülmemelidir. Kriminoloji alanındaki son yıllarda öne çıkan “rasyonel tercih teorisi” ve “rutin eylem teorisi” gibi yaklaşımların suçun çevresel belirleyicilerine önem vermesi mekânsal faktörlere olan ilgiyi artırmıştır. Ayrıca, mekânsal ve çevresel iyileştirmeler ile suç oranlarındaki düşüş arasında pozitif korelasyon tespiti yapan araştırmalar bu eğilimi güçlendirmiştir. Bir anlamda suçun oluşmasına imkan veren mekânsal özelliklerin önlenmesi ya da azaltılması düşüncesi öne çıkmaktadır. Çevre tasarımına dayalı olarak geliştirilen mekânsal projelerin suçun kontrol edilmesi politikasının temel bir parçası haline gelmesi Avrupa ülkelerinde de benimsenmiştir (Clarke, 1997; McCormick vd., 2013: 10-11).

Suçun çevresel tasarım ile önlenmesi (CPTED) yaklaşımı bağlamında kullanılan ve önerilen hususlar şu şekilde sıralanmıştır: 1. Çevreye ve mekâna girişin kısıtlanması ya da alansal gözetim imkanını genişletme yaklaşımı yanında olasılığı azaltmaya yönelik teknikler önerilmektedir. 2. Dışarıdan kaynaklı şüphelilere odaklanılıp yerleşikler tarafından gerçekleştirilebilecek suçları önlemede sorun yaşanabilir. 3. Mekânsal ve çevresel standart uygulamalar genelleştirilemeyebilir. 4. Suç olasılıklarını engellemek için uygulanacak tekniklerin “uygulanabilirliği, sürdürülebilirliği, sosyal kabul edilebilirliği ve ekonomik maliyeti” düşünülmelidir. 5. Çevresel tasarımlar nihai olarak belirli bir düzeyde suçu engelleyebilir; önemli sonuçlara mekânsal çalışmaların yönetim ve kolluk güvenliği ile desteklenmesi ile ulaşılabilir. 6. Mekâna ve çevreye ilişkin önleyici tasarımlar ve tekniklerin mahalle sakinleri ve yerleşiklere detaylı anlatılması ve hedeflerin sahiplenilmesi gerekir. Aksi halde değişimlere direnç oluşur ve istenilen sonuçlara ulaşılamaz (Clarke, 1997; McCormick vd., 2013:8).

Kentsel mekânda yıkıcı etki bırakabilen terör eylemleri, doğal afetler ve savaş gibi tehditler kent güvenliğini ilgilendirmektedir. Kentteki insanların mal ve can güvenliğinin korunması birincil olmak üzere, sürdürülebilir kalkınma kapsamında doğal kaynakların korunmasına da buna ekleyerek kent güvenliği insanların ve diğer canlıların varlığını muhtemel tüm riskler ve tehditler karşısında korumayı hedefler. Kentsel alanda kaynağı ve etkisi farklı olmak üzere “şiddet, fiziki tehdit, hırsızlık, gasp, madde bağımlılığına bağlı çevreye verilen zarar, insan kaçakçılığı ve fuhuş, yolsuzluk, trafik sorunları, çevresel sorunlar, afet yıkımları, savaş ve terör eylemleri” gibi riskler ve tehditler ortaya çıkabilmektedir (Töre ve Çağlayan, 2018:88-89). Bu risk ve tehditlerden bazıları içsel faktörlere dayalı, bazıları da dışsal faktörlere dayalıdır. İçsel faktörlere dayalı tehditleri yerel birimler etkileyebilirken, dışsal faktörlere dayalı tehditleri yerel birimler etkileyememektedir. Özellikle kitlesel sebepleri ve etkileri olan risk ve tehditler (savaş, terör eylemleri, doğal afetler vb.) dışsal faktörlere dayalı olarak görülmektedir. Tüm bu tehditleri önlemeyi kapsayan kent güvenliği nihai olarak kentteki yaşam kalitesini ilgilendirmektedir. Kentsel güvenlik sağlanamadan diğer sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal ihtiyaçlara cevap verilmesi ya da bu bağlamdaki hak ve özgürlüklerin sağlanması da mümkün gözükmemektedir (Van den Berg vd., 2019: 7-9). Bu analizde Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kullanılmış, kentteki konut ve beslenme ihtiyacından sonra kent güvenliğinin sağlanamaması durumunda kent yaşamının oluşması engellenmektedir. Bir sitede, mahallede, beldede, ilçede veya ilde kent güvenliği sağlanamıyorsa kentin varlığı için gerekli sosyal gruplar (sosyo-ekonomik olarak orta

ve üst sınıf) kenti terk edecektir. Bu kent bölgeleri çöküntü alanına dönüşme sürecine girecektir. Dolayısıyla kent güvenliği ile kentin canlılığı arasında yaşamsal bir ilişki vardır.

Kent güvenliğini azaltan ya da bozan bireysel, psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel sebepler ve unsurlar olabileceği gibi, bu çalışmanın konusuyla ilgili afet, terör eylemleri ve kitle kayaklı kentsel güvenlik risklerine karşı yapılan analize değinmekte fayda vardır. Birinci olarak, afetler insanların kentsel alandaki faaliyetleri sebebiyle ya da doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Kentsel alandaki insan yoğunluğu afetlerin etkisinin büyüklüğünü de artırmaktadır. Bu sebeple proaktif risk yönetimi kent güvenliği için de önerilmektedir. Kent planlaması ile ilişkili olarak konut alanları ile risk düzeyi yüksek sektörel yapıların (endüstri bölgeleri, ulaşım merkezleri, sağlık kompleksleri vb.) net bir şekilde ayrıştırılması gerekmektedir. Doğal afetler açısından değerlendirildiğinde; sel, deprem, fırtına, volkanik patlama, heyelan vb. sebepler ile kent güvenliği etkilenmektedir (Sadioğlu vd., 2016: 795). Doğal özellikleri sebebiyle bazı şehirlerin risk faktörü farklı ve düzeyi daha fazladır. Doğal afetlerin ne zaman olacağı tam olarak kestirilemese de, önemli olanın kentsel alanın buna hazırlı olarak planlı bir şekilde dönüştürülmesidir. İkinci olarak, göç ile birlikte entegrasyon sorunları yaşayan kentin yeni sakinlerinin sebep olduğu yeni kent güvenliği sorunları vardır. Sosyoekonomik durumları sebebiyle göçmenler düşük ev kira ya da fiyatlarının olduğu kent bölgelere yerleşmektedirler. Bu bölgelerde iletişim sorunları, ekonomik sebepler ve sosyo-kültürel uyumsuzluk sebebiyle güvenlik kaygıları artmaktadır. Belirli mahallelerde oluşan yasadışı çevre algısı çöküntüleşme sürecini derinleştirmektedir, özellikle gelişmiş Avrupa ülkeleri olan Almanya, Fransa ve Hollanda'da göçmen mahallerinde suç oranı yüksekliği, organize suçlar ve bunlara eşlik eden kentsel güvenlik sorunu görülmektedir. Bu bağlamda yerel topluluğa daha fazla entegrasyon ve göçmenlere daha fazla eğitim imkanları sağlanarak yasadışı eylemlerin azaltılması önerilmektedir. Üçüncü olarak terör eylemleri konusunda özellikle 2000'li yıllarda çeşitli metropollerde (New York, Madrid, İstanbul) yaşanan saldırılar kent güvenliğinin yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. Kentler terör eylemlerinin birincil mekân alanına dönüşmüştür. Metro istasyonları, şehir merkezleri, meydanlar, havaalanları, buralardaki ulaşım araçları vb. unsurlar yeni terör araçlarının uygulama yeri haline gelmiştir (Van den Berg vd., 2019: 13-16). Türkiye örneğinde hem büyükşehirlerde hem de sınır illerinde kentlerde yaşanan terör eylemleri kent güvenliğinin mekânsal, sosyal, ekonomik, siyasal ve yönetsel boyutlarının birlikte düşünülmesi gerektiğini

göstermiştir, özellikle terör eylemleri sebebiyle tahrip olmuş, riskli alana dönüşmüş ve sosyo-ekonomik hayatı iflas etmiş kent bölgeler için “kent güvenliği”, “kentin canlandırılması”, “kentsel yaşam kalitesi” ve bunları kapsayan kentsel gelişmenin kapsamlı ele alınmasına ihtiyaç vardır (McCormick vd., 2013:6).

Yerel yönetimler ve merkezi yönetim kent güvenliğinin sağlanması için çeşitli süreçlerde farklı politikaları uygulamaya koyabilir: Birincil olarak, izlenecek yöntem kent sakinlerini, kentteki kamusal ve özel aktörleri, farklı yönetsel yetkilileri iş birliği zemininde etkinleştirmek gerekmektedir. İkinci olarak, sosyal-refah hizmetlerinin nicel ve nitel düzeyi iyileştirilmelidir. Üçüncü olarak, fiziki yapıyı çevrenin kalitesi düşük ise, yeni evlerin, kamusal alanların, kamu hizmeti yapılarının, şehir alt yapısının ve rekreasyon alanların inşa edilmesi ve çekici hale getirilmesi gerekmektedir (Radywyl ve Biggs, 2013). Dördüncü olarak, yerel ekonomi güçlendirilerek orta ve üst düzey gelir grupları kente çekilmelidir. Beşinci olarak, çöküntü alanlarında kentsel dönüşüm teşvik edilmelidir. Altıncı olarak, yerel topluluk içindeki sosyo-kültürel çözülmeye yönelik önlemler alınmalıdır. Son olarak, yerel topluluğa güven verilmelidir. Yönetim birimlerinin bu tür kapsamlı ve maliyeti yüksek politika araçlarını kısa zamanda uygulamaya sokmaları zordur. Ancak, uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun olarak planlı bir sürecin izlenmesi elzem görülmektedir. Bu vizyona uyumlu liderlik, stratejik ağların çalıştırılması, toplumsal ve siyasal desteğin sağlanması ve en önemlisi tüm süreçlerde iletişimin güçlü kılınmasına ihtiyaç vardır. Bu analizde, kent güvenliği anlayışının kent yönetişimi alanında sosyal uyumu güçlendirici yönüne önem verilmektedir (Van den Berg vd., 2019: 21-29). Özellikle suç oranlarının, terör eylemlerinin ve afet risklerinin arttığı kentlerde aktörler arasında iş birliğini gerektiren kapsayıcı güvenlik politikalarına ihtiyaç olduğu sonucu çıkarılabilir.

Genel olarak yukarıda özetlenen kent, kentsel dönüşüm, kent güvenliği ve planlama literatürü ve ilgili araştırmalar (Aksoy ve Güzey Kocataş, 2017; Sadioğlu vd., 2016) incelendiğinde kentin belirli bölgelerinin zamanla sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal sebepler ile suç üreten bir kaynağa dönüştüğü görülmektedir. Ancak, bu mekanlarda yaşayan tüm bireylerin ya da sosyal grubunun kamuoyunda suçlu ya da organize suç örgütlerinin mensubu olduğu yönünde bir algı oluşmakta ve bu mahalleler etiketlenmektedir. Bu durum zamanla ilgili mekânların ve burada yaşayan herkesin kentten dışlanmasına ve buraların kaderine terk edilmesine sebep olmaktadır (Erman, 2007). Ekonomik kabiliyeti olan birey ya da aileler özellikle gelecek kuşakların eğitimi ve temel kamu hizmetlerinden faydalanmak için bu çöküntü alanlarını terk

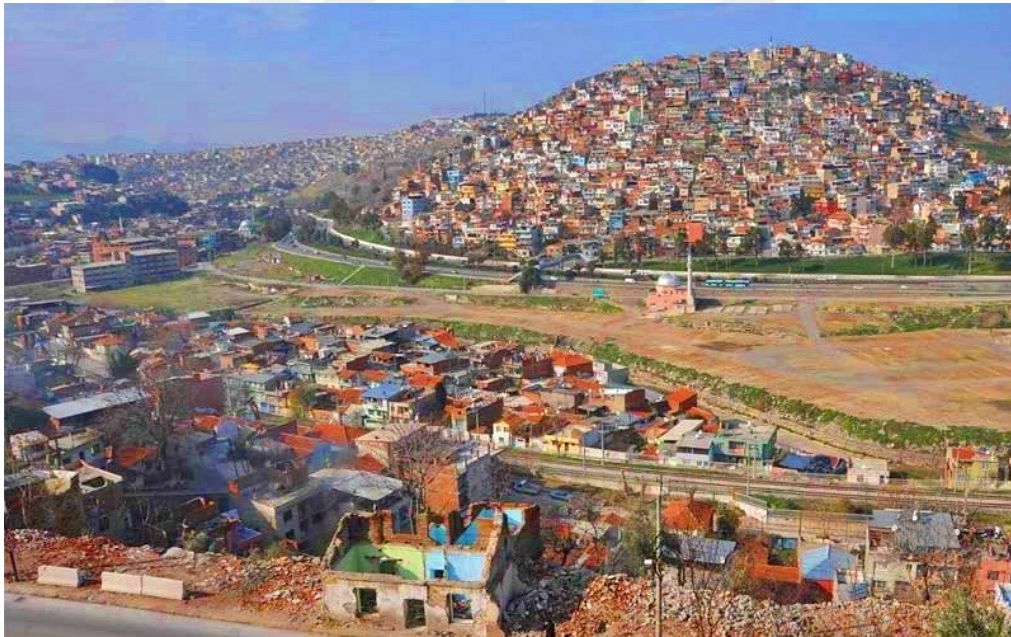
ederler. Çoğunlukla altyapısı yetersiz, yasal olmayan yapı stoku, plansız kentsel birikim ve kamu hizmetlerinin ulaştırılmadığı bu bölgelerde kamu düzeni ve güvenliği açığı oluşmaktadır. Karşılaşılan bu kısır döngü kapsamında gecekondü bölgelerindeki dönüşümün kentsel ranta dayalı piyasa aktörlerinin öncüllüğünde kentsel dönüşüme girmesi sosyal yapının kentle bütünleşmesi, yaşam kalitesinin yükselmesi ve sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu olmayan sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Demirtas-Milz, 2013). Yerel yönetimleri ve merkezi yönetimi sınırlandıran hak sahiplerinden kaynaklanan talepler de nitelikli bir sosyo-mekansal dönüşümü engelleyici faktör olabilmektedir. Zamanında, hızlı, kapsamlı, katılımcı, planlı ve bütüncül, sosyal entegrasyonu sağlayan ve komşuluk ilişkilerini yeniden kuran bir kentsel yeniden üretim yaklaşımı ve sürdürülebilir kentsel dönüşüm kent güvenliği ile sosyal uyum arasında denge sağlayıcı olabilecektir (McCormick vd., 2013; Töre ve Çağlayan, 2018). Zira hem gecekondü bölgelerinde hem de sosyal amaçlı inşa edilmiş olan toplu konut projelerinde suç oranları ya da kent güvenliği öncelikli girişilen kentsel dönüşüm müdahalelerinde buralardaki komşuluk ilişkileri, dayanışma ve yardımlaşma, sosyal güven, oluşan çevreye aidiyet vb. özellikler göz ardı edildiğinde “yoksul kesimlerin hayatta kalma mekanizması” ortadan kaldırılmakta ve güçlü sosyal ilişkiler yok edilebilmektedir (Erman, 2016:61).

Kentsel dönüşüm alanında ülkelerin sistemlerine göre merkezi yönetim ya da yerel yönetimler birincil aktör olarak öne çıkabilmektedir. Gelişmişinden gelişmekte olanına kentleşme oranının ulaştığı düzey, kentsel ihtiyaçlar, kentlerde artan sorunlar ve özellikle kentsel güvenlik sorunları merkezi yönetimlerin daha fazla kentleşme politikasında ve kentsel dönüşümde rol almasına sebep olmuştur (Keleş, 2020). Çağımızın en önemli sorunlarından olan kentlerde artan suç oranlarının önlenmesi ya da azaltılması için girişilen kentsel dönüşüm uygulamalarında bilgi ve iletişim teknolojilerinden de yoğun kullanılması beklenmektedir, özellikle yeni oluşturulan yapıları çevrede kontrol mekanizmalarını güçlendirmek için “yüz tanıma sistemleri, plaka tanıma sistemleri, elektronik izleme sistemleri” gibi güvenlik sistemleri yanında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin (CBS) kurulması ve suçu önleme amacıyla kullanılması tamamlayıcı olacaktır. CBS sayesinde suç haritaları oluşturulabilir ve analizler yapılabilir; bireyleri ve toplumu kapsayan güvenli alanların sürdürülebilirliği sağlanabilir (Kanlı ve Kaplan, 2018: 175-176).

1.6.6. İzmir Tepecik Mahallesi’nde Güvenlik ve Suç

Araştırma alanını oluşturan Tepecik Mahallesi, İzmir İlinin Konak İlçesi’ne bağlıdır. Günümüzde Tepecik ismi resmi olarak yalnızca mahalledeki bazı küçük tren istasyonunda, sağlık kuruluşlarının tabelalarında görünmekle birlikte, vatandaşlar arasında Tepecik isminin kullanımı hala sürmektedir. Semtin yeni adı Yenişehir’dir. Semtle özdeşleşen Tepecik ismi artık bir marka olmuştur. Semtin tarihi bir diğer adı Mortaka’dır (Moralı, 2009).

İzmir Tepecik Mahallesi coğrafi bakımdan, günümüzde belirli ölçüde diğer sosyal gruplarla fiziksel uzaklığa sahiptir. Aynı kentsel alanları birlikte paylaşan farklı sosyal ve ekonomik grupların geçmişten günümüze bölgeden ayrışmaları, Tepecik Mahallesi’nin sadece Roman-Çingene topluluğunun yaşamını sürdürdüğü bir bölge haline gelmiştir (Aşkın, 2011:5).

Şekil 2. Tepecik Mahallesi

1930-1932 yılları arasında Yeni Asır Gazetesi’nin nüshalarında yer alan suç haberlerinin ve yerel haberlerin, mahalle ve mntıkalar temelinde suçlara göre ayrılması sonucunda mntıkalar kapsamında yapılan değerlendirmede kavg, hırsızlık, saldırı, sivil itaatsizlik ve kaçakçılık faaliyetle olmak üzere beş ana başlıkta en fazla suç işlenen mahalle İzmir Tepecik Mahallesi’dir (Duman, 2019:89).

2. BÖLÜM

İZMİR TEPECİK MAHALLESİ UYGULAMASI

Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında araştırmanın modeli, çalışma dokümanı, verilerin analizi ve bulguların değerlendirilmesi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmanın amacına yönelik olarak, nitel araştırma yöntemlerinden, söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Söylem analizi yöntemi; daha çok haber üretim biçimi üzerine gerçekleştirilirken, bu söylem toplumdaki egemen söylemlerin bir ürünüdür. Söylem analizi, metinlere ve kullanıldıkları bağlamlara yönelik anlamlı ve geçerli çıkarımlar yapabilmek için kullanılan (Krippendorff, 2004: 18) ve iletişimin belirgin içeriğinin sistematik ve nicel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir (Berelson, 1952: 19; Akt. Gökçe, 2001: 7).

Dilin bireysel kullanımını incelemek, bireylerin yazdıkları ya da konuştuklarının iletişim değeri için işlevlerini değerlendirmek, ortaya koymak ve betimlemektedir. Sözcenin anlamı onun kullanılması sürecinde oluşmaktadır. Bu süreç anlam sağlamaya yönelik her şey için geçerlidir. Bir dilsel yapının anlaşılması sözceyi bizim için uygun olan bir sözceleme durumu içine yerleştirmemizi gerektirmektedir. Dilin bireysel kullanımını incelemek de söylem analizi alanında yapılacak olan bir inceleme biçimidir. Söylem analizi yazılı ya da sözlü olsun dil ile ilgili her türlü yapıyı çözümlemelidir. Konuyu bir bütün olarak ele almalıdır (Günay, 2018: 19- 24).

Söylem analizinin inşasına ve gelişimine katkı sağlayan üç görüş vardır. Bunlar; de Saussurecü anlayışa dayanan yapısalcı dilbilim, Wittgenstein'in dil felsefesinden faydalanan post-pozitivizm ve hermeneutiktir. Söylem analizi sosyolinguistik bir çalışmadır. Söylem analizi dili; bir eylem, sosyal pratik, iletişim formu olarak görür ve yorumlar. Söylem analizinin nesnesi yazılı, sözsüz ya da sözlü metinlerdir (Sözen, 2017: 79).

Söylem analizi farklı bilimlerden kendi alanını oluşturma ve bakış açısı edinme adına yararlanmış ancak yararlandığı alanların sadece birinin içinde yer almamıştır.

Söylem analizi dilbilim, ruh çözümleme, insanbilim, toplumbilim, tarih, sözbilim, istatistik gibi pek çok bilim dalının kesişim noktasında gelişen bir analiz biçimidir. Söylem analizi çok disiplinli değil, disiplinlerarası bir alandır (Günay, 2018:29).

Söylem analizi çalışmalarında iki ana yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar; yorumlayıcı yaklaşım ve retorik organizasyonu ortaya çıkarmayı önemseye yaklaşımdır. Yorumlayıcı yaklaşım metinden öteye geçer ve söylemin içinde yer aldığı sosyal ortamı da hesaba katar. Bunlara etnometodolojik yaklaşımlar örnek verilebilir. Bireyler günlük yaşamlarında farklı bağlamlara uyan farklı söylemler geliştirmektedir. Her söylem de ait olduğu bağlamda anlamlıdır. Bir olay farklı bağlamlarda farklı ifade edilebilmektedir. Retorik organizasyonu ortaya çıkarmayı önemseyen yaklaşım ise metni organize eden argümanlar ile ilgilidir. Hukuksal tartışmalarda, siyasi tartışmalarda net olarak görülebilir. Burada söylem ikna etmeyi amaçlamaktadır. Söylem ikna edicidir ve belgeler, kanıtlar, argümanlarla desteklenmektedir (Bal, 2016: 296).

Görülüyor ki, günümüzdeki söylem analizi için tek bir kaynak göstermek mümkün görünmemektedir. Söylem analizinin oluşması hem 1960'lı yıllardaki dilbilim çalışmaları hem de eskiden beri bilinen sözbilim, yorumbilgisi, betikbilim gibi metin inceleme biçimlerinin yeniden ele alınması ile gerçekleşmiştir. İsim olarak söylem çözümlemesi / analizi Z. Harris'in 1952 senesinde kaleme aldığı bir makaleden doğmuştur. Harris tümcelerarası birimlerin dağılım süreçlerini incelemeyi amaçlamaktaydı. Söylem analizinin bir inceleme yöntemi olması ise 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir (Günay, 2018: 56- 57).

Söylemlerde yer alan ögeler düz anlamları, farklı anlamları, yan anlamları ile karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Söylem analizi bu karmaşık yapıyı açıklamak için dilin ya da metinlerin sentaktik ve ya semantik yapısını incelemekte; söylemin hem sosyo-kültürel hem de dilbilimsel boyutlarını ele almaktadır. Dilbilimdeki gelişmeler ile bu alan disiplinlerarası çözümlemelere açık olarak gelişme göstermiştir. Özellikle son yıllarda kitle iletişim araçlarının büyük toplulukları etkisi altına alması ile giderek yaygınlaşan mesajlara, çeşitli göndermeler yapılarak onların niteliksel ve niceliksel çözümlemesi yapılmaktadır. Mesajların anlamlarının ne olduğunun çözümlenebilmesi için semantik (anlambilimsel), sentaks (söz dizinsel) ve göstergebilimsel (semyoloji) sözlü, yazılı, görüntülü mesaj üzerinden çözümlenmesi ihtiyacı doğmuştur (Akturanve Baş, 2017:28).

Söylem analizi bir konuşmada ya da yazılı metinde diyalogların üst seviyelerindeki organizasyonel özelliklere odaklanmaktadır. O, cümle ya da daha küçük dilbilgisel birimlerle değil, daha üst düzeydeki yapılarla ilgilenmektedir. Söylem analizi diğer analiz türlerinden farklı olarak ayrıntılarla uğraşır. Söylem analizinde dil kullanımı ile ilgilenilir, burada dil bir eylem ve etkileşim biçimi olarak kabul edilir. Söylem analizi dilin anlama, anlamlandırma ve açıklamaya ilişkin fonksiyonları ile ilgilenmektedir. Söylem analizinde analiz pragmatiktir. Bir söylemdeki linguistik özellikler dili kullanan insanların dil ile ne yaptıklarını anlamak amacıyla incelenir (Sözen, 2017: 82- 83).

Özetle söylem analizi araştırmacıyı toplanan verilere aşina etmekte ve ayrıca verilerin daha ileri analizler için kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle araştırmanın yöntemi olarak “söylem analizi” kullanılmıştır.

2.2. ÇALIŞMA DOKÜMANI

Söylem analizinin “öznesi röportajlardan haberlere, televizyon ve radyo programlarından çizgi filmlere, fotoromanlardan kartpostallara, kişilerarası konuşmalardan reklam mesajlarına, anket görüşmelerinden grup tartışmalarına, müzik parçalarından afiş ve posterlere dek tüm iletişim biçimleri olabilmektedir. Bu bağlamda söylem analizi, malzemenin salt görünen içeriğini değil, arka planını da inceleme konusu” yapmaktadır (Mayring, 2000: 2).

Medyada çıkan haberlerin kentsel güvenlik ve suç olguları kapsamındaki iletilerinin incelenmesi, kuşkusuz zaman açısından olanaklı değildir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı kapsamında ele alınan haberler rastlantısal bir seçki yapılmış olup basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma dokümanı olarak; araştırmanın amacı kapsamında “Google Haberler” arama sayfasındaki çeşitli gazetelerin ve haber portallarında yer alan İzmir Tepecik Mahallesi’ndeki kentsel güvenlik ve suç konularındaki haberler ele alınmıştır.

2.3. VERİLERİNİN ANALİZİ

İçerik analizinin “araştırmaya uygulama aşamasında yazılı medya da yer alan haberlerin başlık spot ve gövde kısımları incelenmiştir, araştırma sorusu ile ilgisi olmayan kısımlar dikkate alınmamıştır. Buna “ilk azaltma” yöntemi denilmektedir. Analizin ikinci aşamasında haber metinlerindeki anlamın inşasına yönelik sözdizimsel

çözümlemede cümlelerin içindeki kentsel güvenlik ve suç olgularına yönelik haber içerikleri incelenmiştir.

Söyleme dayanan medyada söylem, ideolojik bir karaktere sahiptir. Söylem, ideolojinin aktarılmasında ve yeniden üretilmesinde önemli bir faktördür. Söylem analizi yöntemi ile haber metinleri analiz edilirken, haber metninde yer alan cümleler ifade ettikleri anlamlar, düşünceler ve ideolojiler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle Van Dijk, söylem analizi yapılırken metinde yer alan özneye, metnin ana temasına ve başlıklarına dikkat etmek gerektiğini ifade etmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2016: 48). Birçok metin ve konuşma yapısı, alıcının kendi özel durumlarına dair zihinsel modellerini şekillendirirken, bunların stereotipleri veya önyargıları oluşturmak için yapılan genelleştirilmeler (Dijk, 2007: 474), eleştirel söylem analizi yöntemiyle tespit edilmektedir

2.4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın temel amacı kentsel güvenlik ve suç olgusu konularının İzmir'de Roman Mahallesi olarak tanınmakta olan İzmir Tepecik Mahallesi mekânsal çerçevesi üzerinden ele alınmasıdır.

İzmir'in Seferihisar İlçesi'nde bulunan Roman nüfusunun büyük bir kısmına ev sahipliği yapan Tepecik Mahallesi "Çingene/Roman mahallesi" ve bazen de yine olumsuz bir atıfla sadece "mahalle" olarak tanınmakta ve kent merkezinin tam ortasında olmayıp sosyal olarak kentten fazlasıyla yalıtılmış bir halde varlığını sürdürmektedir

Türkiye'de bulunan diğer pek çok Roman mahallesinde olduğu gibi Tepecik Mahallesi'ne yönelik suç algısının ve mahalle sakinlerine yönelik ön yargıların yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Ege Denizi'nin kıyısında yer alan bu mahallenin, fiziksel alt yapıdan, sosyo ekonomik koşullara kadar her anlamda kentin diğer mahallelerinden geride kalmış olması, üzerinde yürütülmesi gereken çalışmaların önem ve aciliyetini gözler önüne sermektedir.

Tepecik Mahallesi "hem fiziksel çevre kalitesi hem de sosyoekonomik göstergeler" açısından kentin en düşük standartlara sahip mahallesi olarak anılması nedeniyle araştırma alanı olarak seçilmiştir.

2.4.1. Gazete ve Haber Portallarındaki Haberlerinin Söylem Analizi

- 15 Şubat 2021 tarihli İzgazete.net haber portalındaki “Boğazı kesik halde bulundu... Oğlu gözaltına alındı” başlıklı haberde tematik olarak cinayetten dolayı birinci derece yakının şüpheli bulunarak gözaltına alınması ön plana çıkarılmıştır. Haberin spot kısmında olayın intihar mı cinayet mi olduğuna dair polis incelemesi başlatıldığı belirtilmiştir. Ayrıca ölen kadının oğlunun uyuşturucu kullandığı bilgisi ve olay anında evde olması yaşanan adli vaka ile ilgili saldırı olayı ve saldırganın kimliği ile ilgili gözaltı sürecine işaret etmektedir. Haberin bulunduğu sayfanın çerçevesinin içinde şüphelinin “Kafam güzel değil. Ben benden gitmişim” diye bağırması ve cezaevinden kısa süre önce çıktığının belirlenmesi suçun hukuksal olarak kanıt olarak ele alınabilir. Basına yansıyan bu haber doğrultusunda aile içi suç ve cinayetlerin varlığının tezde de belirtildiği üzere gerçekleştirilen bir suçun başka bir suça sebebiyet verdiği gözlemlenmektedir. Ayrıca bireyin daha önce de sabıkalı olması ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük bir çevreden gelmesi nedeni ile toplum tarafından etiketlemeye maruz kalması ve kabul gördüğü eski sosyal çevresine geri dönmesi ile suça eğilimi artmış uyuşturucu madde parası bulamadığı bir anda babasının boğazını kesecek seviyeye getirmiştir.
- 05.04.2021 tarihli Egedelİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de Başından Vurulan Bir Kişi Ağır Yaralandı” başlıklı haberde tematik olarak sokakta yaşanan kavga sonrası silahlı saldırı yaşandığı ön plana çıkmaktadır. Haberin spot kısmında olayın iki kişi arasında çıkan tartışma sonucu birinin başından silahla vurulduğu ve ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldığı belirtilmektedir. Haberde görüldüğü üzere bölgede bireysel silahlanmanın varlığı göze çarpmaktadır bununla birlikte insanların şiddet ve cinayete eğiliminin varlığı gözlemlenmektedir.
- 20.05.2021 tarihli HaberTurkGazetesi’ndeki “Yüksek sesle müzik dinleme cinayetinin şüphelisi tutuklandı. Cinayet şüphelisi Erdi M.: “Küfredmesi gururuma dokundu, kendimi kaybettim”” başlıklı haberde tematik olarak yüksek sesle müzik dinlediği için öldürülen motorsiklet sürücüsünün cinayet zanlısının polisin incelemeleri sonucunda hukuki kanıtların toplanarak bulunduğu ön plana çıkmaktadır. Haberin spot cinayet

zanlısının yakalanarak mahkemeye çıkartıldığı ve suçunu itiraf ettiği “Küfretmesi gururuma dokundu, kendimi kaybettim” ifadesi suçun hukuksal açıdan kanıtı olduğunun göstergesidir. Bölge halkı ile yapılan görüşmelerde suç işlemiş insanların övülerek anlatıldığı açıkça göze çarpmaktadır ve bu halk arasında “Namı yürüdü” gibi söylemler ile suça karışmamış ancak potansiyel taşıyan bölge halkındaki gençleri suça motive ederek en basit sözlü tartışmada çok ileri seviyede şiddete ve suça sevk ederek istenmeyen güvenlik sorunlarına neden olmaktadır.

- 02.05.2021 tarihli Egedelİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de Parkta Şüpheli Ölüm” başlıklı haberde tematik olarak parkta hareketsiz şekilde yatan kişinin polise gelen ihbar üzerine hastaneye kaldırıldığı ve hastanede öldüğü ön plana çıkmaktadır. Haberin spot kısmında olayın “Şüpheli ölümle ilgili polis ekiplerince soruşturma başlatıldı” şüpheli olduğu ve henüz hukuksal kanıtının ortaya çıkmadığı ve hukuki sürecin devam ettiği anlaşılmaktadır. Cinayetin işlendiği parkta yapılan incelemede parkın karanlık ışıklandırma açısından zayıf olduğu ve etrafın içki şişeleri nin olduğu, kullanılmış bali poşetlerinin olduğu ve tam bir karanlık nokta ve suça elverişli bir alan portföyü çizdiği görülmektedir. Bölgenin ışıklandırılması ve asayiş ve denetimin sağlanması gerektiği açıkça ortadadır.
- 30.04.2021 tarihli Egedelİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de Saç Boyası Kutusundan Uyuşturucu Çıktı” başlıklı haberde tematik olarak bekçilerin şüphelendiği bir kadını durdurması sonucu elindeki poşetteki saç boyası kutusundan uyuşturucu çıktığı ön plana çıkmaktadır. Haberin spot kısmında kadının elindeki poşetteki saç boyası kutusunun bekçiler tarafından şüphelenmesi ve incelenmesinin sonucu kutudan uyuşturucu maddesi çıkması göstergedir. Bölgede yaşayan ve Ailenin temel taşı olan genellikle çocukların yetiştiriciliğini üstlenen kadınların da suça karıştığı görülmektedir.
- 28.04.2021 tarihli Egedelİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de 8 Yaşındaki Çocuk Tabancayla Vuruldu: O Anlar Kamerada” başlıklı haberde tematik olarak iki ailenin sokaktaki tartışması sonucu 8 yaşındaki kız çocuğunun kalçasından yaralanması ön plana çıkmaktadır. Haberin

spot başlığında silahla ateş edenin koronovirüs tedbirleri nedeniyle cezaevinden izinli çıkan kişi olduğu belirtilmektedir. Haberin bulunduğu sayfanın çerçevesinin içinde silahla saldıran kişinin kaçtığı olay anının güvenlik kamerasından hukuki kanıtı ile polisin şüpheliyi yakalamak için inceleme başlattığı ve yakaladığı belirtilmiştir. Sosyoekonomik yapısı düşük şiddete meyilli bireylerin anlaşmazlığa düştükleri anda öfke kontrollerini sağlayamadıkları yakalanma korkularının az olması bireysel silahlanmanın ise fazla olması sebebiyle adam yaralama ve öldürme gibi suçların sıkça işlendiği gözlemlenmekte. Bu suçlar esnasında kamusal alanda bulunan diğer insanların da olaylardan etkilendiği gözlemlenmekte bu durum sokak, park, cadde gibi kamusal alanların güvenliğini tehdit etmektedir.

- 22.04.2021 tarihli EgeDeİzmir.com haber portalındaki “Husumetlisini Başından Tabanca ile Vuran Şüpheli Yakalandı” başlıklı haberde tematik olarak aralarında kız alma-verme mevzusundan dolayı husumet bulunduğu bilinen iki aile arasında silahlı saldırı sonucu başından vurduğu belirtilmiştir. Haberin spot başlığında silahla ateş edenin olay sonrası kaçtığına işaret edilmektedir. Ancak saldırıya ilişkin güvenlik kameralarındaki görüntülerle polisin şüpheliyi yakaladığı belirtilmiştir. Olası anlaşmazlıklarda bölge halkının kendi adaletlerini kendi belirledikleri şiddetle sağladıkları ve bunu yaparken bireysel silahlanmanın kolay olması sebebi ile de adam yaralama, cinayet ve şiddet olaylarının sıklıkla yaşandığı gözlenmektedir.
- 08.04.2021 tarihli EgeDeİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de Sokak Ortasında Silahlı Çatışmada 6 Kişi Yaralandı” başlıklı haberde tematik olarak kavga eden iki grup insan arasında silahlı çatışma sonu altı kişinin yaralandığı ön plana çıkmaktadır. Haberin spot başlığında kavga eden iki grubun aralarında sorun bulunduğu ve daha önceden de bu tarz tartışmalar yaşadıklarına işaret edilmektedir. Haberin bulunduğu sayfanın çerçevesinin içinde silahla saldıran kişilerin polis incelemesiyle gözaltına alındığı belirtilmiştir. Bölgede suç amacı ile silahlı çeteleşme ve gruplaşma faaliyetlerinin yoğun şekilde olduğu ve bu grupların bölgeyi tahakküm altına aldığı, suç gruplarının oluşturan bireylerin kendilerini

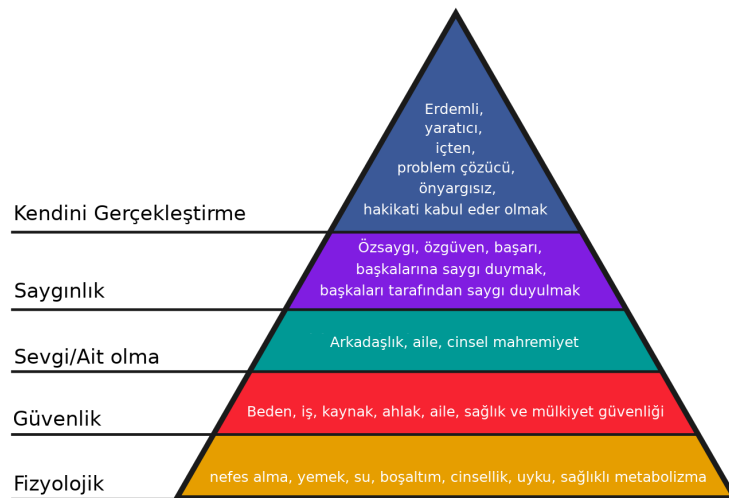
grup üyelerine kabul ettirmek için şiddetten kaçınmadıkları gözlemlenmektedir.

- 27.03.2021 tarihli EgeDeİzmir.com haber portalındaki “İzmir’de Bir Şahıs Dini Nikahlı Hamile Eşini 16 Yerinden Bıçakladı” başlıklı haberde tematik olarak dini nikahlı hamile eşini 16 yerinden bıçaklayarak öldürdüğü ön plana çıkmaktadır. Haberin spot başlığında eşini öldüren saldırganın olay sonrası kaçtığına işaret etmektedir. Haberin bulunduğu sayfanın çerçevesinin saldırganın polis takibiyle yakalanarak gözüaltına alındığı belirtilmiştir. Bölgedeki şiddet olaylarından toplumun temel taşı olan aile kurumunda olumsuz etkilendiği görülmektedir. Aile içi fiziksel şiddet ve cinayetlerin bölgede yaygın bir biçimde yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tepecik mahallesinde rastgele toplam 15 kişi ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş elde edilen sonuçlar EK 1 ve EK 2’de gösterilmiştir.

2.4.2. Yapılan Görüşmeler Kapsamında Tepecik Mahallesi Üzerine Çıkarımlar

Abraham Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi gereğince, maslow insanların soyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının toplumdaki tutumlarının ve güdülenmelerini etkilediği fikrini İhtiyaçlar ve güdülenme piramidi ile sembolize etmiştir. Bu piramit esas alındığında Tepecik mahallesi sakinlerinin sorun ve çözüm ürettiği konulardaki ortak kelimelerin piramitteki yeri ile bağdaştırılmasına inceleyelim.

Şekil 3. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

- Tepecik mahallesi sakinleri görüşme esnasında vermiş oldukları cevaplarda; gasp, hırsızlık, uyuşturucu, yoksulluk ve imkansızlıklar dahilinde kaybolmuş hayatların varlığına vurgu yapmış ve bundan yakınmışlardır.
- Şu an ki imkanlar dahilinde tepecik mahallesinin sorunlarının çözüme ulaştırılması yolunda fizyolojik ihtiyaçların karşılanması bir başlangıç olarak görülmekte ve bunun ilk basamağının kentsel dönüşüm ile başlatılabileceğinin varsayımını yapabiliriz.
- Kentsel dönüşüm sonrasında güvenlik ve fizyolojik açıdan ortaya çıkmış sorunlar dahilinde yenilenmeler yapılması Tepecik mahallesinin suç oranını azaltmakta büyük ölçüde destek sağlayacaktır.

SONUÇ

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları kentleşme politikasının önemli bir gündem maddesi olup özellikle gecekondü bölgeleri, çöküntü alanları, yıpranmış yapı stoku ve en önemlisi afet riski altındaki yerleşimler kentsel dönüşümün uygulama alanı olmaktadır. Ancak, il ve ilçe merkezlerinde kentsel dönüşüm sonrası yıkılan ve kamu güvenliğini tehdit eden kentsel alanlar kentsel dönüşümün proaktif olarak suç, organize suç ve terör eylemleri ortaya çıkmadan kent güvenliği için düşünülmesi gerektiğini göstermiştir. Bu çalışma kapsamında konuyla ilgili literatür incelenmiş ve İzmir Tepecik Mahallesi’nde yaşanan olayların kentsel güvenlik ve suç olgusu üzerinden söylem analizi ile incelenmesi yapılmıştır.

İzmir Tepecik Mahallesi yoksulluk ve işsizliğin etnik görünümü üzerine tartışmaya, Roman topluluklarının yaşam koşullarının hiçbir zaman beklenen düzeyde olmadığını belirlemek gerekir. Ancak özellikle ekonomik sistemde yaşanan tarihsel dönüşümlerin onların yaşam koşullarında ve kimlik oluşum süreçlerine etki edebilecek pek çok sosyal alanda farklılıklara neden olduğunu göz ardı etmemek de önemlidir. Şüphesiz ki söz konusu koşulların en görünür biçimde değiştiği alanlardan biri, önemli bir kimlik belirleyici faktör olarak meslekler, daha doğrusu çalışma koşullarıdır. Çalışma koşullarında meydana gelen esneklik ve belirsizliğin diğer pekçok bölgede olduğu gibi İzmir Tepecik Mahallesi’nde de suç oranında hatırı sayılır bir artışa neden olduğu tahmin edilebilir.

Wacquant (2011)’ın kentsel marjinalleşme dinamiklerini ele alırken, söz konusu süreç bireylerin hayata kalma mücadelelerini zorlaştırdıkça ve geleceğe yönelik umutlarını kırdıkça, onların "kendi kendine yetme, gizli kapaklı işler ve kayıtsız iş, yeraltı ticareti, suç işleme" gibi yollara başvurmaları neredeyse kaçınılmaz bir hal almaktadır. Mahalle sakinlerinin bu tür marjinalleştirici gelişmelerin sonucu olarak suça itilmeleri, çoğunlukla erken yaşta mahkûmiyetle hüküm giymeleriyle sonuçlanmakta ve kurulan illegal bağlardan geri dönüşün güçlüğünden ötürü, genç yaşta suça itilen bireylerin hayatlarını değiştirebilme umudu iyice ortadan kalkmaktadır. Gençlerin mevcut damgalarına eklenen sabıkalı damgası, sözkonusu mücadeleyi neredeyse

Tamamen yok etmektedir. Bu durum, yoksulluğun ve dolayısıyla suç oranının yüksek olduğu şehir merkezi ve önemli ilçeleriyle iç içe olmasına rağmen Roman olmayan vatandaşların 'girmemeyi tercih ettikleri' bir mahalleden oluşmaktadır.

Özetle kentsel alanlar bireylerin belirli bir şekilde davranmasına neden olan önemli bir unsurdur. İzmir Tepecik Mahallesi’nde kentsel güvenliğin düşük olması ve suç olgularının yüksek olmasının altında yatan nedenler sabit olmayan dinamik araçlardır. Çünkü bu araçlar kentsel alanla bireylerin etkileşimli ilişkileri içerisinde nesnelin öznelleştiği, öznelinse nesnelleştiği karşılıklı etkileşimler bütünüdürü açıklayıcı ilişkiler sergilemektedir. Yaşanılan kentsel alandaki bireyler nasıl davranmaları gerektiğine dair ipuçlarını yaşadığı alanla ilişkileri içinde çoğunlukla görünmez yönergelerle edinirken, var olma mücadelelerinde bir kılavuz hizmeti gören bu alan yoluyla, alan içerisinde kendi iradelerinin devreye girebildiği mücadele aralıkları yaratmaya çalışırlar. Mücadelenin kaçınılmazlığı kaynak dağılımının eşitsizliği ile yakından ilgilidir ve mücadele yürütebilmenin öncelikli koşulu alana müdahil olabilmektir. Çünkü çöküntü alanları kayıtdışı ekonomi için de ortam sağlamaktadır. Nüfusunun önemli bir bölümü gençlerden ve çocuklardan oluşan Türkiye’de yeterli ve dengeli şehirleşme ile sosyal yapının kente entegrasyonu ve kamu hizmetlerine ulaşımı konusunda yaşanan eksiklikler sosyal, ekonomik ve güvenlik açıklarına yol açmaktadır. Gecekondu bölgeleri ve diğer benzer yapı özelliklerine sahip mahalleler zamanla çöküntü alanlarına dönüşmekte ve alınmayacak tedbirler ile orta vadede favela örneklerinde görüldüğü gibi yoksulluk yuvasından suç yuvasına dönüşebilme potansiyeline sahiptirler. Bu bağlamda araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Kentsel alanlarda suçun önlenmesi için “Çevresel Krmonoloji” planlama sürecine dahil edilmelidir.
- Yaşam kalitesini amaçlayan sosyo-ekonomik aktiviteler ile fiziki çevre ilişkisinde denge amaçlayan sürdürülebilir kalkınma temel alınmalıdır.
- Hızlı ve geçici çözümler yerine, yerel, ulusal ve evrensel hedefleri içeren kapsayıcı uzun vadeli planlamaya ihtiyaç vardır.
- Kentsel dönüşüm sürecinde etkilenen insanlar, diğer canlılar ve çevre temel öncelik olmalıdır.

- Çöküntü alanları, yoksulluk yuvaları, sefalet mahalleleri ya da gecekondular alanları muhakkak planlı kent dokusuna uygun dönüştürülmelidir. Ancak, sosyal hizmetler, sosyal entegrasyon ve psikososyal destek sunulmalıdır.
- Kentsel sürdürülebilirlik için kent güvenliğinin temel bileşen olduğu rezerv edilmelidir.
- Suçlarla mücadelede geliştirilen stratejiler çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ile uyumlu tasarlanmalıdır.
- Kent merkezleri çöküntü alanına ve suç yuvasına dönüşmeden önce sürdürülebilir kalkınma hedefleri için çalışmalar başlatılmalıdır. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşümün “yönetişim ve planlama, yenilikçilik ve rekabete edebilirlik, yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları, kaynak kullanımı ve iklim değişikliğine uyum, ulaşım ve erişilebilirlik, yapılar, mekânsal çevre ve kamusal alan” gibi karmaşık bileşenleri birlikte ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2013). Sunuş. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), ix-xiv.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), 166-191.
- Akers, R L. (1998). *Social learning and Social structure: A general theory of crime and deviance*. Boston: Northeastern University Press.
- Akers, R L. (2000). *Criminological theories: Introduction, evaluation, and application* (3rd ed.). Los Angeles: Roxbury.
- Akers, R L. (2001). Social Learning Theory. In R Paternoster ve R Bachman (Eds.). *Explaining criminals and crime: Essays in contemporary criminologica ltheory* (pp.192-210). Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Akers, R L., & Jensen, G. F. (2003). *Social learning theory and the explanation of crime: A guidefor a neitcentury*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishing.
- Akers, R L., & Jensen, G. F. (2006). The empirical status of Social learning theory of crime and deviance. In F. T. Cullen, J. P Wright ve K. R Blevins (Eds.), *Taking stock: The status of criminological theory/ (Advances in Criminological Theory*, Vol. 15, ss. 37-76). New Brunswick, NJ: Transaction Publishing
- Akers, R. & Sellers, C. S. (2004). *Criminological Tneories: Introduction*. Evaluation and Application Los Angeles: Roxbury.
- Akgür, Z. (1997). *Türkiye'de kırsal kesimden kente göç ve bölgeler arası dengesizlik (1970-1993)*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişme*. İstanbul: I.U. Edebiyat Fakültesi Yay. No: 573.
- Aksoy, E., & Güzey Kocataş, Ö. (2017). Gecekondu alanlarında uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin meşruiyet zemini olarak yoksulluk ve suç. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 275-295.
- Akturan, U., & Baş, T. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Amuedo-Doranietf, C., Bansak, C., & Pozo, S. (2018). Refugee admissions and public safety: Are refugee settlement are asmoreproneto crime? *International Migration Review*, 0197918320920192.

- Annan, K. (2004). *A more secure world: Our shared responsibility: Report of the high-level panel on threats, challenges, and change* (Vol. 5). United Nations Publications.
- Annan, K. (2005). In Larger Freedom: Decision time at the UN. *Foreign Affairs*, 63-74.
- Armağan, S. (1980), *Temel Haklar ve Ödevler*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Aşkın, U. (2011). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Yaşayan Romanların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Beklentileri: İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Austrup, S. (2011). *The Person Behind the “Broken Window”*: The Influence of the Environment and Personality on Undesired Behavior.
- Avant, D., & Westerwinter, O. (Eds.). (2016). *The new power politics: Networks and transnational security governance*. Oxford University Press.
- Avrupa Birliği (2004). Common basic principles for immigrant integration policy in the Europe-an Union, 19 Kasın 2004, http://europa.eu/rapid/press-release-04321_en, , Erişim Tarihi: 19.04.2021.
- Bal, H. (2016). *Nitel araştırma yöntem ve teknikleri*. Bursa: Sentez.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik* (Çev. Mesut Hazır) İstanbul: Heretik Yayınları.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage.
- Beck, U. (1999). *World risk society*. Polity.
- Beck, U. (2006). Risk society revisited: Theory, politics and research programmes. In. *The sociology of risk and gambling reader* (pp. 68-90). Routledge.
- Berry, J.W. (1997), Immigration, acculturation and adaption, applied psychology. *An International Review*, 46(1), 5-68.
- Berry, J.W. (2005), Acculturation: Livings uccessfully in twocultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29,697-712.
- Bevir, M., & Hall, I. (2013). Therise of security governance, İçinde *Inter preting global security* (pp. 31-48). Routledge.

- Bianchi, M., Buonanno, P. & Pinotti, P. (2012). Do immigrants cause crime? *Journal of the K European Economie Association*, 10 (6), 1318-47.
- Biazoto, J. (2011). Peace journalism wher ethere is nowar. Conflict-sensitive reporting on urban violence and public security in Brazilian ditspotential role in conflicttrans formation. *Conflict & Communication Online*, 10(2), 12, www.cco.regeneration.de, Erişim Tarihi: 20.04.2021
- Birdişli, F. (2017). *Teori ve pratikte uluslararası güvenlik (kavram-teori-uygulama)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bozan, İ. (2014). Türkiye'de i göç hareketleri ve gn eēitim üzerindeki etkisi: bir durum alışması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Braithwaite, J. (1981). Themyth of Social class and criminality reconsidered. *American Sociological Review*, 36-57.
- Brantingham, P. J., (1995), “Criminality of Place: Crime Generators and Crime Attractors”, *European Journal of Criminal Policy and Research*, Vol.3, 5-26.
- Brodeur, A. (2018). Theeffect of terrorism on employment and consumer sentiment: Evidence from successful and failed terror attacks. *American Economic Journal: AppliedEconomics*, 10(4), 246-82.
- Brooks, D.J. (2009). What is security: Defmationthrough knowledge categorization. *Security Journal*, 23(3), 225-239.
- Brundtland Commission. (1987). *Brundtlandreport: ourcommonfuture*. WCED: World Commission on the Environment and Development.
- Brundtland, G. H. (1989). Global changeandourcommonfuture. *Environment: ScienceandPolicyforSustainable Development*, 31(5), 16-43.
- Bryden, A., &Hanggi, H. (Eds.). (2005). *Security governance in post-conflictpeacebuilding*. LIT VerlagMunster.
- Bugliarello, G. (2003). “Urban Security in Perspective.” *Technology in Society*, 25(4), 499-507.
- Buonanno, P. (2003). The socioeconomicdeterminants of crime. *A review of theliterature*. University of Milan WorkingPaper No.63.

- Burgess, R.L., & Akers, R. L. (1966). A differential association-reinforcement theory of criminal behavior. *Social Problems*, 14, 128-146.
- Butcher, K. F., & Piehl, A.M. (2007). *Why Are Immigrants' incarceration rates so low? evidence on selective, immigration, deterrence, and deportation* [No. w 13229]. Washington, DC: National Bureau of Economic Research.
- Butcher, K., & Piehl, A. (1998). Recent immigrants: Unexpected implications for crime and incarceration. *Industrial and Labor Relations Review*, 51, 654-79.
- Buzan, B. (1983). *People, states, and fear: The national security problem in international relations*. Wheatsheaf Books.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Yayinevi.
- Campos, N., & Gassebner, M. (2009). *International terrorism, political instability and the escalation effect*. CEPR Discussion paper No. 7226.
- Canatan, K. (2013). Avrupa toplumlarının göç algıları ve tutumları: Sosyolojik bir yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 317-332.
- Caparini, M. (2006). *Borders and security governance: Managing borders in a globalised world*. LIT Verlag Munster.
- Case, S., & Hames, K. (2009). *Understanding youth offending: Risk factor research, policy: And practice*. Portland, USA: Willan Publishing.
- Castells, M. (1997). *Kent, sınıf, iktidar* (Çev. A. Erendil). Ankara: Bilim ve Sanat Yakınları.
- Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (1996). The social development model: A theory of antisocial behavior. In J. David Hawkins (ed.), *Delinquency and Crime: Current Theories*. New York: Cambridge University Press.
- Catalano, R.F., Kostennan, R., Hawkins, J.D., Newcomb, M.D., & Abott, R.D. (1996). Modelling the etiology of adolescent substance use: A test of the social development model. *Journal of Drug Issues*, 26(2), 429-455.

- Chalom, M. Lucie L. Franz V. and Claude V. (2001). *Urban Safety and Good Governance: The Role of the Police*. Nairobi: UNCHS.
- Chambers, I. (2014). *Göç, kültür, kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Clarke, R. V. (Ed.) (1997). *Situational crime prevention: Successful case studies* (Second Edition). Albany, N.Y.: HarrowandHeston.
- Clarke, R. V., & Mayhew, P. (1980). *Designing out crime*. London: H.M.S.O.
- Conger, R. D. (1976). Social control and social learning models of delinquent behavior. A synthesis. *Criminology*, 14, 17-40.
- Constant, A., Nottmeyer, O., & Zimmermann, K. (2009). *Cultural integration in Europe: Discussion Papers*. Berlin: DIW Yayını.
- Crowe, T. D. (1991). *Crime prevention through environmental design: Applications of architectural design and space management concepts*. Boston: National Crime Prevention Institute, Butterworth-Heinemann.
- Czempiel, E. O. (1992). Governance and democratization. In, *Governance without government: Order and change in world politics* (pp. 250-71). Cambridge.
- Czempiel, E. O., & Rosenau, J. N. (Eds.). (1992). *Governance without government: order and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Çıtak, E. (2017). *Güvenlik ve istihbarat*. İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.
- Daase, C. (1999). Spontaneous institutions: peacekeeping as an international convention. In, *Imperfect Unions: Security Institutions over Time and Space*, (ss. 223-258), Oxford.
- Deflem, M. (1999). Ferdinand Tonnies on crime and society: An unexplored contribution to criminological sociology. *History of the Human Sciences*, 12(3), 87-116.
- Demir, C.K. (2018). Strateji ve güvenlik, İçinde (Ed. G. Sarı & C. K. Demir) *Teoriden Uygulamaya "Güvenlik" Üzerine* (ss. 1-30), Ankara: Gazi Yayınevi.
- Demirtas-Milz, N. (2013). The regime of informality in neoliberal times in Turkey: The case of the Kadifekale urban transformation project. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(2), 689-714.

- Dillon, M. (2003), *Politics of security-towards a political philosophy of continental thought*. London: Routledge.
- Docquier, F., Lohest, O., & Marfouk, A. (2007). Brain drain in developing countries. *World Bank Econ. Rev.*, 21, 193-218.
- Doğar, H. İ. & Sevinç, B. (2011). Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği: Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme, *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(4), 31.
- Dolu, O. (2011). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, O. (2011). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta.
- Dönmezer, S., & Sahir, E. (1987). *Nazari ve tatbiki ceza hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Dreher, A., Krieger, T., & Meierrieks, D. (2011). Hit and (they will) run: The impact of terrorism on migration. *Economics Letters*, 113(1), 42-46.
- Duman, F. M. (2019). Suç Habitatının Gençlerin Özerkliğine Etki Eden Nitelikleri: İzmir İli Örneği, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 79-108.
- Durkeim, E. (1984). *The division of labor in society*. New York: Free Press.
- Edwards, A., Hughes, G. (2013). "Comparative European Criminology and the Question of Urban Security." *European Journal of Criminology*, 10(3), 257-259.
- Eggert, W., Krieger, T., & Meier, V. (2010). Education, unemployment and migration. *J. Publ. Econ.*, 94, 354-362.
- Ekinci, F. (2008). Kamu personel yönetiminden insan kaynakları uygulamasına geçişin çalışanların verimliliğine etkisi. *Maliye Dergisi*, 155, 175-185.
- Ekşi N. (2014). *Yabancılar ve uluslararası koruma hukuku* (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Erdoğan, M.M. (2018). *Suriyeliler barometresi Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkan, R. (2002), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilim Adamı Yayınları, Ankara.

- Erman, T. (2007). Çandarlı-Hıdırlıktepe (Altındağ, Ankara) örneği Üzerinden suç ve mekân ilişkisi ve mahalleli deneyimleri. *Kent ve Suç, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, (6), 30-33.
- Erman, T. (2016). “Mış gibi site” Ankara'da Bir TOKİ-gecekondu dönüşüm sitesi. İstanbul: iletişim Yayınları.
- Esen, S. (2008). Kentleşme ve kentleşme sürecinin çocuk suçluluğu üzerindeki etkileri (Ankara örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ewing, W.A, Martinez, D.E., &Rumbaut, H.G. (2015). Thecriminalization of immigration in the United States. Special Rep., Am. Immigr. Counc., Washington, DC. <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/criminalization-immigration-united-states>, Erişim Tarihi: 27.02.2021
- Faist, T. (2003). *Devletaşırı alan* (Çev. S. Dingiloğlu). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir* (Çev. Nilgün Çelebi). İstanbul: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Fielden, A. (2008). *Localintegration: An Under-reportedsolutiontoprotractedrefugeesituation*. UNHCR.
- Fischer, R.J., &Green, G. (2004). *Introductiontosecurity*. Boston, MA: Butterworth-HeinemannYayınevi.
- Flango, V. E., &Sherbenou, E. L. (1976). Poverty, urbanization, andcrime. *Criminology*, 14,331-46.
- Frevel, B. (2013). “Managing Urban Safety and Security in Germany: Institutional Responsibility and Individual Competence.” *European Journal of Criminology*, 10(3), 354-367.
- Gehrsitz, M., &Ungerer, M. (2017). *Jobs, crime, andvotes*. A short-runevaluation of therefugeecrisis in Germany.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Aytaç Yayınevi.
- Gieryn, T. F. (2006). City as truth-spot: Laboratoriesandfield-sites in urban studies. *SocialStudies of Science*, 56(1), 5-38.

- Glaeser, E. L., & Sacerdote, B (1996). Why is there more crime in cities. *Journal of Political Economy*, 107(6), 225-258.
- Gökçe, O. (2001). *İçerik çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Görmez, K. (1991). *Şehir ve insan*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gray, R. (2017). How can we manage earth's land? *BBC Future*, Erişim Tarihi: 20.02.2021
- Güçlü, İ. (2014). Uluslararası güvenlik ilişkileri ve stratejileri. İçinde, Harmancı, Fatih M, Gozübenli, Murat, Zengin, Cevdet (Ed.), *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* (ss. 336-353). Ankara: NOBEL Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Günay, V. D. (2018). *Söylem çözümlemesi*. İstanbul: Papatya.
- Güney, K. (2008). Aileleri İstanbul Ümraniye ilçesine göç etmiş ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Haftendorn, H., Keohane, R., & Wallender, C. (Eds.). (1999). *Imperfect unions: Security institutions over time and space*. OUP Oxford.
- Hall, R. B., & Biersteker, T. J. (2002). The emergence of political authority in the international system. In, *The emergence of private authority in global governance* (pp. 3-40). Cambridge.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Hawkins, J. D., & Weis, J.G. (1985). The social development model: An integrated approach to delinquency prevention. *Journal of Primary Prevention*, 6, 73-97.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/7079/oluler-ulkesinde-kentsel-donusum>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir%27in_il%C3%A7eleri

<https://www.egedeizmir.com/8-yasindaki-cocuk/>

<https://www.egedeizmir.com/basindan-vurulan-2/>(<https://www.izgazete.net/asayis/izmir-de-basindan-vurulmus-yarali-bulunan-kisiyle-ilgili-2-h64296.html>)

<https://www.egedeizmir.com/hamile-esini/>

<https://www.egedeizmir.com/parkta/>

<https://www.egedeizmir.com/sac-boyasi/>

<https://www.egedeizmir.com/silahli-catismada/>

<https://www.egedeizmir.com/tabanca-ile-3/>

<https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/87367645-yuksek-sesle-muzik-dinleme-cinayetinin-suphelisi-tutuklandicinayet-suphelisi-erdi-m>

<https://www.izgazete.net/asayis/bogazi-kesik-halde-bulundu-oglu-gozaltina-alindi-h61432.html>

Huang, Y., &Kvasnicka, M. (2019). *Immigrationandcrimesagainstnatives*.The 2015 refugeeecrisis in Germany.

Hundleby JD. (1986). Drugusageandoutstandingperformanceamongyoungadolescents. *AddictixeBehaviors*, 10, 419-423.

Hurd, I. (1999). Legitimacyandauthority in internationalpolitics. *International Organization*, 53(2), 379-408.

İçli, T. G. (2013). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnceoğlu, Y., &Çoban S. (2016). *Şimdi haberler, haber okumaları* (Der. Y. İnceoğlu, S. Çoban).İstanbul: İletişim Yayınları.

Jeffery, C. R. (1977). *Crimepreventionthroughenvironmentaldesign* (Second Edition). Beverly Hills, CA: SagePublication.

Jessop, B. (1999). Thechanginggovernance of welfare: Recenttrends in itsprimaryfunctions, scale, andmodes of coordination. *SocialPolicy& Administration*, 33(4), 348-359.

Johnson, B. R., &Jang, S. J. (2010). Crimeandreligion: Assessingthe role of thefaithfactor. Richard Rosenfeld, KennaQuinetandCrystalGarcia (Eds.),

Contemporary Issues in Criminological Theory and Research: The Role of Social Institutions. Belmont, CA: Wadsworth.

- Joppke, C. (2012). *The role of the state cultural integration: Trends, challenges and ways ahead*. Washington: MPI Publication.
- Kaldor, M. (2013). *New and old wars: Organised violence in a global era*. John Wiley & Sons.
- Kanlı, I., B., & Kaplan, B. (2018). Kentsel güvenliğin sürdürülebilirliğinde ileri teknolojilerin kullanılması: Coğrafi bilgi sistemleri. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler özel Sayısı, 143-186.
- Karasu, M. A. (2008). Türkiye'de kentleşme dinamiklerinin suça etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57 (4), 255-281.
- Kaya, Erol, (2008), "Kent Güvenliğinin Sağlanması", s.19-22, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/2008/4.pdf>, Erişim: 14.03.2022.
- Kayaoglu, A. (2016). Socioeconomic impact of conflict: state of emergency ruling in Turkey. *Defence and Peace Economics*, 27(1), 117-136.
- Kayaoglu, A. (2020). Do refugees cause crime in Turkey? Unpublished working paper.
- Kaysılı, A. (2014). Emirdağ'da göç olgusu ve eğitim ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(2), 267-286.
- Keleş, R. (2007). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R. Y. (2020). *Şehir ve bölge planlaması bakımından şehirleşme hareketleri*. Ankara: Palme Yayınevi.
- Keohane, R. O. (1989). Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics, In, *International Institution and State Power. Essays in International Relations Theory* (pp. 1-20), Westview.
- Keohane, R. O., Nye, J. S., & Donahue, J. D. (2002). Governance in a globalizing world. In, *Power and governance in a partially globalized world* (ss. 193-218), Routledge.
- Koca, T. ve Erkan, Ç. N. (2019). Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Bir Etmen: Mekânsal Güvenlik Ölçütleri, *MEGARON*, 14(1), 167-176.

- Kostakopoulou, D. (2014). The anatomy of civic integration, contesting integration, engendering migration. In F. Anthias & M. Pajnik (Ed.), *Palgrave Macmillan* (pp.37-64). Hampshire.
- Köksal, F., & Eliş, Y. Y. (2011). *Hukuk sisteminde suç ve unsurları: Hukuk sisteminde sorumluluk ve unsurları*. Antalya: Teftiş Kurulu Başkanlığı Eğitim Semineri, <http://web.ogm.gov.tr>
- Krahmann, E. (2003). Conceptualizing security governance. *Cooperation and Conflict*, 38(1), 5-26.
- Krahmann, E. (2005). Security governance and networks: new theoretical perspectives in transatlantic security. *Cambridge Review of International Affairs*, 18(1), 15-30.
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis: An introduction to its methodology. New-York: Sage Publication.
- Krohn, M. D., & Massey, J. L. (1980). Social control and delinquent behavior: An examination of the elements of the social bond. *Sociological Quarterly*, (21) 529-544.
- Landman, K. (2003). *Crime, political transition and urban transformation in South Africa and Brazil*. SAIIA Reports, Report No 36, South Africa: SAILA.
- Lange, M., & Sommerfeld, K. (2018). *Causal effects of immigration on crime: Quasi-experimental evidence from a large inflow of asylum seekers*. Work.
- Larson, C. J. (1984). *Crime, justice, and society*. Bayside, N.Y.: General Hall.
- Lauritsen, J. L., & Schaum, R. J. (2005). *Crime and victimization in the three largest metropolitan areas, 1980-98*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Lee, K. T., Noh, M. J., & Koo, D. M. (2013). Lonely people are no longer lonely on social networking sites: The mediating role of self-disclosure and social support. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(6), 413-418.
- Lefebvre, H. (2011). *Kentsel devrim* (Çev. S. Sezer). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lexico. (2020). Security, <https://www.lexico.com/definition/security>, Erişim Tarihi: 22.05.2021,

- Light, M.T., & Miller, T. (2018). Does undocumented immigration increase violent crime? *Criminology*, 56(2), 370-401.
- Lin, G. C. S. (2007). Reproducing spaces of Chinese urbanisation: New City-based and an f-centred Urban Transformation. *Urban Studies*, 44(9), 1827-1855.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Matsueda, R. L., & Anderson, K. (1998). The dynamics of delinquent peers and delinquent behavior. *Criminology*, 36(2), 269-308.
- Matza, D. (1964). *Delinquency and drift*. New York: John Wiley.
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative-Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), 1-10.
- McCormick, K., Anderberg, S., Coenen, L., & Neij, L. (2013). Advancing sustainable urban transformation. *Journal of Cleaner Production*, 50, 1-11.
- Mearsheimer, J. J. (1994). The false promise of international institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Miller J. M., & Castles S. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası g hareketleri* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Moralı, N. (2009). *Mütarekede İzmir Yılları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Münkler, H. (2005). *The new wars*. Polity.
- Myers, N. (1989). Environment and security. *Foreign Policy*, (74), 23-41.
- Narten, J. (2008). Post-conflict peacebuilding and local ownership: Dynamics of external-local interaction in Kosovo under United Nations administration. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 2(3), 369-390.
- Newcomb, M. D., & Bentler, P.M. (1988). Impact of adolescent drug use and social support on problems of young adults: A longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 97, 64-75.
- OECD (2020). Tackling Coronavirus (COVID-19) contributing to a global effort, cities policy responses, Erişim Tarihi: 22.02.2021.

- Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları. *Türkiye Klinikleri J PublicHealth-Special Topics*, 3(1), 1-8.
- Ousey, G. C., & Kubrin, C. E. (2018). Immigration and crime: Assessing a contentious issue. *Annual Review of Criminology*, 1, 63-84.
- Özden, C., Testaverde, M., & Wagner, M. (2018). How and why does immigration affect crime? evidence from Malaysia. *The World Bank Economic Review*, 32(1), 183-202.
- Özgür, E. (2019). Devlet, güvenlik ve kolluk ilişkisi bağlamında jandarma personel yönetimi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, Ş. (1998). Türkiye’de yetişkin suçluluğu üzerine cinsiyetler arası bir karşılaştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Parin, S. (2019). Toplumsal bellekte göç olgusu: Türkiye deneyimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 683-689.
- Park, R.E., & Burgess, E.W. (1925). *The city. Heritage of Sociology Series*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Paternoster, R., & Bachman, R. (2001). *Explaining criminals and crime Essays in contemporary criminological theory*. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Pazarlıoğlu, M. V. (2017). İzmir örneğinde iç göçün ekonometrik analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 74(1), 121-135.
- Pelta, C. (2013). Spatial prisoners dilemma and laws of imitation in social. *Psychology, Social Sciences*, 2(2), 53-57.
- Peng, Y., Lai, Y., Li, X., & Zhang, X. (2015). An alternative model for measuring the sustainability of urban regeneration: The way forward. *Journal of Cleaner Production*, 109, 76-83.
- Penninx, R., & Dimitrina, S. (2008). *Migration and integration in Europe: The state of research*. Oxford Üniversitesi ESRC Yayını.
- Picca, G. (1992). *Kriminoloji* (Haz. Ebru Erbaş). İstanbul: İletişim.

- Piopiunik, M., &Ruhose, J. (2017). Immigration, regionalconditions, andcrime: Evidencefrom an allocationpolicy in Germany. *EuropeanEconomicReview*, 92,258-282.
- Polama, M. M. (1996). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev. H. Erbaş). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Pratt, T. C., Cullen, F. T., Sellers, C. S., Thomas WinfreeJr, L., Madensen, T. D., Daigle, L. E., Feam, N. E., Gau, J. M., &Gau, J. M. (2010). Theempiricalstatus of sociallearningtheory: A meta-analysis. *JusticeQuarterly*, 27(6), 765-802.
- Quester, G.H. (1997). Nontraditionaluses of militaryforce. In, R.H.Shultz, R.Godson ve G.H.Quester (Ed.), *Security Studiesforthe 21. Century*. Virginia: Brassey's.
- Radywyl, N., &Biggs, C. (2013). Reclaimingthecommonsfor urban transformation. *Journal of CleanerProduction*, 50, 159-170.
- Reus-Smith, C. (2017). *Konstrüktivizm* (Çev. M.A. Ağcan). İstanbul: Küre Yayınları.
- Rosenau J., N. (1992). Governance, orderandchange in worldpolitics. In, *Governancewithoutgovernment: orderandchange in worldpolitics* (pp. 1-30), Cambridge.
- Sadioğlu, U, Tiryaki, V., & Korkmaz A. (2016). Altındağ Belediyesi örneği üzerinden Türkiye’de Kentsel dönüşüm politikasının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(3), 757-796.
- Sam, D., &Berry, J.W. (2010). Acculturation: Whenindividualsandgroups of differentculturalbackgroundsmeet. *Perspectives on PsychologicalScience*, 5, 472-481.
- Sampson, R. J., &Groves, W. B. (1989). Communitystructureandcrime: Testingsocial-disorganizationtheory. *AmericanJournal Of Sociology*, 94(4), 774-802.
- Sarı, G. (2020). Değişen küresel dengeler ve bölgesel güvenlik kompleksi: Doğu Akdeniz, Uluslararası Güvenlik Kongresi Tam Metin Kitabı, (2. Basım), Ankara: JSKA Yayınları.
- Sarı, G., & Erdem, Ö. (2019). Kamu Alanında Güvenlik ve Emniyet Algısı. 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM13) Tam Metin Bildiri Kitabı (ss. 120-130), 18-20 Nisan 2019 Gaziantep.

- Scheper-Hughes, N. (1995), “*Everyday violence: bodies, death and silence*”, in Corbridge, S (editor), *Development Studies: A Reader*, Arnold, London, pages 438–447.
- Schnell, I., Diab, A., & Benenson, I. (2015). A global index for measuring socio-spatial segregation versus integration. *Applied Geography*, 58, 179-188.
- Schroeder, U. C. (2013). *The organization of European security governance: Internal and external security in transition*. Routledge.
- Shaw, C. R., & McKay, H.D. (1972). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sıpayı, E. B. (2016) Suç Korkusu: Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması Çizgi Kitapevi Yayınları
- Simmons, J. L. (1965). Public stereotypes of deviants. *Social Problems*, 223-232.
- Sorensen, T. C. (1990). Rethinking national security. *Foreign Affairs*, 69(3), 1-18.
- Sözen, E. (2017). *Söylem belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. İstanbul: Profil.
- Spinkuch, J. L. (2014). Understanding the impact of immigration on crime. *American Law and Economics Review*, 16(1), 177-219.
- Stoker, G. (Ed.). (1999). *The new management of British local governance*. Basingstoke: Macmillan.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways*. New York: Dover.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4.Edition). Philadelphia, PA: Lippincott.
- Sykes, G., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664-673.
- Tangör, B. (2004). Güvenlik yönetişimi yaklaşımı ve Avrupa güvenlik ve savunma politikası. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3), 253-268.
- Tangör, B. (2008). *Avrupa güvenlik yönetişimi: Bosna, Kosova ve Makedonya krizleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Tangör, B., & Yalçinkaya, H. (2010). Güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketler. *Uluslararası İlişkiler*, 7 (25), 127-154.
- Tangör, B., & Yalçinkaya, H. (2010). Güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketler. *Uluslararası ilişkiler Dergisi*, 7(25), 127-154.
- Tarde, G. (1903). *The laws of imitation*, trans. EC Parsons. New York: Henry, Hoit.
- Tarde, G. (1912). *Penal philosophy*. Little, Brown.
- Tarde, G. (1962). *The laws of imitation*. New York: Holt.
- Taştekin, A. (2020). Kentli Hakları Bağlamında Kentsel Güvenlik Hakkı, *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(5), 47-65.
- Thieme, G., & Laux, H. D. (1996). Between integration and marginalization: Foreign population in the Ruhr conurbation, In. *EthniCity* (pp.123-134). London: Rowman & Littlefield.
- Thornberry, T. P. (1987). Toward an interactional theory of delinquency. *Criminology*, 25(4), 863-892.
- Thornberry, T. P. (2005). Notes on theory construction and theory testing: A response to Osgood and Lauritsen. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 602(1), 229-239.
- Thornberry, T. P., & Krohn, M. D. (2001). The development of delinquency. In *Handbook of youth and justice* (pp. 289-305). Springer, Boston, MA.
- Thornberry, T.P., & Krohn, M.D. (2005). Applying interactional theory to the explanation of continuity and change in antisocial behavior. In, (Ed. D. P. Farrington). *Integrated developmental and life course theories of offending advances in criminological theory*, Vol. 14, Piscataway, NJ: Transaction.
- Tonkonoff, S. (2014). Crime as social excess Reconstructing Gabriel Tarde's criminal sociology. *History of the Human Sciences*, 27(2), 60-74.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H., & Özer, M.A. (2012). *İnsan kaynakları yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tönnies, F. (2002). *Community and society*. Mineola, New York: Dover Publications, Inc.

- Töre, E., & Çağlayan, E. (2018). Çöküntü alanlarında dayanışma kültürü arayışı: Kolombiya Medellin örneği ve İstanbul için çıkarımlar. *Mirmar.lst*, 18(61), 85-98.
- Tribín-Urbe, A. M., Knight, B., & Tribín-Urbe, A. M. (2020). *Immigration and Violent Crime: Evidence from the Colombia-Venezuela Border*. Borradores de Economía; No. 1121.
- Tulumello, S. (2017). "Toward a Critical Understanding of Urban Security within the Institutional Practice of Urban Planning: The Case of the Lisbon Metropolitan Area." *Journal of Planning Education and Research*, 37(4), 397-410.
- Türk Dil Kurumu (2020). Paradoks. <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 22.05.2021,
- Ullman, R.H. (1983). Redefining security. *International Security*, 8(1), 129-153.
- Ulusoy, C. (2015). Taşrada kent ve aydın (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UNDESA (2020). World Social Report, ST/ESA/372, , Erişim Tarihi: 20.04.2021
- UNHRC (2020). Birleşmiş Milletler Raporları, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, Erişim Tarihi: 20.04.2021
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) 2020. Displacement in 2019. www.unhcr.org/5ee200e37.pdf, , Erişim Tarihi: 20.04.2021
- Van den Berg, L, Pol, P. M. J., Mingardo, G., & Speller, C. J. M. (2019). *The safe city: Safety and urban development in European cities*. New York: Routledge.
- Van Dijk, T., A. (2007). *Medya içerikleri bir söylem olarak haberin disiplinler arası çözümlenmesi* (Der. G. Şendur Atabek & Ü. Atabek). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Wacquant, L. (2011). *Kent paryaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Waveland Press.
- Warr, M. (1996). Organization and instigation in delinquent groups. *Criminology*, 34(1), 11-37.
- Webber, M., Croft, S., Howorth, J., Terriff, T., & Krahmann, E. (2004). The governance of European security. *Review of International Studies*, 30(1), 3-26.

- Weber, M (2003). *Şehir: Modern kentin oluşumu* (Cev. Musa Ceylan). İstanbul Bakış Yayınevi.
- Wilson, J. G. ve Kelling, G. (1982). *Broken Windows*, Atlantic Monthly 211, 29-38.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 1-24.
- Yavaş, C., & Sarı, G. (2018). Değişen güvenlik anlayışı ve güvenliğe yönelik tehditler, İçinde (Ed. G. Sarı& C. K. Demir) *Teoriden Uygulamaya "Güvenlik" Üzerine* (ss. 1-30), Ankara: Gazi Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Zürn, M. (1998). Therise of international environmental politics: A review of current research. *World Politics*, 50(4), 617-649.